

V NARAVO

**Priročnik z nasveti za gibanje,
bivanje in prehranjevanje v naravi**

V NARAVO

Ljubljana, junij 2012

CIP - Katalošni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

796.54(035)

V naravo : priročnik z nasveti za gibanje, bivanje in prehranjevanje v naravi /
[avtorji poglavij Nejc Jogan ... [et al.] ; urednik Tadej Pugelj ; ilustracije Jaka Bevk-
Šeki]. - Ljubljana : Zveza tabornikov Slovenije, nacionalna skavtska organizacija, 2012

ISBN 978-961-6134-42-2
1. Jogan, Nejc 2. Pugelj, Tadej
262358528

KAZALO

Predgovor	5
Iz vsebine.....	6
NARAVNO OKOLJE.....	7
Narava in človek	8
Tabornikov odnos do narave	13
Krajina	16
Gozd.....	17
Travišča	32
Vode	33
Gore.....	37
Jame	38
Zavarovane vrste rastlin, gliv in živali v Sloveniji	39
Toplotni pasovi in podnebni tipi	41
Podnebne spremembe	46
Vreme in oblaki	49
GIBANJE, BIVANJE IN PREHRANJEVANJE V NARAVI..	57
Gibanje v naravi	58
Izleti	58
Orientacija	75
Potni znaki	90
Bivanje v naravi	92
Bivanje v različnih letnih časih	92
Šotori	95
Uporaba šotorskega krila	100

Pionirstvo	105
Bivak	126
Ležišča	129
Ogenj in ognjišča	133
Prehranjevanje v naravi	140
Pitna voda	140
Nekatere užitne rastline	145
Priprava enostavnejših jedi	152
Gobe in njihov pomen za človeka in okolje	154
Lov	159
Ribolov	163
Fotolov	165
Sledi	166
KAJ PA, ČE NE GRE VSE PO NAČRTU?	169
Nepredvidene okoliščine	170
Psihološki odzivi na nepredvidene okoliščine	174
Izgubili smo se: Kaj pa zdaj?	178
Prva pomoč	184
Signalizacija	197
O ZVEZI TABORNIKOV SLOVENIJE	203
Ali veš?	204
Viri in literatura	207
Abecedno kazalo	210
Foreword/Abstract	220

PREDGOVOR

Delovanje ljudi ima velike posledice za ravnotežje v naravi. V nenehni želji po napredku, v pohlepu po materialnih dobrinah, povečevanju storilnosti in dobičku je človek močno ogrozil naravne pogoje življenja. Namesto, da bi jo čim bolj spoznaval in spoštoval njene zakone, je naravo s svojim ravnanjem razvrednotil in onesnažil ter s tem že začel ogrožati samega sebe.

V naravi imajo vse posledice svoj vzrok. Ni vseeno, kaj bomo pustili naslednjim generacijam, zato bi moral vsak posameznik prispevati svoj delež k ohranitvi naravnega ravnovesja. Če ne bomo postali bolj prijazni do nje, tudi narava ne bo večno prijazna z nami. Vedno bolj lahko občutimo, kako kruto se zna maščevati za nepremišljeno ravnanje človeka v preteklosti.

Na srečo nas je na svetu veliko takih, ki spoznavamo, da je treba za zdravje in razvoj ohraniti naravo čim bolj čisto. Vse bolj se izraža človekova želja po življenju na čistem zraku, želja, da pije čisto vodo in se giblje v ohranjenih predelih narave, kjer lahko zadiha s polnimi pljuči in kjer ni hrupa, ki ga prinaša mestni vrvež.

Priročnik V naravo je prenovljen Tabornikov priročnik in vsebuje napotke za gibanje in bivanje v naravi. Namenjen je vsem, ki imajo radi življenje v njej in z njo. Bralca seznanja z naravnimi pojavi in njihovimi zakonitostmi ter uči, kako se v naravi znajti. Priročnik opozarja, kakšen naj bo odnos pravega okoljsko ozaveščenega človeka do narave.

V gradivo, ki smo ga zbirali več let, je vložena veliko teoretičnega znanja in praktičnih izkušenj. Stara poglavja so obnovljena in razširjena, dodane so nekatere teme, ki so predstavljene prvič. Da bi bila knjiga dostopna čim širšemu krogu, smo zahtevnost vsebine in razumljivost skušali prilagoditi mladim, ki obiskujejo višje razrede osnovnih šol.

V pričujočem priročniku so torej izkušnje in nasveti za gibanje, bivanje in preživetje v naravi. Tako kot doslej bo priročnik v naslednjih izdajah gotovo doživel še kakšno spremembo in dopolnitev. Želimo si veliko predlogov in idej, ki bi ga obogatile.

Ivo Štajdohar

IZ VSEBINE

Priročnik V naravo vsebuje praktične nasvete za gibanje, bivanje in prehranjevanje v naravi. Razdeljen je v tri tematske sklope:

- Naravno okolje
- Gibanje, bivanje in prehrana v naravi
- Kaj pa, če ne gre vse po načrtu?

V prvem delu je predstavljena narava v povezavi s človekom: odnos do narave, različni tipi krajine, zavarovane rastlin, glive in živali, podnebje in vreme. Skozi vsebino skušamo vzpostaviti spoštljiv odnos do naravnega okolja in predstaviti značilnosti, ki vplivajo na človekovo prisotnost v tem okolju.

V drugem delu vstopimo v svet narave skozi različne dimenzije: od gibanja in bivanja do prehranjevanja v naravi. Pri gibanju je poudarek na opremi za različne dejavnosti in orientaciji. Pri bivanju so predstavljeni osnovni pripomočki za bivanje v naravi, tehnike pionirstva ter ognji in ognjišča. Ti predstavljajo nekakšen zaključek ustvarjanja pogojev za bivanje in hkrati uvod v prehranjevanje v naravi. Pri prehranjevanju se ustavimo pri pitni vodi, užitnih rastlinah in pripravi enostavnejših jedi. Sledi predstavitev lova in ribolova.

V tretjem delu se posvetimo izrednim situacijam, ki nas privedejo do tega, da moramo poskrbeti za preživetje v naravi. Obravnavamo tako okoliščine, zaradi katerih pridemo v tako situacijo, kot tudi psihološke odzive ter korake preživetja in prve pomoči.

Na koncu je predstavitev Zveze tabornikov Slovenije in abecedno kazalo, ki bralcu v priročniku pomaga poiskati določene pojme. Na voljo je tudi seznam literature za dodatno poglobitev znanja z omenjenih področij.

NARAVNO OKOLJE

NARAVA IN ČLOVEK

Po slovenskem Zakonu o varstvu okolja je NARAVA celota materialnega sveta in sestav z naravnimi zakoni med seboj povezanih ter soodvisnih delov in procesov. Človek je sestavni del narave. OKOLJE je tisti del narave, kamor seže ali bi lahko segel vpliv človekovega delovanja. Ker je človek del narave, je kakovost našega življenja in preživetja odvisna tako od delovanja narave (proizvodnja kisika, podnebje, vodni krog, rodovitnost ...) kot od kakovosti okolja (onesnaženost).

Naravo delimo na živo in neživo. K neživi naravi prištevamo zrak, vodo, matično skalno podlago itd. Živo naravo tvorijo vsa živa bitja na Zemlji: mikroorganizmi, rastline, živali, človek ... Dostikrat pa z besedo narava označujemo tudi tiste dele sveta, ki jih človek še ni bistveno spremenil oziroma delujejo neodvisno od nas. Okolje pa v ekologiji razumemo kot vse tisto, kar omogoča življenje in vpliva na posamezno vrsto, tudi človeka. Ta vidik okolja dostikrat označujemo kot življenjsko okolje.

Z razumevanjem delovanja narave se kot znanost ukvarja EKOLOGIJA, veda o odnosih rastlin in živali z živim in neživim okoljem. Vsa živa narava je povezana v življenjske združbe, ki ohranjajo notranje ravnovesje in uravnavajo svoje neživo okolje. Splet življenjske združbe in njenega neživega okolja imenujemo EKOSISTEM. Posamezni člani ŽIVLJENJSKE ZDRUŽBE (rastline, živali, mikroorganizmi) so med seboj povezani na različne načine (v prehranjevalnih verigah, v odnosih sožitja, zajedalstva, sodelovanja, medsebojne prilagoditve ...) in so drug od drugega življenjsko odvisni. Posamezno bitje brez združbe in ekosistema ne bi preživelo.

Za ekosistem sta značilna pretok sončne energije in kroženje hranilnih snovi. Življenjska združba v ekosistemu se neprestano razvija. Ob stalno enaki količini sončnega sevanja, ki je na voljo, vzdržuje čim večjo količino žive snovi, čim večje število vrst (BIODIVERZITETA ali BIOTSKA RAZNOVRSTNOST) in s tem čim večjo sposobnost obdržati ravnotežje. Ekosistem je odprt v

svoje okolje. Iz njega prejema energijo, hranilne snovi in informacije ter vse to vanj tudi oddaja. Okolje posameznega ekosistema je ekosistem višjega reda. Ekosistem "gozdni rob" je del ekosistema "gozd", ki je sestavni del krajine (ekosistema ekosistemov), različne krajine skupaj sestavljajo celine oz. biome, BIOMI pa skupaj z oceani tvorijo ekosistem Zemlja. Naš planet je v bistvu velik ekosistem, v katerem si svetovna življenjska združba ustvarja pogoje za življenje. Vsemu živemu na Zemlji pravimo BIOSFERA. Biosfera bistveno vpliva na sestavo ozračja (proizvaja kisik), na vreme, na kroženje vode in mineralov, na temperaturo površja itd. Brez biosfere bi bila Zemlja podobna Marsu ali Veneri.

Vsako živo bitje ima v ekosistemu določeno vlogo in pogoje za življenje. Spletu odnosov organizma z njegovim okoljem pravimo EKOLOŠKA NIŠA. Organizem mora v okviru svoje niše preživeti: dobiti mora dovolj hranilnih snovi in energije zase ter zagotoviti potomstvo. S tem pa vpliva na ostale člane življenjske združbe. Bukev v gozdu dobiva hrano iz tal in iz zraka, energijo od sonca. V procesu fotosinteze proizvaja živo snov zase, od njenega lista pa živi še cela vrsta žuželk in mikroorganizmov – razgrajevalcev. Ti liste v procesu gnitja predelajo nazaj v mineralne snovi in ogljikov dioksid, pri tem sproščeno energijo pa porabijo za svoje življenje. Če listje in odpadke veje ne bi gnile, bi v tleh sčasoma zmanjkalo hranilnih snovi in bukke ne bi mogle več rasti. Organizmi se torej pri svojih opravilih dopolnjujejo, da lahko ekosistem deluje.

Posamezne vrste organizmov se svojim nišam prilagajajo in se zanje specializirajo. Tako ves čas nastajajo nove vrste, tiste, ki ne izpolnjujejo zahtev ekološke niše, pa izumirajo. Narava teži k čimvečji pestrosti in različnosti oziroma k BIODIVERZITETI. Tako ima vedno na zalogi odgovor na morebitne spremembe v neživem okolju ali v življenjskih združbah. Vedno se bo namreč našlo nekaj vrst, ki bodo kos novemu položaju.

ČLOVEK je živalska vrsta, ki si je v svoji zgodovini uspela najbolj prilagoditi svoje okolje, zahvaljujoč umskim sposobnostim in delu. Delo je namreč zavestno namerno spreminjanje narave, da bi zadovoljili svoje potrebe in želje. Z delom in razvijajočo se tehnologijo je človek uspel premakniti ravnotežje v naravnih ekosistemih, da preživljajo vedno več ljudi. V zadnjem času ugotavljamo, da to ravnanje začenja ogrožati obstoj biosfere, predvsem pa obstoj človeške kulture, kakršno poznamo danes.

Človeška kultura je od kamene dobe temeljila na spreminjanju in izkoriščanju narave. Človeštvo je bilo tedaj razmeroma šibko in se je borilo za razširitev svoje ekološke niše. Pri tem je v tisoletjih razvoja iznašlo družbeni sistem, delitev dela, gospodarstvo, denar, izumiteljstvo ... Družba kot celota si je

začela podrejati naravo. Pri tem je zelo uspešna. Različne družbe so razvile različne načine gospodarjenja z naravo. Nekatere so le malo posegale v naravno ravnotežje, medtem ko so ga druge rušile. Industrijska potrošniška družba jemlje naravno okolje le kot eno od potrošnih dobrin in vir surovin, ne pa kot ekosistem, katerega del je človeška družba. Sedanja globalna kultura je v glavnem usmerjena k ciljem znotraj družbenega sistema odnosov: imeti večje premoženje, več moči, več in več. Taka usmeritev je bila zelo pomembna za kamenodobnega nabiralca, ki mu je imeti več pomenilo preživetje, danes pa je to vir hudih problemov. Kljub temu vse bolj spoznavamo, da smo neločljiv del narave, da brez nje ne moremo niti kot posamezniki niti kot družba.

S problemom negativnih vplivov človeka na naravo in okolje se ukvarjajo vseposod na Zemlji, na vseh mogočih ravneh. Ključne grožnje planetarnemu okolju danes so podnebne spremembe, izguba biotske raznovrstnosti, spremembe v vodnem krogu in onesnaženje voda, izguba rodovitnih tal ter zastrupljanje okolja in živih bitij s kemičnimi snovmi in odpadki. Z vprašanjem, kako preprečiti uresničitev teh groženj, se ukvarjajo politiki, znanstveniki, in gospodarstveniki, ki s svojimi rešitvami lahko pripomorejo k izboljšanju stanja okolja, pa pedagogi in aktivisti okoljevarstvenih organizacij, ki želijo čim več ljudem vzbuditi odgovoren odnos do okolja.

Od narave odtujeno življenje je revno in človeka nevredno. Zato se vse več ljudi ukvarja s športom, hodi v naravo, želi živeti v njej in v skladu z njo. Iz take želje je nastalo tudi taborništvo. Izkoriščevalski odnos do narave je škodljiv. Preusmeriti se bomo morali na uravnoteženo gospodarjenje z naravnimi viri, ki bo zagotovilo trajnost ekosistemov in človeštva. Doseči moramo ravnotežje oziroma TRAJNOSTNI RAZVOJ.

S človekovim vplivom na naravo in okolje oziroma z OKOLJSKIM UPRAVLJANJEM se ukvarjata VARSTVO OKOLJA in OHRANJANJE NARAVE. Namen varstva okolja je preprečiti ali omiliti negativne vplive človeka na okolje (na področjih odpadkov, onesnaženja voda, onesnaženja zraka, onesnaženja tal, preprečevanja industrijskih nesreč, boja proti podnebnim spremembam itd.). Za varstvo okolja obstaja več pristopov. Najstarejši je pristop čistilnih

naprav ali filtrov, pri katerem gre za to, da počistimo onesnaženje in odpadke, ki nastanejo v proizvodnem procesu ali vsakdanjem življenju. Novejši pa so pristopi celovitega okoljskega upravljanja, ko že pri načrtovanju proizvodnje ali življenjskega stila poskrbimo, da onesnaženja in odpadkov ni, ali da so čim manjši in jih je možno reciklirati.

Ohranjanje narave pa se ukvarja z zaščito vrst in njihovih habitatov preko pravih ravnanja, upravljanja posameznih naravnih virov in preko varovanih območij, kot so narodni, regijski in krajinski parki, rezervati in zaščiteni habitati v okviru evropske mreže Natura 2000. Tudi pri ohranjanju narave poznamo tradicionalni pristop, pri katerem prepovemo vse posege v določena območja (rezervate), druga pa izkoriščamo brez omejitev. Bolj celovit pristop pa je, da poskušamo zagotoviti tako ohranjanje biodiverzitete kot trajnostno rabo na vseh območjih. V slovenskih gozdovih na primer govorimo o njihovi multifunkcionalnosti (proizvodne, okoljetvorne in kulturno pogojene funkcije).

TABORNIKOV ODNOS DO NARAVE

Taborniki naravo ljubimo, jo spoznavamo in varujemo. V naravi poteka večji del naše dejavnosti. V naravnem okolju vzgajamo mlade ljudi, ki bodo sposobni živeti skladno z naravnim okoljem, naravo družbe in s svojo lastno naravo. Vsaka človekova aktivnost pa bolj ali manj vpliva na okolje oz. naravo. Zato ni vseeno, kako se do naravnega okolja obnašamo. Pri vsakem dejanju v naravi se vedemo kulturno. To pomeni, da moramo stalno paziti, da s svojim ravnanjem čim manj podiramo naravno ravnotežje in da čim manj posegamo v ekosistem.

Seveda to ne pomeni, da se rastlin v gozdu ne bi smeli niti dotikati. Večji del stvari, ki jih taborniki počnemo, tako ali drugače posega v ekosistem: nabiranje drv, hoja po travi, sekanje materiala za pionirske objekte, odpadki in smeti ... Vendar vedno obstaja več načinov, kako lahko nekaj naredimo. Netivo lahko nabereмо tako, da podremo celo smreko ali da nalomimo le suhe vejice, za drva lahko uporabimo dračje ali pa posekamo najlepše drevo, smeti lahko odvržemo kjerkoli ali pa jih spravljamo v vrečko in jih nesemo domov v smetnjak. Vedno, ko v naravi kaj počnemo, premislimo, koliko škode bomo s tem naredili in kako bi jo lahko zmanjšali. Mnogokrat bomo opazili, da je tisto, kar je manj škodljivo za naravo, tudi manj naporno in manj škodljivo za nas same.

Kulturen odnos do narave nam bo omogočil resnično doživeti lepoto narave. Narava ni lepa le sama po sebi. Lepe so lahko stvari, ki jih v naravi doživimo. Doživljanje v naravi je globoko povezano z našim odnosom do nje in razumevanjem naravnih zakonitosti. Star Indijanec je nekoč dejal, da beli ljudje le poimenujejo vse stvari, ničesar pa ne razumejo. Prav tako tabornikom ne bo koristilo, da znajo naštetih pet užitnih rastlin, če jih ne bodo znali poiskati in pripraviti; ne bo jim koristilo poznavanje vseh dvatisočakov in njihovih "lepih" slik, če ne bodo doživeli naporov vzpona, veselja na vrhu in zadovoljstva zvečer v dolini. Narava nam omogoča življenje. Naučimo se živeti v njej in z njo, ne da bi jo pri tem uničili.

Taborniki hkrati varujemo okolje pred prekomernimi negativnimi vplivi naših dejavnosti in preko ljubezni do narave vzgajamo odgovoren odnos do okolja. Kot se še tako dolgo potovanje začne s prvim korakom, tako se tudi odgovoren odnos do okolja začne pri vsakem posamezniku. Le-ta s še tako zavestnim delovanjem v svoji neposredni okolici res ne more rešiti globalnih problemov varstva okolja, lahko pa v svoji neposredni okolici veliko pripomore k temu. Tako ravnanje pa mu daje moralno pravico, da tudi od drugih, od prijateljev do svetovnih voditeljev, zahteva odgovornejši odnos do okolja.

Narava ne sme biti le poligon za naše aktivnosti, ampak obzirnega ravnanja vreden prostor, ki nas bogati samo, če smo se pripravljene podrediti njegovim pravilom igre.

Navada, da odpadkov ne odmetavamo kamorkoli, spada med osnovna pravila lepega vedenja – tako kot navada, da pozdravimo, ko srečamo znanca, ali pa se zahvalimo za uslugo. Taborniki nosimo odpadke z akcijo domov. Če smo zmogli prinesiti polno embalažo na izlet, bomo zmogli tudi prazno prinesiti nazaj. Tudi na taboru ne bomo metali odpadkov po tleh in tako bodo odpadle zoprne falange in druge vrste čistilnih akcij.

Naslednja dobra navada v odnosu do narave je spoštovanje vsake pojave oblike življenja v naravi. V naravi smo gostje, ki smo bili ljubeznivo sprejeti, in

temu primerno se obnašajmo. Lomljenje vej, zarezovanje lubja dreves, brcanje gob in vznemirjanje živali so prav tako nedostojna dejanja, kot če bi na obisku pri prijazni teti obrcali njenega psa, raztrgali zavese in razbili kavni servis.

Tretja dobra navada, ki bi morala biti med taborniki veliko bolj razširjena, je poznavanje življenja v naravi. Čim več bomo o naravi vedeli, tem več bomo opazili in tem več bomo v njej doživeli. Knjigarniške police so polne knjig o rastlinah, živalih in drugih pojavih v naravi, napisane so prijazno in dostopno različnim starostnim skupinam. Če jih bomo brali, jih jemali s seboj na izlete, nam bo narava razkrila še več svojih skrivnosti in bolje se bomo počutili v njej.

Tabori, kjer živi v naravi dalj časa večja skupina ljudi, lahko zelo prizadenejo naravo v svoji širši in ožji okolici, zato mora biti njihova priprava toliko bolj premišljena. Naravi prijazne rešitve moramo predvideti za vse možnosti onesnaževanja okolja na taboru. Pri tem morajo sodelovati vsi taboreči, s čimer bomo dosegli dva cilja: bolj odgovoren odnos tabornikov do narave in čistejše okolje. Za to se je vredno potruditi.

Pripraviti tabor, ki bo naravi in ljudem prijazen, ni lahka naloga. Tabor naj bo izveden tako, da bodo imeli ljudje na koncu o tabornikih dobro mnenje. Taboreči pa se morajo vrniti s taborjenja boljši in bogatejši za nove izkušnje. Vodstvo mora poznati osnovne zakonitosti okolja, v katerem bodo organizirali taborjenje. Zato sedaj sledi nekaj osnovnih informacij o najpogostejših ekosistemih v Sloveniji in o elementih okolja, ki so jih oblikovali.

KRAJINA

Splet različnih ekosistemov, po katerem se taborniki največkrat gibljemo, imenujemo krajina. To so gozdovi, polja, travniki, potoki, skalovja, vasi, ceste, poti in še kaj na določenem območju. Krajine, v kateri se ne bi poznal vpliv človeka, skoraj ne bomo več našli.

Tako krajino bi imenovali prakrajino ali divjino. V Evropi težko govorimo o prvotni divjini, kakršno lahko raziskujemo na redkeje poseljenih območjih, a v zavarovanih območjih najdemo večje ali manjše predele, v katerih je narava prepuščena lastnemu razvoju in jih lahko imenujemo divjina. Na teh območjih veljajo posebna pravila in omejitve (npr. osrednje območje Triglavskega narodnega parka). A ne glede na pravila v divjino taborniki vstopamo s posebnim spoštovanjem, zapuščamo pa jo, ne da bi za nami ostala sled, oziroma tako, da prihodnjim obiskovalcem omogočimo vsaj enako izkušnjo narave, kot smo jo doživeli sami.

Krajino, v kateri gospodari človek, imenujemo kulturna krajina. Različne krajine delimo še v nekaj tipov. Gozdna krajina je tista, v kateri je največ gozda. V gozdnati krajini se prepletajo polja in gozdovi. Območja, kjer prevladujejo polja, imenujemo poljedelska krajina. V mestni (urbani) krajini prevladujejo pozidane površine. V Sloveniji bomo večinoma srečevali gozdnato krajino, ponekod gozdno ali poljedelsko. Na srečo imamo mestne krajine še malo.

Pred poselitvijo je Slovenijo večinoma pokrival gozd. Od mlajše kamene dobe naprej so ga ljudje izsekavali in požigali, da so pridobili površine za naselja in pridobivanje hrane. Na bolj kvalitetnih tleh so nastale njive in polja, na manj kvalitetnih pa travniki in pašniki. Slovenska kulturna krajina, kot jo vidimo danes, kjer se prepletajo gozdovi, travniki in polja z vasmami ter posameznimi hišami, na vsakem griču pa stoji cerkva, je plod skrbnega dela naših prednikov, ki so svoje okolje oblikovali tako, da so lahko preživeli in pri tem niso porušili naravnega ravnotežja. Omogočili so življenje mnogih rastlinskih in živalskih združb, ki jih v gozdnem ekosistemu ni bilo. Njim se lahko zahva-

limo tudi za mnoge romantične taborne prostore, na katerih taborimo. Če kmetje opustijo obdelovanje površin, ki so bile namenjene kmetijstvu, jih kmalu zarastejo grmovje in drevesa. To je dokaz, da je naravna krajina pri nas večinoma gozdnata.

V gozdnati krajini gozdovi varujejo polja pred vetrom in ustvarjajo milejšo klimo, človeku pa dajejo drva in tehnični les. V gozdu živijo ptiči, ki uničujejo mnoge škodljivce itd. Taka krajina je uravnotežen sistem, v katerem živi kmetija. Ko bomo hodili po naših gričih, pomislimo tudi na to, v kakšni medsebojni povezavi so gozdček, njiva, travnik in potok.

GOZD

Gozd je najvišje razvita življenjska združba na kopnem. V njem živi veliko število rastlinskih in živalskih vrst, značilno podobo pa daje drevje. O gozdu govorimo takrat, ko drevesa zavzemajo ves razpoložljivi rastni prostor; dotikajo se med seboj, bodisi s krošnjami ali koreninami. Glede na vrstno sestavo, drevesne višine, rast in mnoge druge značilnosti so gozdovi zelo pestri. Govorimo o mnogih gozdnih združbah, katerih porazdelitev je odvisna od rastiščnih pogojev. Sem spadajo podnebje, nadmorska višina, kamninska podlaga, prisojnost, globina tal itd. Na vsakem rastišču se razvije gozdna združba, ki je tamkajšnjim pogojem najbolj prilagojena. Iz gozdne združbe na določenem rastišču lahko sklepamo na rastiščne pogoje in obratno. Na primer: vemo, da gre v borovju za revno rastišče, vemo pa tudi, da na revnem rastišču najbolj raste bor.

SLOVENSKI GOZDOVI

V Sloveniji gozdovi prekrivajo več kot polovico vse površine. To uvršča Slovenijo med najbolj gozdnate dežele. Gozdne združbe v slovenskih gozdovih so zelo pestre:

V nižinah (do nadmorske višine 300 m) prevladujejo hrastovja in jelševja. Večino teh gozdov so že v preteklosti spremenili v polja.

Gričevje (300 do 600 m) v glavnem prekriva gabrovje s hrasti. Na območjih, kjer so v preteklosti pretirano steljarili (grabili listje za steljo), na zakisanih tleh prevladuje borovje. Kras so v zadnjem stoletju pogozdili s črnim borom, saj je bil poprej že povsem gol.

V **gorskem višinskem pasu** (600 do 1500 m) raste večina slovenskih gozdov. V celem pasu prevladujejo različna bukovja. V nižjih predelih gre za bukovja s hrastom, v višjih za jelova bukovja. Marsikje najdemo čiste bukove sestoje. Smreka tvori naravne gozdne združbe predvsem na gorskih planotah in v mraziščih. V preteklosti so jo zaradi njene gospodarske vrednosti veliko sadili tudi drugod, tako da danes marsikje govorimo o zasmrečenih sestojih.

V **alpski pas** (nad 1500 m) segajo le gozdovi ob zgornji gozdni meji. Najvišje segajo macesnovi sestoji v Julijskih Alpah – ponekod do višine 1900 m. Na južnem obrobju Alp in na Snežniku tvori gozdno mejo bukev, ponekod v Karavankah in Kamniških Alpah pa smreka.

POMEN GOZDA

Gozd je za človeka pomemben zaradi več razlogov. V glavnem delimo njegove funkcije v tri skupine:

Okoljetvorne funkcije. Gozd je zelo pomemben, najbolj naraven del našega okolja. Skoreninami varuje tla pred izpiranjem, zadržuje vodo, da enakomerneje odteka, s krošnjami blaži vetrove in čisti zrak, na plazovitih območjih ovira nastanek plazov in preprečuje kotaljenje kamenja na strminah.

Proizvodne funkcije. Gozd je velika naravna tovarna lesa, ki je zelo pomembna gospodarska surovina. Lesa smemo posekati le toliko, kolikor ga sproti zraste, sicer ga gozdovi ne bi mogli trajno proizvajati. Kmalu bi jih uničili. Ob pravilnem gospodarjenju z gozdovi pa od lesa živijo gozdarji, lesna industrija, papirnice in drugi. Poleg lesa gozd "proizvaja" še gobe, borovnice, jagode, zdravilna zelišča, hrano za živali itd.

Kulturno pogojene funkcije. V življenju človeka in družbe ima gozd veliko večji pomen kot le za proizvodnjo lesa in varovanje naravnega okolja. Ta pomen je določen s človeško kulturo. Med tovrstne funkcije štejemo oddih in rekreacijo, lepoto gozda, učno-vzgojni, znanstveni, spomeniško-varstveni in obrambni pomen. Bivanje in gibanje v gozdu za človeka pomeni posebno doživetje, kar taborniki dobro vemo.

Za načrtno gospodarjenje z gozdovi skrbijo njihovi **lastniki in gozdarji**, tako da skladno izpolnjujejo vse zgoraj naštetih funkcije gozdov, pač glede na posamezne potrebe in možnosti. Velika večina gozdov v Sloveniji je v zasebni lasti, vendar Zakon o gozdovih vsem omogoča **pravico neškodljivega vstopa v gozd**, vključno z nabiranjem gozdnih sadežev in gob, kadar to ni izrecno prepovedano. Za tabornike je ta pravica zelo pomembna, saj omogoča neovirano gibanje po naravi. A ob njenem uveljavljanju moramo skrbeti, da je naša prisotnost v gozdu res neškodljiva. Kadar pa želimo postaviti tabor ali nabirati les za ogenj, moramo pred tem dobiti soglasje lastnika.

K pestrosti gozdnega ekosistema pripomorejo **jase**, najsi so posledice golosekov in se zaraščajo ali so drugačnega nastanka. Predvsem povečajo ponudbo hrane za gozdne živali. Pomembno prebivališče za razne vrste organizmov v gozdu so tudi suha debla odmrlih dreves. V njih se naselijo žuželke, ki se z njimi prehranjujejo, in ptiči, ki v njihovih deblih gnezdiijo – žolne, detli in sove. Žolne in detli se hranijo z žuželkami, ki v gozdu povzročijo hudo škodo, če se preveč namnožijo, zato je prisotnost teh ptičev zelo zaželena.

Prisotnost **vode** v gozdu, pa naj bo to potok ali samo luža, je pomembna za veliko različnih vrst živali. Voda ni samo za pitje: dvoživke se v njej razmnožujejo, divji prašiči kalužajo – kar je še najbolj podobno kopanju, a po njem niso čistejši, temveč blatnejši, blato ob vodi pa je gradbeni material za nekatera ptičja gnezda. Poseben tip gozdov so logi – gozdovi na mokrih tleh, ki so občasno poplavljeni. Razvojni ciklus mnogih žuželčnih vrst, dvoživk, ptičev in sesalcev je vezan na stik vode in kopnega. Ekološke niše nudi tudi vrstam, ki niso izrazito vezane na vodno okolje. Zaradi uničevanja teh gozdov, ki so na za človeka najbolj zanimivih območjih vzdolž rek, je večina vrst rastlin in živali, ki so vezane izključno nanj, redka in ogrožena.

Veliki kompleksi gozdov so prebivališča naših največjih zveri, kar zahteva malce bolj pazljivo gibanje po njih. V njih živijo volk, ris in medved. Čim manjši so kompleksi gozda, tem manjšim živalskim vrstam nudijo zavetje.

NEKATERE POMEMBNEJŠE DREVESNE VRSTE V SLOVENIJI

Breza (*Betula pendula* Roth.)

Breza raste po vsej Sloveniji na slabših rastiščih, posekah itd. Je izredno prilagodljiva in z lahkim semenom hitro naseli vsako goljavo.

Brezovo deblo je vitko in prekrito z značilnim belim lubjem, ki v starosti razpoka in postane črno. Veje so tanke in viseče. Listi so rombične oblike z dvakrat ostro napiljenim robom. Cveti zgodaj spomladi (mačice).

Brezov les je svetel, slabo cepljiv, zelo elastičen in mnogostransko uporaben. Včasih so iz brezovine izdelovali cokle. Ni obstojen, ima pa veliko ogrevno moč. Brezovo lubje je tudi zelo dobro netivo.

Iz brezovih vej je mogoče izdelati zelo dobro metlo, listi pa vsebujejo veliko vitamina C.

Bukev (*Fagus sylvatica* L.)

Bukev je najbolj pogosta drevesna vrsta v Sloveniji. Večinoma raste v gorskem pasu.

Ima močno razvejano deblo, pokrito z gladkim sivim lubjem. Veje so značilno rdečerjave, listi pa živozeleni, jajčasti in celorobi. Po nekaj plodov – žirov – se skriva v bodičasti bukvi. Bukov les je svetel in enoten z značilnimi rdeč-

kastimi črticami. Je trd, zato ga je težko obdelovati in zabijati žeblje vanj, rad se kolje. Pri pionirstvu uporabljamo predvsem sveže okroglice manjših premerov, ki jih je marsikje na pretek, so pa razmeroma težke in jih moramo vezati z vrvjo. Sušice so pirave (trhle) in zato neuporabne. Les daje v roki prijeten občutek, zato ga veliko uporabljajo za ročaje orodij, čeprav včasih ni dovolj trden. Ima odlično kurilno vrednost, iz njega žgejo oglje. Bukova drva kurimo, ko želimo doseči visoke temperature pri kuhanju ali pečenju.

Bukev semeni vsakih nekaj let, ko so za to ugodni pogoji. Žir dozori jeseni in pade iz bukvice. Takrat ga je po tleh vse polno. Surov ni užiten, lahko pa ga pražimo in meljemo v moko ali stiskamo iz njega maščobo. Užitno je tudi mlado listje, dokler je svetlo zeleno in puhasto.

Hrast (*Quercus spp.*)

Pri nas raste več vrst hrastov: dob, graden, puhavec, cer, črnika ... V glavnem rastejo v nižjih predelih: dob v nižinah z visoko podtalnico, ostali pa v toplih legah v gričevju, še posebej črnika, ki raste le v primorju in je zimzelena.

Najbolj razširjena sta dob in graden.

Skupna značilnost vseh hrastov je razbrazdano lubje, želod in pernato deljeni listi (le črnika ima enostavne). Dob in graden se razvijeta v mogočna drevesa. Hrastov les velja za zelo kakovostnega. Na prerezu so jasno vidni venci vodovodnih cevi.

Jedrovina je temnorjava, zelo odporna proti trohnenju in obstojna v vodi. Obdaja jo svetel kolobar beljave, ki je manj obstojna. Za obdelavo hrastovine potrebujemo odlično orodje, delo pa poteka počasi, saj je les zelo trd. Iz njega delajo ladje, hiše, podboje, mostove, sode, skratka stvari, ki morajo biti močne in vzdržljive. Taborniki ga bomo torej uporabili takrat, ko bomo želeli narediti kaj trajnega in lepega. Ima slabšo kurilno vrednost kot bukeve, predvsem pa težko zagori.

Želod je užiten kot žir. Lahko ga uporabimo kot vir škroba in maščobe, služi pa tudi kot kavni nadomestek.

Hrastovo lubje vsebuje veliko tanina, ki ga uporabljajo za strojenje kož.

Javor (*Acer spp.*)

Javorov je v naših krajih več vrst: gorski, ostrolistni, poljski ali maklen, trokrpi, topokrpi javor. Gorski javor je najbolj razširjen v gorskem pasu, ostali pa v nižinah in gričevju, predvsem na Primorskem. Različne vrste javorov rastejo na različnih rastiščih: gorski predvsem na vlažnih tleh kot primes v bukovih gozdovih, ostrolistni skupaj s hrasti, maklen kot polnilni sloj v hrastovih gozdovih in v omejkah ob poljih, topokrpi in trokrpi javor pa v toplih kraških gozdovih. Glavna značilnost javorov so dlanasto deljeni listi, ki imajo navadno pet krp. Cvetovi so združeni v grozdasta socvetja. Cvetijo ob olistanju, plodovi pa dozoriijo na jesen. Plodovi imajo po eno krilce in so po dva in dva združeni v "helikopterčke".

Javorov les je svetel, mehek in homogen. Ni pretirano trden, mogoče pa ga je zelo lepo obdelovati, predvsem zgladiti. Zato je zelo cenjen za razne uporabne predmete, posebej znane pa so javorove mizne plošče. Na prostem ni obstojen.

Iz javorovega drevesnega soka je mogoče pridobivati sladkor, vendar zarezovanje lubja pomeni hudo poškodbo drevesa in sok nabiramo le v najhujši sili.

Jesen (*Fraxinus excelsior* L.)

Javor raste po vsej Sloveniji, posamično ali v skupinah, primešan drugim vrstam, največkrat na vlažnejših mestih.

Ima vitko deblo, močne veje in svetlo krošnjo. Lubje je v mladosti gladko, kasneje pa vzdolžno razbrazdano. Listi so sestavljeni iz 7 do 13 pernato razporejenih jajčastih lističev. Jesenov les je svetlo rumen in ima zelo dobro vidne venčasto razporejene vodovodne cevi. Je trd in izredno prožen, zato ga največ uporabljajo za razne športne rekvizite in ročaje orodij.

Mogoče ga je zelo lepo obdelati, predvsem tesati in drzati (gladiti). Uporabimo ga takrat, ko potrebujemo veliko zanesljivost in trdnost. Pri delu z jesenovim ročajem roke po določenem času začnejo peči, zato ga uporabimo le pri orodjih, ki se rada lomijo (cepin, sekira) ali jih malo uporabljamo. Liste in plodove uporabljajo v ljudskem zdravilstvu.

Kostanj (*Castanea sativa* Mill.)

Pravi kostanj raste po gričevju vse Slovenije, predvsem na kislih tleh – na flišu in peščenjakih. Kostanjevo deblo je v mladosti prekrito z gladkim tem-

nim lubjem, ki kasneje vzdolžno brazdasto razpoka. Listi so veliki, suličasti z žagastim robom. Cveti pozno pomladi, plodovi pa dozoriijo oktobra. Po tri do sedem plodov – kostanjev – je shranjenih v ježici, ki odpade z drevesa. Kostanjev les je podoben hrastovemu, a je manj kvaliteten. Dobro je obstojen na suhem in v vodi. Uporabljajo ga za električne drogove in vinogradniško kolje. Dobro se cepi, težko pa zagori zaradi velike količine negorljivih snovi v lesu.

Kostanji (plodovi) so zelo dobra hrana. Iz njih je mogoče pripraviti različne jedi, užitni pa so tudi surovi. Največ jih je mogoče nabrati pod drevesi, ki imajo veliko svetlobe – na samem ali ob robu gozda. Cvetovi kostanja so pomembna čebelja paša.

Leska (*Coryllus avellana L.*)

Leska je grmovna vrsta, ki raste po vsej Sloveniji ob gozdnih robovih in med travniki.

Navadno je do pet metrov visok grm z več debli, ki so debela do 15 cm. Listi so dolgi do 10 cm in ravno toliko široki, listni rob je dvakratno ostro napiljen. Cveti pred olistanjem (mačice z rumenim cvetnim prahom), lešniki pa dozoriijo septembra.

Značilnost leske je, da so debelca in veje dokaj ravne in da lahko v istem grmu najdemo palice vsakršnih dimenzij – od šibe do kola. Les je prožen, lahek in ga je lahko rezati, zato je leska za tabornike zelo uporabna. Lahko

jo uporabljamo za gradnjo manjših pionirskih objektov, za makete, za pletenje košar, za popotno palico itd. Lešniki so odlična hrana. Vsebujejo do 50 odstotkov maščob, zato so zelo hranljivi. Jemo lahko surove, najboljši pa so suhi in pripravljene v kakšni slaščici.

Lipa (*Tilia spp.*)

Pri nas poznamo dve vrsti: lipo in lipovec. Obe rasteta posamezno po nižinskih gozdovih, pa tudi kot okrasna drevesa, predvsem na podeželju.

Na prostem imata obe vrsti močno deblo z okroglo krošnjo. Lubje je v mladosti gladko, kasneje pa vzdolžno razpokano. Listi so srčasti, nesimetrični, koničasti in imajo nazobčan rob. Pri lipi so listi veliko večji kot pri lipovcu. Lipa cveti pred lipovcem, oba pa pozno spomladi. Za cvetove je značilen podolgovat ovršni list, sredi katerega je pecelj s socvetjem. Plo-dovi – oreški – dozoriijo septembra.

Lipov les je svetel, lahek, mehek in neobstojen. Največ ga uporabljajo rezbarji in kiparji, saj ga je mogoče zelo lepo oblikovati. Iz lipovih cvetov pripravljajo odličen domač čaj, pomembni pa so tudi kot čebelja paša.

Vrba (*Salix spp.*)

V Sloveniji raste več kot dvajset vrst vrb. Rastejo ob vodnih tokovih, na gruščnatih in nerodovitnih tleh, zaraščajo poseke. Plazeča vrba je lesna rastlina, ki raste najvišje v gorah. Najbolj znana je vrba žalujka, ki pa je predvsem parkovno drevo. Vrbe so drevesa ali grmi. Listi so na vejah razporejeni premenjalno in imajo po dva prilistka. Pri večini vrb so listi suličasti, spodnja in zgornja listna ploskev pa sta različne barve. Veje so šibaste, še posebej, če je bilo drevo v preteklosti obsekano.

Vrbe cvetijo zgodaj spomladi ali celo pozimi (mačice), plodovi pa zorijo maja in junija. Semena so opremljena z dlavicami, tako da jih veter raznaša na velike razdalje. Vrbove šibe veliko uporabljajo za pletenje košar in podobnih izdelkov. Pletarstvo pride v poštev tudi pri mnogih taborniških izdelkih. Spomladi, ko je lubje muževno, iz vrbovih vej izdelujemo piščalke.

Bor (*Pinus spp.*)

Pri nas rastejo tri vrste bora: rdeči, črni in ruševje. Rdeči bor je razširjen po vsej celinski Sloveniji, kjer porašča slaba rastišča (kisla in bazična) predvsem v gričevju. Črni bor ima pri nas le nekaj naravnih strmih skalnatih bazičnih rastišč, zelo pa je razširjen na Krasu, kjer so ga v preteklih sto letih sadili kot

edino vrsto, primerno za pogozdovanje kraških goličav. Ruševje tvori pas rastlinstva nad zgornjo gozdno mejo v vseh naših gorah.

Bori so zimzeleni iglavci. Rdeči in črni bor imata ravno deblo, ruševje pa je plazeče. Vsi imajo debelo, razbrazdano lubje in veliko smole. Lubje rdečega bora je rdečerjavo. Odmrle veje rdečega bora odpadejo, zato ima navadno le kratko krošnjo. Značilnost črnega bora pa je, da vršni poganjek v starosti zavije v stran in se spremeni v vejo, krošnja pa postane dežnikasta. Borove iglice rastejo v parih okrog in okrog vejice. Cvetijo spomladi, storži pa dozorijo šele naslednje leto jeseni. Storži črnega bora so v notranjosti značilno sajasto črni.

Borov les ima rumenkastobelo beljavo in rjavkastordečo jedrovino. Je lahek, mehek in smolnat. Jedrovina je precej obstojna. Dobro gori. Obdelovati ga je mogoče podobno kot smrekovino, največ pa ga uporabljajo za stavbno pohištvo (okna, vrata, opaži).

Iz borovih iglic lahko skuhamo osvežilen čaj, lahko pa jih tudi žvečimo za premagovanje žeje.

Jelka (*Abies alba* Mill.)

Jelka je prav tako zimzelen iglavec. Skupaj z bukvijo tvori cel pas gorskih gozdov – jelovih bukvij – ki pokrivajo ves visoki kras, del Pohorja in pobočja Alp. To so proizvodno zelo pomembni gozdovi. V nižinskih predelih jo srečamo le redko.

Jelka je na prvi pogled podobna smreki. V mladosti ima prav tako stožčasto krošnjo, ki pa v starosti na vrhu izgubi koničasto obliko in se razvije v nekakšen koš. Jelovo lubje je skoraj belo in zelo dolgo ostane gladko. Igljice so ploščate, na koncu prirezane, na spodnji strani pa imajo po dve srebrni progi listnih rež.

Cveti spomladi, valjasti storži pa dozoriijo oktobra. Storži so na vejah obrnjeni navzgor in razpadejo na drevesu. Le redko jih najdemo na tleh. Jelov les se od smrekovega razlikuje le po tem, da nima smolnih kanalov. Jelka ima smolo le v lubju. Tudi uporabnost jelovega lesa je enaka kot pri smreki. Lesarji zato obe vrsti združujejo pod istim pojmom: smreka-jelka.

V zadnjih desetletjih gozdarji opažajo, da se jelka po celi Evropi suši. Razlogi za to še niso povsem pojasnjeni. Jelka je prvi znanilec umiranja gozdov, ker je verjetno najbolj občutljiva na človekove vplive. V preteklosti so namreč močno spreminjali sestavo naravnih jelovo-bukovih združb, tako da so zatirali bukev. S tem so porušili naravno ravnotežje in zmanjšali odpornost ekosistemov. Ko se je pridružilo še onesnaženje zraka, se je prizadetost združbe pokazala v propadanju jelk. Danes je tako v Sloveniji le še malo zdravih jelk. Pomlajevanje ovira preštevilčna divjad, ki objeda poganjke.

Macesen (*Larix decidua* Mill.)

Macesen je naš edini listopadni iglavec. Po naravi raste v gorskem in alpskem pasu severne Slovenije. Prilagojen je ekstremnim rastiščnim razmeram v gorah. Je izredno svetloljuben in ne prenese nikakršnega zasenčenja. Zaradi gospodarske vrednosti ga sadijo tudi drugod.

Macesen ima močno deblo z zelo debelim rdečkasto-sivim razbrazdanim lubjem. Krošnja je svetla. Veje so šibaste in krhke. Mehke svetlozelene iglice rastejo v šopih na kratkih poganjkih. Cveti spomladi ob olistanju, seme v majhnih storžih pa dozori jeseni.

Macesnov les ima značilno rdeče obarvano jedrovino, je srednje trd, srednje težek, zelo elastičen in obstojen. Zaradi lepote in kvalitete je zelo cenjen. V pionirstvu je uporaben enako kot ostali iglavci.

Smreka (*Picea abies* (L.) Karst.)

Smreka je zimzeleno iglasto drevo, razširjeno po vsej Sloveniji, razen v primorju. Po naravi tvori gorske gozdove na visokih planotah, zaradi gospodarske vrednosti pa so jo v preteklosti sadili tudi v nižinah.

Je visoko drevo z ravnim deblom in stožčasto krošnjo. Lubje je tanko, rdeč-kastorjavo, zgodaj razpoka in se lušči v obliki lusk. Veje rastejo iz debla v

vretencih. Igljice so v prerezu rombaste oblike in imajo bodečo konico. Cveti spomladi. Storži, ki so obrnjeni navzdol, dozoriijo oktobra, odprejo pa se navadno šele spomladi. Stari storži odpadejo z drevesa celi.

Smrekov les je lahek, enakomerno raščen, smolnat in dokaj trden. Lahko zagori, pa tudi hitro pogori. Za kurjavo se uporabljajo tudi storži, drobne suhe vejice so najboljše netivo. Smrekovino je enostavno obdelovati, zelo rada pa se cepi. Iz nje delajo najrazličnejše izdelke, od desk do skodel, posebej primerna je za ostrešja. Smrekove oblice so zelo primerne tudi za pionirske objekte. Pri tem uporabljamo predvsem sušice, ki v gozdu še dolgo ohranijo primerne lastnosti za uporabo.

Smrekove veje uporabljamo za pripravo ležišča in strehe v bivaku.

Smola je uporabna kot lepilo in tesnilo ter kot gorivo, na primer za bakle. Naberemo jo lahko na štorih ali na ranjenih deblih. Namenoma raniti drevo, da bi prišli do smole, je nekulturno in prepovedano.

Smrekove igljice so zelo uporabne za pripravo osvežilnega čaja, iz mladih poganjikov pa s sladkorjem pripravljajo odličен sirup.

TRAVIŠČA

Večina travišč na Slovenskem je posledica izsekavanja gozdov za pridobivanje površin za pridelavo hrane. Izjema so le alpski travniki nad drevesno mejo. Delimo jih na travnike, ki so večkrat letno košeni in jih tudi gnojijo, senožeti, ki jih enkrat letno kosijo, potem pa na njih pasejo živino, in na pašnike, na katerih samo pasejo. Lazi so izkrčene gozdne površine v gorskem svetu, ki jih kosijo; tam so tudi planine, ki so namenjene zgolj paši.

Kljub temu da je večina rastlin na travniku trav, pa najdemo poleg njih tudi veliko zelišč, med katerimi so napomembnejše metuljnice, zaradi svoje zmožnosti vezave dušika v tla. Na prisotnost zelišč na travniških površinah močno vpliva način gospodarjenja z njimi. Travkošnja ne prizadene, saj imajo rastna tkiva tako nizko, da ostanejo nepoškodovana. Zelišča pa imajo ta tkiva na vršičkih in jih ob košnji odstranijo. Zato je na travnikih, ki jih pogosteje kosijo, več trav in manj zelišč. Nekatera zelišča pa so se uspela prilagoditi tudi košnji, na primer s tem, da odcvetijo že pred košnjo. Toda tudi te vrste vedno bolj izginjajo s travnikov, saj kmetje kosijo vedno bolj zgodaj, ker je takrat vsebnost beljakovin v travah večja. Na sestavo rastlinskih vrst na travnikih močno vpliva tudi gnojenje, saj izloča vrste, ki ne prenesejo bogatih tal. Posebno so občutljive kukavice.

Čeprav na prvi pogled ni opazno, je na travišča vezano veliko število živalskih vrst. Večina je žuželk, ki so le občasni obiskovalci, nekatere pa gradijo svoje domove v tleh ali na travnih bilkah. Zanimivi so pajki, ki so se prilagodili košnji tako, da ne spletajo mrež med travnimi bilkami, kjer bi bile med košnjo uničene, ampak v tleh, ali pa lovijo plen kar brez njih. Hrano na travnikih najdejo tudi dvoživke, plazilci, veliko vrst ptic in sesalcev. Večina si na travniku samo išče hrano, redki pa tam tudi stalno živijo, kot na primer poljski škrganec, krt in voluharice – travnik je le slabo skrivališče.

Število ekoloških niš na travniku močno povečajo posamezna drevesa ali grmovnati pasovi med posameznimi parcelami. Ti omogočajo živalim varen prehod iz enega predela v drugega, jim služijo kot skrivališča ob počitku,

so opazovalnice in prostori za razmnoževanje. Žal zaradi intenzivnejšega kmetijstva vedno bolj izginjajo, čeprav ščitijo okoliške obdelane površine pred premočnim vetrom, živali, ki jim nudijo zavetje, pa pospravijo množice žuželk, ki delajo škodo na pridelkih.

Taborni prostori, ki so pogosto v uporabi, imajo tako poškodovano travno rušo, da si od tabora do tabora ne opomore več, in nas vsako leto znova pričakajo "pleše" gole zemlje. Zgodaj spomladi razrahljano zemljišče in posejano seme trav, ki rastejo v okolici – najboljši je seneni drobir iz kozolca bližnjega kmeta – bodo močno popravili stanje. "Plešo", ki nastane na ognjišču pa preprečimo tako, da na začetku tabora previdno odstranimo kose travne ruše skupaj z zemljo in jih shranimo v senci, občasno zalivamo, po končanem taborjenju pa na ponovno namestimo na ognjišče in dobro zalijemo.

VODE

Slovenija je bogata z vodami, ki se pretakajo po potokih, rekah in jezerih – to so vodni ekosistemi. Žal je večina voda onesnažena in je potrebna previdnost pri njihovi uporabi, tako za pitje in kuhanje kot za kopanje. Nekoč je veljalo

reklo, da se voda očisti, ko steče čez sedem kamnov. Takrat še ni bila v uporabi taka množica kemikalij, od katerih jih precej ni možno razgraditi v naravnih procesih. To lastnost vode imenujemo samočistilna sposobnost vode in je odvisna od prisotnosti dovolj velikega števila različnih vodnih organizmov, koncentracije kisika in dovoljšnjega časa za razgradnjo. Vodni organizmi, ki opravljajo razgradnjo, živijo v prerasti na kamnih, pod njimi, na vodnih rastlinah in v zgornjih plasteh nanosov mivke ali proda.

Tolmuni, brzice, sipine in pragovi dajejo možnost preživetja zelo različnim vrstam vodnih organizmov, pragovi in brzice pripomorejo k nasičenosti vode s kisikom, v tolmunih pa se hitrost vode zmanjša, tako da imajo organizmi dovolj časa za razgradnjo. V vodotokih s tako razgibano strugo lahko poteka razgradnja snovi zelo intenzivno. Tudi zarast na brežini je pomembna za uspešnost samočistilnega procesa. Če je dovolj bogata, osenči strugo in prepreči, da bi se voda v njej preveč segrela. V toplejši vodi je namreč raztopljenega manj kisika kot v hladnejši. Poleg tega pa daje zavetje mnogim vrstam živali, predvsem ptičem, žuželkam, dvoživkam in mali divjadi. Čistilne naprave, ki jih je zgradil človek, oponašajo te principe čiščenja onesnažene vode, le da za to porabijo precej več energije.

V gorskih potokih, kjer je padec velik, dotok hranilnih snovi pa majhen, je tudi vodnih organizmov malo. Hiter vodni tok trga brežino in z dna odnaša prod. Ko se tok umiri in je večji dotok hranilnih snovi – listje in drugi rastlinski deli, delci prsti in podobno – se poveča tudi število različnih vrst organizmov, ki pa so prisotni s samo nekaj osebki. Večinoma so to larve žuželk. Vodotoki v dolinah imajo počasen tok, v njih živi veliko različnih vrst vodnih organizmov, ki so zastopani z majhnim številom osebkov. To je znak, da je združba stabilna in lahko kljubuje precejšnjim spremembam okolja. Zaradi zmanjšanja hitrosti voda odlaga material, ki ga nosi s seboj, najprej najtežje delce, nato pa vedno lažje. Nastajajo prodišča in sipine. Ko se hitrost vodnega toka še zmanjša, začne voda oblikovati krivine, ki pa jih ob izrazito visokih pretokih prestavlja. Nastajajo stranski rokavi, ki se lahko povsem ločijo od struge in imajo z njo zvezo samo ob visokih vodostajih.

Taki biotopi so silno bogati različnih vrst živali in rastlin, žal pa so vedno redkejši zaradi razlogov, ki smo jih omenili že pri logih. Značilnost močno onesnaženih vodotokov pa je prisotnost majhnega števila vrst vodnih organizmov, ki pa se pojavljajo v silnih množicah. Glede na prisotnost posameznih vrst vodnih organizmov, razvrščamo vode v kakovostne razrede. Taka analiza daje informacijo o povprečju kakovosti vode v daljšem časovnem obdobju, v primerjavi s kemijsko analizo, ki da informacijo o trenutnem stanju vode. Tudi pojavljanje posameznih ribjih vrst je odvisno od hitrosti vodnega toka in količine raztopljenega kisika. Postrvi živijo v vodotokih s hitrim tokom, podusti, mreene in platnice so najpogostejše v srednjih delih, linji, somi in krapi pa v spodnjih tokovih s povsem umirjenim tokom.

Vmesno področje med kopnim in vodnim okoljem so mokrišča. Zanje je značilno, da je zemljišče stalno mokro, kar ustvarja posebne pogoje za rast rastlin in redke so se temu prilagodile. Tla so slabo prezračena in revna z dušikom, zato so se na njih razvile mesojede rastline, ki na ta način pridobivajo dušik. Mokrišča, na katerih rastejo šotni mahovi, so visoka barja.

Mokrišča so habitati, ki izginjajo najhitreje. Z regulacijami in hidromelioracijami so jih veliko že spremenili v kmetijske ali pozidane površine, kar negativno vpliva na vodni režim. Mokrišča so namreč sposobna zadrževati velike količine vode in jo nato postopno oddajati. Zato voda ob nalivih ne

odteče takoj v strugo, kar prepreči poplave v nižinskih predelih, ampak odteka počasneje in ohranja višji vodostaj tudi v sušnih obdobjih. Ob regulaciji struge vodotokov razširijo in izravnavajo krivine, da voda čim hitreje odteče. V takih strugah pa je pestrost vodnega življa zmanjšana in samočistilna sposobnost vode je nizka.

Podobne posledice ima večina vodnogospodarskih posegov v vode; ob povečani pretočnosti strug izgine veliko število rastlinskih in živalskih vrst. Zaradi negativnih posledic tovrstnih posegov v preteklosti smo priča vse več renaturacijam in ekoremediacijam vodotokov in mokrišč, katerih namen je ponovno vzpostaviti naravno uravnavanje vodnega režima.

Vodni ekosistem so tudi jezera. Njihovo življenje opredeljujejo obdobja, ko je zaradi plastovitosti vode, ki je posledica različnih temperatur posameznih plasti, dvig hranilnih snovi z dna, kjer se nabirajo, onemogočen, in pomladanskega ter jesenskega mešanja vode, ki vodni prostor nasiti z raztopljenimi hranilnimi snovmi. Tudi jezera imajo svoj življenjski cikel: najprej so bistra, nasičena s kisikom, revna hranilnih snovi – taka so naša visokogorska jezera. V več tisoč letih se naberejo na dnu hranilne snovi, ki za svoj razpad porabijo ves kisik, tako da nastane na dnu mrtva cona brez kisika – take so razmere v Blejskem jezeru. Človekove dejavnosti tak proces izredno pospešijo. Ko hranilne snovi napolnijo vso jezersko kotanjo, nastane močvirje, čez čas se osuši in vse preraste gozd. Jezera je zgradil človek zaradi različnih zahtev po vodi: v energetske namene, za rekreacijo, za potrebe kmetijstva. Tudi ta jezera imajo enak letni ritem mešanja in plastovitosti vode, so pa še bolj podvržena staranju, saj je dotok hranilnih snovi vanje praviloma intenziven.

Za naravno ravnovesje so pomembni tudi manjši vodni ekosistemi, kot so luže, kali, mlake, ribniki in podobno. Nudijo vodo za pitje, možnost razmnoževanja na vodo vezanim živalskim vrstam in rastišče vodnim rastlinam. Tudi če presušijo v sušnem delu leta, omogočajo razvoj vsaj tistih vrst, ki so v dobi razmnoževanja, to pa je običajno spomladi, vezane na vodo, potem pa je ne rabijo več. Tipičen primer uporabnikov teh vodnih prostorov so žabe.

GORE

V visokih gorah ne moremo govoriti o enem habitatu, čeprav so se vsi oblikovali pod enakimi pogoji. Kratko obdobje rasti, močno sončno obsevanje, velike temperaturne spremembe in pomanjkanje hranilnih snovi so značilni za večino od njih, pa naj si bodo to skalne razpoke, različni tipi travišč, poljane rušja ali posamezna drevesa. Rastline so se tem neugodnim razmeram prilagodile z nizko rastjo, belimi dlačicami, ki odbijajo svetlobo, in zmožnostjo, da v nekaj mesecih poženejo, zacvetijo in dozoriijo plodove. Večinoma so tudi intenzivne obarvane kot njihove sorodnice v dolinah.

V teh neugodnih razmerah živijo tudi živali, čeprav večina le v poletnih mesecih. Zimski čas je tako neugoden, da ga večina živali, ki ostanejo v gorah, preživi bolj ali manj neaktivno.

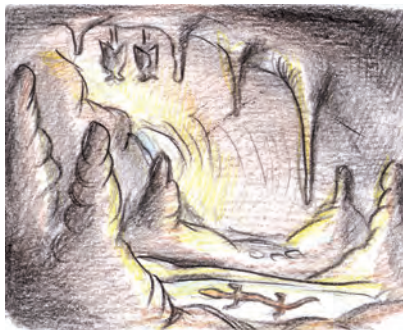
Ta svet je močno ranljiv, saj razpolaga z malo hranilnimi snovmi in ima neugodne vremenske pogoje. Vsaka preobremenitev pomeni porušitev ravnotežja, ki se težko ponovno vzpostavi. Če se zaradi preintenzivne paše pretrga travna ruša, začne tam, zaradi večjega nagiba terena in intenzivnih padavin, delovati erozija. Hranilne snovi se izperejo in obnavljanje ruše je onemogočeno. Podobne poškodbe lahko povzročijo tudi prepogosti obiskovalci ali vožnje z

gorskimi kolesi. Tudi vnašanje onesnaženja v ta prostor ima hujše posledice kot v dolini. Zaradi kratkega obdobja višjih temperatur, pri katerih lahko različni organizmi opravijo razgradnjo, je količina predelanih snovi nizka in hitro pride do kopičenja onesnaženja. Zato pri obisku teh predelov vanje ničesar ne nosimo, niti ničesar ne odnašamo iz njih – nabiranje cvetja spada med nekulturne navade.

JAME

V jamah se je čas za človeške občutke ustavil. Odtis našega čevlja bo v jamski ilovici viden še desetletja. V nepredirni temi in hladu se spremembe odvijajo tako počasi, da jih brez inštrumentov ne zaznamo. Pa vendar so tudi tam živali, predvsem žuželke, sposobne preživeti. So brez oči, pogosto z debelimi zadki, za katere še ne vemo, zakaj so taki, brezbarvne ali blede obarvane in zaradi pomanjkanja hrane silno redko posejane. Vse so z zakonom zavarovane, prav tako kot vse tvorbe v jamah, ki sta jih izoblikovala apnenec in voda. Obiski tega sveta morajo biti zaradi vseh teh razlogov še posebej skrbno načrtovani, udeleženci pa opozorjeni na obzirnost do tega okolja.

In če zjutraj ob studencu nekje na dolenskem ali notranjskem krasu najdete človeško ribico, si jo spoštljivo oglejte, potem pa ji dajte mir, saj se bo vrnila v svoje tihe, temne sobane.

ZAVAROVANE VRSTE RASTLIN, GLIV IN ŽIVALI V SLOVENIJI

Zavarovane vrste so tiste, ki jih varujejo različni pravni predpisi, s katerimi je določeno, v kolikšni meri je posamezno vrsto še dovoljeno izkoriščati. Stopnje varovanja so različne in vsaj za nekatere običajne vrste je prav, da jih tudi taborniki poznamo.

Poleg pravnih dokumentov o zavarovanosti vrst so pomembni tudi t. i. rdeči sezname, na katere so uvrščene redke in ogrožene vrste, ki pa jih je še precej več kot zavarovanih. Tako je na rdečem seznamu čez 500 vrst praprotnic in semenk, nekaj 100 vrst mahov, III vrst gliv, skoraj vse vrste dvoživk in plazilcev in na stotine vrst drugih živali.

S stališča varovanja vrst so pomembna tudi določila na nekaterih naravovarstveno pomembnih območjih, ki tam v celoti prepovedujejo nabiranje divjerastočih organizmov, zato je treba tam vedno pridobiti izrecno dovoljenje. Največje tako območje je Triglavski narodni park.

RASTLINE

Zavarovanih je okoli 300 vrst cvetnic in praprotnic. Med njimi so popolnoma zavarovane vse narcise, planika, divji nageljčki (razen brkatega), vsi netreski, vse rosike, več vrst sviščev, vse divjerastoče orhideje (kukavičevke) in lilije. Pri nekaterih vrstah je stopnja zavarovanosti nižja, tako je samo za osebne namene dovoljeno dnevno nabirati največ po en šopek kronic (velikih zvončkov), arnike, pasjega zoba in lobodike; pri malem zvončku, ciklami, šmarnici in telohih pa je dovoljeno nabiranje v času cvetenja, ne pa tudi izkopavanje ali nabiranje plodov.

Zavarovanih je tudi peščica vrst mahov, med drugim snežni mah, ki oblikuje značilne polkrožne blazinice, in šotni mahovi z več vrstami.

GLIVE

Zavarovanih je 41 vrst gliv, med njimi sta znani karželj in vražji goban. Poleg tega velja omejitev nabiranja užitnih gob, tako da posameznik lahko nabere v enem dnevu največ dva kilograma gob (ali eno samo gobo, če je ta težja od 2 kg).

Prepoved nabiranja velja dodatno še za redke in ogrožene vrste (čez 70 vrst, med njimi vse gomoljike) ter za podgobja vseh naših vrst gliv.

ŽIVALI

Število zavarovanih živalskih vrst je veliko in sezname težko pregledni. Tako je zavarovanih med drugim več 10 vrst sesalcev (npr. vsi netopirji, vidra, platiniski zajec, volk, ris, medved), večina vrst ptic (npr. vse ujede, vse sove, vse pevke razen vrane, šoje in srake), večina plazilcev (npr. vse strupene kače) in dvoživk (npr. vse žabe), več 10 vrst rib, številni iglokožci (med njimi navadni morski ježek), na desetine vrst hroščev, metuljev in kačjih pastirjev, večina velikih rakov, nekaj vrst mehkužcev (med njimi vrtni polž).

Vsega tega se je treba zavedati, če se odpravimo na kako akcijo prehranjevanja v divjini.

TOPLOTNI PASOVI IN PODNEBNI TIPI

Toplotni pasovi (klimati) so posledica gibanja Zemlje in nagnjenosti zemljine osi. Tako pride do različnih vpadnih kotov sončnih žarkov. Predstavljajo velikanska območja, ki se v obliki vodoravnih pasov raztezajo okrog zemeljske oble. Osnova za njihovo določanje je odvisna od temperature. Podnebje in vreme sta med najpomembnejšimi naravnimi dejavniki svetovnih bivalnih območij. Za določanje podnebja znotraj toplotnih pasov pa je pomembna še količina in razporeditev padavin čez leto.

Ločimo:

- tropski pas,
- subtropski pas,
- zmerno topli pas,
- subpolarni pas,
- polarni pas.

Znotraj pasov razlikujemo različne tipe podnebij. Podnebje je skupek značilnosti vremena v nekem kraju. Lahko ga razumemo kot okvir, znotraj katerega se giblje dejansko vreme na nekem kraju. Podnebja se razlikujejo predvsem glede na količino padavin in njihovo razporeditev preko leta. Sledi nekaj opisov podnebij znotraj toplotnih pasov.

TROPSKI PAS

Tropski pas leži okoli ekvatorja in se razteza približno do severnega in južnega povratnika (0–23°). Zaradi nagnjenosti zemljine osi ima sonce tu velik vpadni kot sončnih žarkov. Temperatura zraka je vse leto zelo visoka, različna pa je količina padavin, ki se spreminja z oddaljevanjem od ekvatorja. Letnih časov ni, ponekod se ločita le deževna in sušna doba. Tropska podnebja so različno primerna za človekovo poselitev, nekatera so celo neposeljena.

Znotraj tropskega pasu ločimo naslednje podnebne tipe:

- ekvatorialno podnebje (npr. tropski deževni gozd),
- savansko podnebje (npr. afriške savane),
- tropsko polsuho in suho podnebje (npr. puščava Sahara, Arabski polotok, puščave Avstralije).

SUBTROPSKI PAS

Subtropski pas se razprostira na obeh poloblah, približno med povratni-kom (23°) in 40. vzporednikom. Temperature so še vedno dokaj visoke, čez leto so opazna večja temperaturna nihanja, zato že lahko govorimo o letnih časih.

Znotraj subtropskega pasu ločimo naslednje podnebne tipe:

- sredozemsko ali mediteransko podnebje (npr. obale Južne Evrope, Severne Afrike, tudi delček Azije, zahodne obale Kalifornije in Čila, južne obale Južne Afrike),
- subtropsko polsuho in suho podnebje (npr. Atakama, Dolina smrti v ZDA, in jug Japonske),
- subtropsko vlažno podnebje (tudi monsunsko podnebje, ki je značilno za Jugovzhodno Azijo).

ZMERNO TOPLI PAS

Zmerno topli pas se razprostira med 40. in 60. vzporednikom. Na klimo vplivajo morski tokovi, oddaljenost od morja, gorske pregrade, potujoči cikloni. Letni časi so izrazitejši, kar pomeni, da so temperaturne razlike med poletjem in zimo velike.

Zmerno topli pas ima več podnebnih tipov, ki se razlikujejo po kontinentalni legi:

- oceansko podnebje (npr. Zahodna Evropa, Britansko otočje, Nova Zelandija),
- celinsko ali kontinentalno podnebje (npr. Vzhodna Evropa, osrčja celin, Južna Afrika, osrednji del ZDA),

- zmerno hladno podnebje (npr. Severna Evropa, Kanada in Aljaska, severni del Rusije).

SUBPOLARNI PAS

Za subpolarni pas je značilna dolga in mrzla zima, ki se razteza skoraj čez vse poletje. Pade malo padavin, tla so večino leta globoko zamrznjena, le v najtoplejših mesecih se odtali zgornji sloj, na katerem zraste skromno tundrsko rastlinstvo. Območja so povečini neposeljena, z izjemo Eskimov, Laponcev ... Subpolarni pas ima le en podnebni tip in sicer tundrsko ali subpolarno podnebje.

MRZLI ALI POLARNI PAS

V polarnem pasu so vse leto temperature pod ničlo. Padavin je malo in so v obliki snega, ki se zaradi nizkih temperatur ne tali. Rastlinstvo ne uspeva, stalne poselitve ni. Gre za območja Severnega pola in Antarktike. Polarni pas ima le en podnebni tip, in sicer podnebje večnega snega in ledu oziroma polarno podnebje. Pri mrzlem pasu lahko omenimo tudi gorska podnebja, katerih splošna značilnost so temperature, ki z višino padajo, in snežna meja, nad katero je večni sneg in led.

PODNEBNI TIPI V SLOVENIJI

Na podnebje v Sloveniji vpliva lega Slovenije v zmernih zemljepisnih širinah sorazmerno blizu Atlantika in vpliva zahodne zračne cirkulacije. Velik vpliv ima tudi sama reliefna razčlenjenost. V Sloveniji imamo tri glavne tipe podnebij z devetimi podtipi.

SUBMEDITERANSKO PODNEBJE

Zajema območje doline Soče do Tolmina in vse pokrajine, ki ležijo jugozahodno od Banjšic, Trnovskega gozda, Nanosa, Vremščice in Snežnika (z izjemo Brkinov in Slavniškega pogorja). Značilno je, da so povprečne januarske temperature pozitivne in da so julijske višje od 20 °C. Za padavine je značilen primarni višek v jeseni in sekundarni na prehodu pomladi v poletje, primarni minimum padavin pa je ob koncu zime, sekundarni minimum pa v poletnih mesecih. Tip podnebjja ima dva podtipa: obalni in zaledni podtip. Obalni podtip ima povprečne temperature najhladnejšega meseca nad 4 °C, kar omogoča rast oljk na prisojajh.

GORSKO PODNEBJE

Gorsko podnebje imajo v Sloveniji nad 1500 m visoki predeli Julijskih Alp, Karavank, Kamniško-Savinjskih Alp, Pohorja, Trnovskega gozda in Snežnika ter vmesne doline in ostali nižji svet. Značilno je, da so povprečne temperature v najhladnejšem mesecu pod - 3 °C in da so v najtoplejšem nad 10 °C. Take razmere so do višine 2000 m, do koder seže tudi zgornja drevesna meja. Nad 2000 m so povprečne julijske temperature pod 10 °C, zato ima gorsko podnebje več podtipov. Za gorske doline in ostali vmesni nižji svet je značilen tudi temperaturni obrat ali inverzija. Količina padavin od zahoda proti vzhodu pojenjuje. Tako največ padavin prejme gorski svet na zahodu Slovenije, kar je posledica zračnih mas, ki prihajajo z zahoda in jugozahoda, medtem ko so Savinjske Alpe in Pohorje manj namočeni.

ZMerno celinsko podnebje

Najobsežnejši podnebni tip v Sloveniji. Obsega vso državo razen predelov submediteranskega in gorskega podnebja. Količina padavin se proti vzhodu in severovzhodu zmanjšuje. Povprečna temperatura najhladnejšega meseca je med 0 in -3°C , povprečna temperatura najtoplejšega meseca pa je med 15 in 20°C . Za osrednjo in južno Slovenijo velja, da je jesen toplejša od pomladi, medtem ko so povprečne spomladanske temperature višje ali enake jesenskim v severovzhodnem in vzhodnem delu ter predelih jugovzhodne Slovenije.

Podnebna višinska pasovitost

Zaradi velike višinske razčlenjenosti površja je nadmorska višina zelo pomemben dejavnik. Če izvzamemo predele z gorskim podnebjem, ločimo vsaj tri podnebne višinske pasove: dna dolin, kotlin in kraških depresij, termalni (toplotni) pas in hribski pas.

Za doline, kotline in kraške depresije je značilen pojav temperaturne inverzije, ki je zlasti izrazita pozimi ob mirnih in jasnih nočeh. Zato ima ta pas nižje nočne minimume, pogostejše so zmrzali, ponoči je ozračje vlažnejše, pojav slane pozno pomladi pa ovira gojenje na mraz občutljivih kultur (marelice, breskve, vinska trta ...). Ugodnejše razmere so v termalnem pasu, ki se začne nekaj 10 m nad dnom dolin, kotlin in kraških depresij in sega do 200 (300) m relativne višine. V povprečju so temperature višje od tistih na dnu dolin. To omogoča gojenje občutljivejših kultur zlasti na prisojah, v subpanonski Sloveniji tudi vinko trto. Nad termalnim pasom je hribski pas, ki ima zaradi višje nadmorske višine ostrejšo podnebno razmero. V ta pas sega še poljedelško-živinorejsko območje, saj uspevajo glavne poljske kulture, tudi koruza. Kmetijska poselitve je še razmeroma gosta, a vedno bolj omejena na prisoje.

PODNEBNE SPREMEMBE

Podnebje na našem planetu se spreminja. Te spremembe že imajo in bodo imele v prihodnosti dolgoročen vpliv na naše okolje in življenje. Strokovnjaki, ki sodelujejo v Medvladni skupini za podnebne spremembe (IPCC), ocenjujejo, da se povprečne globalne temperature lahko v tem stoletju dvignejo do 4°C. Ker so vremenski sistemi zapleteni in medsebojno povezani, se v določenih delih sveta temperature lahko znižajo, v drugih še bolj dvignejo, lahko se poveča jakost in pogostost ekstremnih vremenskih dogodkov, kot so suše, poplave, orkani in drugo. Posledice podnebnih sprememb niso najhujše tam, kjer je največ izpustov toplogrednih plinov (v bogatih državah), ampak pogosto bolj prizadenejo države v razvoju z malo izpusti toplogrednih plinov in malo denarja za prilagajanje nanje.

Temperature v Sloveniji, ki leži med zelo občutljivima ekosistemoma Alp in Sredozemlja, se dvigajo skoraj še enkrat hitreje kot globalno povprečje, in so se v zadnji 50 letih dvignile že za 1,2 °C. Posledica tega so zime z manj snega, hujše suše, vročinski valovi, širitev škodljivcev in drugo. V revnih državah so zaradi podnebnih sprememb najbolj ogroženi otroci. Ogrožena je na primer oskrba s pitno vodo, ki je nujna za zdravje in razvoj otrok. Pomanjkanje vode povzroča bolezni, lakoto in celo konflikte. Suše in poplave še poslabšujejo svetovno krizo preskrbe s hrano, zaradi katere najbolj trpijo revni. Podnebne spremembe že povzročajo migracije ljudi s podeželja v mesta in v druge države, ki so pogosto povezane s še hujšo revščino, zlorabami in trgovino z ljudmi. Znova se širijo bolezni, kot so malarija, dengue mrzlica in lymška borelijoza, ki jih prenašajo žuželke.

Ukrepanje proti podnebnim spremembam je v našem interesu in v interesu celotnega človeštva. Prej ko bomo učinkovito ukrepali proti podnebnim spremembam, manjše bodo posledice. V današnjem času ima človeštvo še možnost zaustaviti segrevanje pri 2°C. A za to morajo razvite države svoje izpuste do leta 2050 znižati za 80–95 odstotkov, hitro rastoče države v razvoju (Kitajska, Brazilija, Indija) pa zaustaviti njihovo rast. Eden od glavnih

virov toplogrednih plinov, ki povzročajo podnebne spremembe, je kurjenje fosilnih goriv, kot so premog, nafta in plin. Fosilna goriva uporabljamo za proizvodnjo elektrike, ogrevanje in prevoz, ki kot dejavnosti najbolj ogrožajo podnebje. Druge dejavnosti, ki tudi pomembno prispevajo, so proizvodnja blaga, kmetijstvo, odpadki in krčenje gozdov v tropih.

Otroci in mladi imajo pomembno vlogo v boju proti podnebnim spremembam, vendar so še najmanj krivi za to, kar se dogaja; zato morajo tudi odrasli, institucije, podjetja in vlade prevzeti svoj (levji) delež odgovornosti. A mladi bodo podedovali ta svet in pomembno je, da se zavedajo, kako je ogrožen, in da s svojim zgledom in ustvarjalnostjo spodbudijo širšo skupnost k ukrepanju tako na področju zniževanja izpustov toplogrednih plinov kot na področju prilagajanja na podnebne spremembe. Proti podnebnim spremembam se lahko borimo doma, v šoli, v domačem kraju, v službi in pri taborniški dejavnosti.

A preden se lotimo ukrepanja, je pomembno, da podrobneje spoznamo probleme, s katerimi se soočamo. Pri zniževanju izpustov se moramo vprašati:

- Kolikšen je naš ogljični odtis in s čim ga povzročimo največ? Več informacij o ogljičnem odtisu je na voljo na <http://www.umanotera.si>.
- Kaj so razlogi za naše izpuste? Ali gre za nujne stvari (ogrevanje, prevoz v šolo ali službo) ali za manj nujne (prevoz na izlet, puščanje prižganih električnih naprav)?
- Katere izpuste lahko zmanjšamo z malo napora, za katere pa moramo veliko spremeniti? (Hitro se lahko dogovorimo za skupen prevoz ali gremo z javnim prevozom, izolacija hiše ali prehod na obnovljiv vir energije za ogrevanje pa sta dražja in možna na daljši rok.)

Glede na odgovore na zgornja vprašanja so možni ukrepi za zmanjšanje emisij lahko:

- hoja peš in vožnja s kolesom,
- uporaba javnega prevoza ali skupna uporaba osebnega vozila,
- počitnice v Evropi namesto poletov na druge celine,
- ugašanje električnih aparatov in luči,

- boljša izolacija stavb,
- uporaba obnovljivih virov energije za ogrevanje ali proizvodnjo elektrike: sonce, veter, biomasa, voda,
- uporaba lesa namesto betona, opeke ali plastike,
- ponovna uporaba in reciklaža,
- kompostiranje organskih odpadkov, s čimer preprečimo nastajanje metana na odlagališčih ...

Pri prilagajanju pa se moramo vprašati:

- Kakšni so vplivi podnebnih sprememb? Kako jih zaznavamo?
- Koga ali kaj bodo podnebne spremembe najbolj prizadele?
- Kaj to pomeni za nas?
- Kaj lahko naredimo, da preprečimo ali omejimo negativne posledice?

Nekateri ukrepi za zmanjševanje emisij so prav tako ukrepi za prilagajanje. Boljša izolacija stavb, na primer, zniža porabo energije za ogrevanje pozimi in hkrati zagotavlja ugodno bivanje poleti brez klimatskih naprav. Drugi ukrepi za prilagajanje na podnebne spremembe so:

- ohranjanje naravnih območij in njihovo prepuščanje naravnemu razvoju,
- zagotavljanje mokrišč, vodnih akumulacij in prostora za poplave ob vodah,
- preprečevanje požarov v naravi,
- zagotavljanje zelenja v naseljih,
- sonaravno gojenje gozdov in postopna zamenjava drevesnih vrst ...

Taborniki lahko mnoge od teh ukrepov vgradimo v naše dejavnosti od vodovih srečanj do taborjenj. Prav tako lahko v ukrepanje vključimo druge ali pa se pridružimo pobudam v lokalnih skupnostih, na šolah ali v širšem okviru. In s tem ustvarjamo boljši svet.

VREME IN OBLAKI

Pod izrazom "vreme" razumemo trenutno stanje v atmosferi, in sicer v obliki najrazličnejših naravnih pojavov. Podnebje ali klima je značilno vremensko stanje določenega območja, ki ga določimo na podlagi stalnega opazovanja v daljšem obdobju (30 in več let). Vreme se torej stalno spreminja. To je posledica procesov v ozračju, ki nastajajo pod vplivom sončne energije. V teh procesih se spreminjajo zračni pritisk, temperatura in vlaga. Posledica so gibanje zraka oziroma veter in padavine.

ZRAČNI PRITISK

Zračni pritisk (tlak) je predvsem posledica teže ozračja. Na morskii gladini znaša standardna vrednost zračnega pritiska 1013 milibarov (ali 1013 hektopaskalov). Razni dinamični in termodinamični procesi povzročajo odstopanja od te vrednosti. Ti procesi povzročajo padec pritiska v bližini front in ciklonov in povečanje pritiska v anticiklonu. Pritisk z višino pada. V nižinah pade pritisk za 1 milibar (mb), če se dvignemo za 8 metrov. Višje so padci manjši zaradi zmanjšane gostote zraka. Na nadmorski višini 1400 m je običajen pritisk okoli 850 mb, na višini 3000 m okoli 700 mb. Pritisk standardno merimo z živosrebrnimi barometri, zato je starejša enota za merjenje zračnega pritiska kar milimeter živosrebrnega stolpca (mm Hg). Bolj priročni, cenejši in manj natančni merilniki pritiska so kovinski barometri ali aneroidi. Delujejo na podlagi raztezanja in krčenja posod, iz katerih je izsesan zrak.

VETER

Razlike v pritisku na posameznih (enako visoko ležečih) območjih povzročajo veter. Če so razlike v pritisku večje, je močnejši tudi veter. Veter ne piha naravnost od centra visokega pritiska proti centru nizkega pritiska. Zaradi vrtenja Zemlje ga na severni polobli zanaša v desno, na južni pa v levo od te smeri. Na višinah okoli 2 km in več, ko se izgubi vpliv tal, piha veter približno pravokotno na smer med centroma visokega in nizkega zračnega pritiska.

Standardna enota za hitrost vetra je meter na sekundo (m/s). Redkeje se uporabljata vozela (približno pol metra na sekundo) in kilometer na uro (1 m/s = 3,6 km/h). Smer vetra se označi po geografski smeri, iz katere piha (npr. NE = severovzhodnik), ali z azimutom smeri, iz katere piha (npr. 45 stopinj). Merilnika hitrosti vetra navadno ne nosimo s seboj. Hitrost vetra lahko približno ocenimo na podlagi učinkov vetra v naravi. S pomočjo Beaufortove (izg. boforove) lestvice določimo stopnjo jakosti vetra (pri npr. 6 Bf – Beaufortov veter tuli okrog vogalov).

TEMPERATURA

Temperatura zraka navadno pada z višino. Standardno se v troposferi (spodnjih 11 km ozračja) temperatura spremeni za 6,5 stopinje pri dvigu za 1 km. Predvsem v anticiklonih so te spremembe lahko nekoliko manjše. V tanjši plasti lahko temperatura celo narašča z višino. Ta pojav – inverzija – največkrat spremlja meglo po alpskih dolinah in kotlinah. Tik pred nevihtami so temperaturne spremembe z višino večje od standardnih in se večinoma približajo vrednosti 10 stopinj pri dvigu za 1 km.

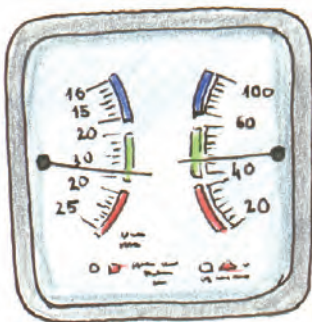
Temperaturo standardno merimo z živosrebrnimi termometri. V zadnjem času pa pogosto ustrezno natančnost dosežemo tudi z elektronskimi termometri. Pomembno je, da so termometri dobro zaščiteni pred sevanjem sonca, okolice in neba.

VLAGA

Vodno paro v zraku imenujemo vlaga. Zrak lahko pri različnih temperaturah vsebuje različne količine vodne pare. To opisujemo z različnimi merili. **Absolutna vlaga** je količina, ki nam pove, kakšen delež v masi zraka predstavlja masa vodne pare. Največja možna absolutna vlaga je spremenljiva količina, saj znaša pri normalnem zračnem tlaku in pri temperaturi 0 °C le 6 tisočink, pri 100 stopinjah Celzija (ko voda zavre) pa znaša približno 1000 tisočink.

Za naše dobro počutje je pomembnejša **relativna vlaga**. To je v odstotkih izraženo razmerje med trenutno vrednostjo absolutne vlage in njeno največjo

možno vrednostjo pri isti temperaturi in zračnem pritisku. Najbolje se človek počuti pri relativni vlagi med 50 in 80 odstotki. Za manj natančne meritve relativne vlage uporabljamo merilnike, ki delujejo na osnovi raztezanja in krčenja las.

Najpomembnejše meteorološke tvorbe in pojavi, ki odločilno vplivajo na vreme po svetu, so zračne mase in frontalni sistemi.

ZRAČNE MASE

Zračne mase so obsežne gmote zraka s približno enakimi lastnostmi. Meje med njimi in pojave, ki pri tem nastajajo, imenujemo fronte. Vse frontalne sisteme (ciklone in fronte) spremlja znižan zračni pritisk in običajno poslabšanje vremena.

CIKLON

Ciklon je velik, počasen zračni vrtinec, ki ima lahko v premeru preko 1000 km. V tem vrtincu se meša hladna zračna masa, ki priteka s severa, s toplo, ki priteka z juga. V središču ciklona je zračni pritisk najnižji. Tam se stekata topla in hladna fronta. Običajno se ciklon giblje od zahoda proti vzhodu. Pri tem hladna fronta napreduje hitreje kot topla. Ko jo ujame, se taka fronta imenuje okludirana fronta ali okluzija. V nižinah je pri taki fronti le hladna zračna masa, ki toplo odrija v višine in ciklon začne odmirati.

TOPLA FRONTA

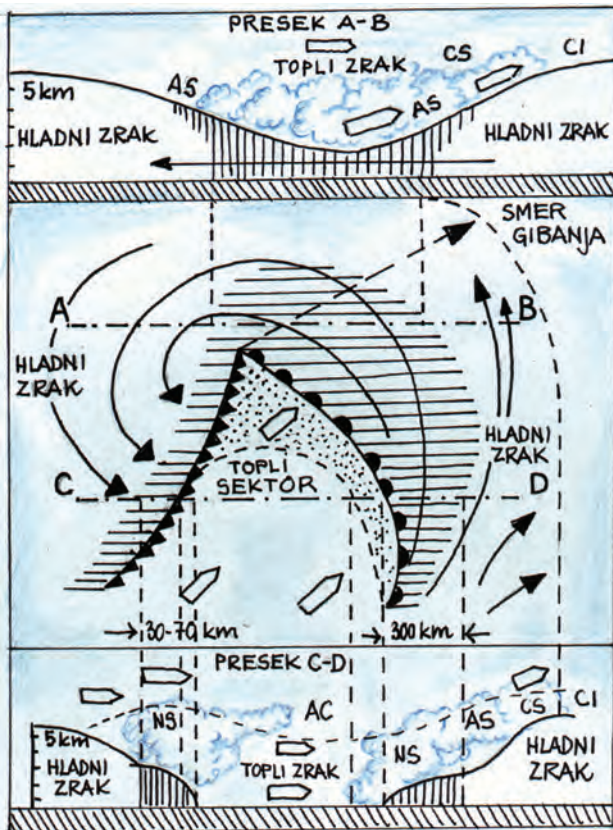
Pri topli fronti toplejša zračna masa napreduje nad področje hladnejšega zraka in se nariva nad hladnejši zrak v nižinah. Frontalno področje je široko od 300 do 1000 km. Prehod tople fronte nam napovedujejo padec zračnega pritiska, značilni jugozahodni vetrovi ter plastoviti oblaki (stratusi). Ti so sprva visoki in prosojni in se sčasoma gostijo. Padavinsko območje je običajno široko do 300 km. Padavine so v začetku v obliki drobnih kapljic in se postopoma ojačajo. Večina padavin pade pred zamenjavo zračne mase pri tleh.

HLADNA FRONTA

Pri hladni fronti hladna zračna masa napreduje na območje toplejšega zraka in ga izpodriva. Frontalno področje je široko od 10 do 300 km. Oblaki so večinoma kopasti (cumulusi). Pri tem ni nujno, da zračni pritisk pred prehodom fronte pade. Prehod hladne fronte se začne z ohladitvijo pri tleh, z močnejšimi padavinami, lahko z nevihtami. Po ohladitvi začne zračni pritisk naraščati, padavine sčasoma oslabijo.

OKLUDIRANA FRONTA

Na področju, kjer je topla fronto že dohitela hladna, nastane okludirana fronta. Ima lastnosti tako tople kot hladne fronte. Padavine so običajno šibkejše kot pri hladni fronti.

Ciklon v tlorisu in narisu (shema)

ANTICIKLON

Ime pove, da gre za nekaj povsem nasprotnega ciklonu. Anticiklon je obsežno območje enake zračne mase, kjer ni frontalnih sistemov. V anticiklonu je visok zračni pritisk in običajno lepo vreme. Značilen pojav je suha motnost, pojav zmanjšane vidljivosti pri jasnem nebu. Lahko se pojavijo tudi oblaki. Najpogostejši so nizki kopasti (cumulusi), ki se pojavljajo v dopoldanskih urah in pozno popoldne ali proti večeru izginejo.

NEVIHTE

Močan dež z bliskanjem in grmenjem imenujemo nevihta. Nastane lahko tudi, kadar v bližini ni nobenih front. Zlasti poleti, ko se zrak pri tleh zaradi močnega sončnega obsevanja hitro segreje. Topel zrak se dviga v višine, kjer se ohladi. Vodna para, ki je sestavina zraka, se pri temperaturi rosišča utekočini in nastanejo oblaki. Če je temperatura zraka v oblaku kljub ohlajanju zaradi dviganja še vedno višja od okolice, se zrak še naprej dviga in oblak raste. Taki oblaki povzročajo močne padavine. Baza (spodnji rob) nevihtnega oblaka je navadno na višini 1–2 km, vrh pa med 6 in 10 km visoko. Nevihte so značilnost naših krajev, saj jih je v povprečju okoli 50 na leto.

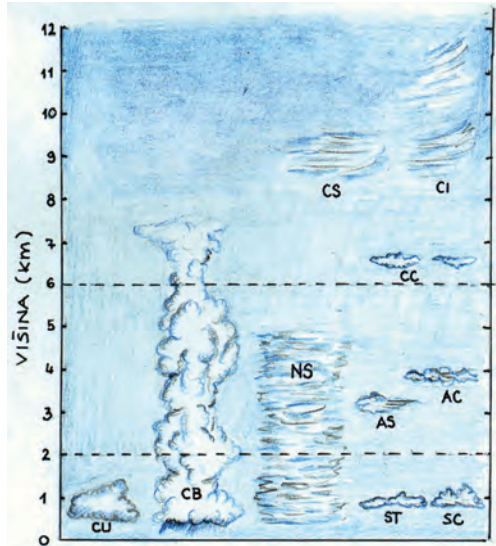
OBLAKI

Oblake ločimo po obliki in po višini baze, to je višine spodnjega roba oblaka. Po obliki ločimo kopaste (cumuluse) in plastovite oblake (stratuse). Deževni oblaki se dodatno imenujejo nimbusi. Na različnih višinah se nam oblaki pojavljajo takole:

Visoki oblaki se pojavljajo na višinah 6 do 11 kilometrov in so sestavljeni iz ledenih kristalov:

- rod: cirrus (Ci),
- rod: cirrocumulus (Cc),
- rod: cirrostratus (Cs).

Vertikalna razporeditev
rodov oblakov
v zmernih geografskih
širinah

Srednji oblaki se pojavljajo na višinah 2 do 6 kilometrov in so sestavljeni iz ledenih kristalov, iz vodnih kapljic ali pa iz mešanice obojega:

- rod: altocumulus (Ac),
- rod: altostratus (As),
- rod: nimbostratus (Ns),

Nizki oblaki se pojavljajo do višine 2 kilometra in so sestavljeni večinoma iz vodnih kapljic:

- rod: stratocumulus (Sc),
- rod: stratus (St),
- rod: cumulus (Cu).

Oblaki vertikalnega razvoja, katerih spodnja meja je največkrat med 1 in 2 kilometra, zgornja pa sega tudi preko 10 kilometrov visoko:

- rod: cumulonimbus (Cb).

NEKAJ LOKALNIH ZNANILCEV VREMENA

Poleg običajnih pojavov, ki so značilni za vreme ob frontah in smo jih že omenili, si lahko za sklepanje o vremenski napovedi pomagamo tudi z nekaterimi lokalnimi znanilci vremena. Običajno so v anticiklonu splošni vetrovi šibki, tako da pridejo do izraza lokalni vetrovi. V hribovitem svetu gre za nočne pobočne in podolinske vetrove, ko se hladen zrak spušča v nižine, ter dnevne vetrove v obratni smeri. V obalnem pasu so značilni obalni vetrovi (podnevi z morja, ponoči obratno). V okolici večjih naseljenih krajev se zlasti ponoči opazi stekanje zraka proti središču.

Domačini navadno poznajo te lokalne vetrove. Pred prihodom fronte se veter ojača in piha običajno iz južne do zahodne smeri. Največkrat gre za nekoliko toplejši veter. Po prehodu fronte se običajno nekoliko ohladi, veter pa se obrne največkrat v smer med severozahodom in severovzhodom. Na Primorskem po prehodu fronte pogosto piha burja. V primeru ciklona na območju Jadrana so lahko smeri vetra drugačne.

V dolinah ali v zavetju hribov se smeri vetra prilagajajo reliefu. Na Kredarici, ki je v zavetrju jugozahodnih vetrov, je na primer znanilec slabega vremena lahko tudi močan jugovzhodnik. V gornjesavski dolini pihajo v anticiklonu vetrovi ponoči od Mojstrane proti Jesenicam, podnevi pa obratno. Tik pred poslabšanjem vremena piha veter iz zahoda tudi podnevi. Drugih smeri vetra tam skoraj ni. Znanilci prihajajočega obdobja slabega vremena so tudi oblačne kape po hribih (ki nam kažejo dotok vlažnega zraka), kadar piha veter iz zahodnih in južnih smeri. Relativno topla noč brez rose tudi kaže na vremensko spremembo, medtem ko nam da soparno poletno jutro misliti na povečano možnost opoldanskih neviht.

GIBANJE, BIVANJE IN
PREHRANJEVANJE V
NARAVI

GIBANJE V NARAVI

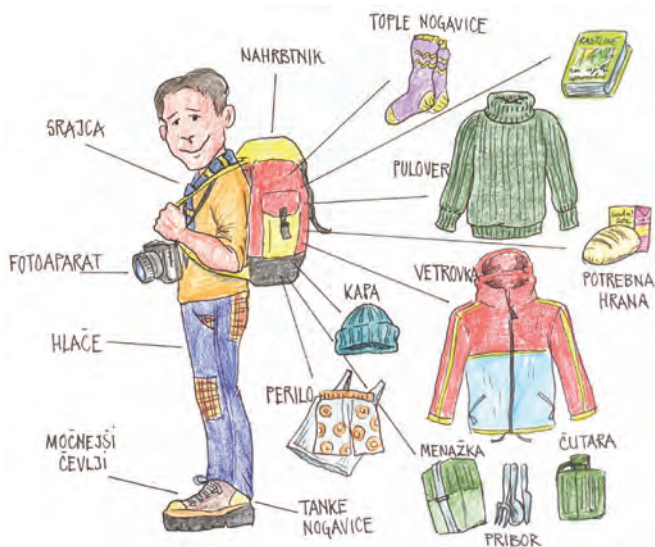
Gibanje v naravi je najlepši in najzahtevnejši del taborniškega programa. Z njim pokažemo in izkoristimo svojo iznajdljivost in spretnost ter vse, kar smo se naučili na vodovih sestankih, na drugih izletih, iz knjig in od bolj izkušenih tabornikov.

IZLETI

Različnih izletov je mnogo. Delimo jih po dolžini: pol-, eno-, dvo-, večdnevni; letnem času: letni, pomladanski ...; prevoznem sredstvu: pohodni, avtobusni, z vlakom ...; obsegu: vodov, družinski, rodov ...; po namenu; zahtevnosti; starostnih vejah itd. Izlet pripravljajo različni taborniški vodje. Vsaj vodove izlete pripravljajo člani vodov tudi sami. Pred vsakim izletom se moramo vprašati, kaj želimo z izletom doseči in se naučiti; kam gremo in kako bomo tja prišli; kdaj gremo in kdaj se bomo vrnili; kaj bomo delali med potjo in ko pridemo na cilj; kakšno in koliko hrane, obleke in opreme bomo vzeli s seboj; ali za izvedbo izleta potrebujemo pomoč ter posebna dovoljenja. Na vsa ta vprašanja morajo odgovoriti vodje in udeleženci izleta skupaj. Prva je priprava nasamih. Brez dvoma morajo biti izlet in udeleženci dobro pripravljani. Na izlet gremo zdravi. Že prehlad nam lahko nenaporen izlet spremeni v neprijetno naprezanje. Na napornejše izlete se privadimo postopoma.

Neprijeten je občutek, da te prijatelji ves čas čakajo, ker zaostajaš zaradi slabe kondicije. Zahtevnost programa mora biti prilagojena tistim udeležencem, ki zmorejo najmanj, zato je treba točno določiti, koga bomo vzeli s seboj. Pripravljeni moramo biti na vsebino izleta. Veliko več bomo odnesli, če si bomo prej priskrbeli zemljevid, turistični prospekt ali priručnik, pogledali na spletne strani ali kak drug vir informacij. Izlet v gore bo lepši, če bomo vedeli, katere vrhove gledamo v daljavi; obisk razvalin zanimivejši, če bomo vedeli, kdo in kako je v njih živel. Pri zahtevnejših izletih moramo biti pripravljeni tudi na nepredvidene situacije. Če bomo na to mislili vnaprej, nas nič ne bo spravilo iz tira (glej poglavje Nepredvidene okoliščine). Dogovorimo se, ali bomo vso potrebno hrano prinesli vsak zase ali jo bomo kupili skupaj, ali bomo na izletu tudi kuhali, ter kaj in kako. Pomenimo se, kakšno skupno in osebno opremo bomo potrebovali, napišimo sezname. Določimo, kdo bo poskrbel za vozovnice, kdo za drugo opremo.

Taborniki hodimo na izlete kot organizirana skupina. To pomeni, da ves čas pazimo na svoje obnašanje in s tem ugled taborništva, svojega rodu in samega sebe. Na vseh izletih moramo upoštevati prometne in druge predpise. Vsak vodja izleta jih mora poznati.

Prometni predpisi za hojo skupine po cesti, ki nima pločnika, določajo hojo po desnem robu cestišča v vrsti po eden. Pri hoji v temi morajo imeti vsi pohodniki odsevna telesa (kresničke), prvi in zadnji pa luč. Hoji po prometnih in slabo preglednih cestah se je najbolje izogniti. Če to ni možno, poskrbimo, da nas bodo vozniki pravočasno opazili. Pri hoji v skupini moramo vzdrževati red. Hodimo strnjeno drug za drugim ali po dva. Pazimo, da ne bomo zasedli vsega pločnika ali se razvlekli v dolgo kačo, ki bo v napoto vsem ostalim pešcem in voznikom. Ko pridemo iz naselja, se držimo skupaj. Vrsta ni več potrebna, če nam pot omogoča hojo v gruči. Po ožjih in nevarnejših delih poti hodimo v gosjem redu. Pri hoji ne prehitavamo, raje pazimo, da se skupina ne raztrga. Prvi naj hodi nekdo, ki zna hoditi enakomerno. Ob sebi naj ima manj vzdržljive udeležence izleta, ki jim prilagodi tempo. Vsako zaletavanje in neenakomerna hoja bi nas bolj utrudila. Hodimo s celim stopalom in tako hitro, da lahko še mirno dihamo skozi nos ali usta, da ne sopihamo, da nam srce ne razbija. Divjanje je brez smisla.

Pri hoji gledamo okrog sebe, opazovati ljudi in njihova bivališča, opazovati drevje in druge rastline, opazovati in poslušati ptice in druge živali. Ob tem nam bo čas hitreje minil in še pomislili ne bomo na utrujenost. Še več bomo videli, če bomo s seboj na izlet vzeli strokovnjaka. Gozdar nam bo pokazal različno drevje, nas opozoril na obliko krošnje in na lubje, ki ga je oglodal zajec. Gobar nam bo pokazal užitne gobe in povedal, kako jih prepoznamo; kje rastejo, bomo morali dognati sami.

Med hojo se ne ustavljajmo prepogosto. Prvi počitek naj bo po uri hoje. Ne sme biti dolg, da se ne ohladimo. Pozneje počivamo na krajše razmake, čas počitkov pa podaljšujemo. Med počitkom se raje ne usedajmo. Oblecimo se, da nas ne bo zeblo. Naredimo nekaj telovadnih vaj, da se razmigamo. Če nas bolijo noge, se ulezimo na hrbet, dvignimo noge in migajmo z njimi. Hitro se bomo počutili bolje. Počitki ne pomenijo vedno odmorov za malico.

Jesti moramo, preden odidemo od doma! Lačni se pri hoji ne bomo dobro počutili. Tudi preveč poln želodec je ovira pri hoji. Mnogi si na izletu privoščijo dolg odmor, ko jedo. Drugi zagovarjajo svoj način, ko jedo večkrat po malo. Poskusimo oboje in izberimo način, ki nam bolj ustreza. Bolj pomembno je, da jemo v miru in da hrano dobro prežvečimo. Ne jejmo težko prebavljive hrane. Pazimo, da s seboj vzamemo sveža živila, ki se med izletom ne morejo pokvariti. Hrana naj bo čimbolj podobna tisti, ki smo je vajeni od doma. Telo pri naporu izgubi veliko energije. Važno je, da jo s hrano vrnemo v telo. Poskrbimo, da bodo v hrani vse potrebne snovi (beljakovine, maščobe in ogljikovi hidrati, vitamini ...).

Bolj od lakote nas pri hoji preganja žeja. Te s pitjem velike količine vode ne bomo pregnali. Piti mrzlo vodo, ko smo razgreti, je nevarno. Poleg tega nam bo obtežila želodec, kot da bi pojedli opeko. Pijmo v majhnih količinah, toliko, da si omočimo usta in grlo. Če pridemo do vode, si z njo speremo in ohladimo obraz. Vsaka voda ni pitna (glej poglavje Prehranjevanje v naravi: Pitna voda). Za pitje in žejo so namesto gaziranih pijač boljši topli napitki – čaj, juha, ki v telo vrne tudi soli. Dobri so tudi različni mineralni napitki, ki jih zmešamo z vodo. Nikar ne jejmo koncentratov samih!

Alkohola za žejo in poživitev ne pijmo! Občutek, da nas poživi in segreje, je zmoten. Zmanjšana prisebnost po pitju alkoholnih pijač je pri hoji zelo nevarna.

Velikokrat bomo okolico na izletu slabo poznali ali jo videli celo prvič. Preden spremenimo travnik v nogometno igrišče, vprašajmo lastnika za dovoljenje. Tudi v gozdu ne smemo nabirati materiala in postaviti ognja brez dovoljenja. Prostor, kjer smo bili, pustimo za sabo tak ali lepši, kot smo ga dobili. Poberimo vse odpadke in jih odnesimo do prvih košev za smeti. Če smo v gorah, je prav, da odpadke odnesemo v dolino in prihranimo delo planincem, ki sicer nosijo v dolino smeti iz košev in planinskih smetišč. Smeti nikoli ne zakopavamo ali skrivamo pod skale. Kjer hodimo, pazimo, da ne delamo škode. Nikoli ne hodimo preko obdelane njive, ampak vedno po robu okoli nje. Tudi visoke trave nam ni treba poteptati. Plodovi v sadovnjaku in vinogradu naj nas ne premamijo, če nam lastnik ni dovolil, da jih jemo.

Pri prevozih imajo skupine otrok in mladine navadno popuste, zato pravočasno preverimo vse možnosti in priskrbimo potrebne dokumente.

Vse nas zanima, koliko časa bomo porabili za hojo na določeni poti. Načinov izračunavanja je več. Eden boljših za hojo z nahrbtnikom na ramah svetuje: Seštejmo razdaljo v kilometrih in višinsko razliko v stotinah metrov – hektometrih. Dobljeno število pomnožimo s koeficientom iz tabele. Tako dobimo čas v minutah. Prišteti mu je treba seveda še čas, namenjen počitku.

Izračun potrebnega časa za hojo:

	<i>pri vzponu (min.)</i>	<i>pri spustu (min.)</i>
urejena, normalna cesta ali steza	12	8,5
slabša cesta ali steza	13	10
teren brez poti	13	7,4
lahko prehodni ledenik	16	10
težko prehodni ledenik	25	17
razvaline ali kamnolom	15	7

Primer: 2 km + 500 m = 2 + 5 = 7

Za pot, dolgo 2 km, na kateri se bomo dvignili za 500 m, bomo porabili 84 minut. Za hojo po ravnem računamo s koeficientom iz prvega stolpca, ne da bi prištevali dodatke za višinsko razliko.

OPREMA NA IZLETIH

Del dobre priprave izleta ali taborjenja je pravilna izbira opreme. Koristno je, da si, preden gremo na pot, naredimo seznam, da ne bomo pozabili česa doma ali na poti. Seznam opreme je enako pomemben kot program. Osebno opremo prinese vsak udeleženelec s seboj.

Pravilna obutev, obleka in druga oprema so pogoj, da bomo izlet izpeljali tako, kot smo si zamislili.

Na taborniški izlet gremo vedno vsaj s taborniško rutko. Ljudje v Sloveniji in izven nje jo poznajo in hitreje nam bodo zaupali.

Vedno bomo vzeli s seboj dokumente in denar. Vsak ima taborniško in zdravstveno izkaznico, lahko tudi osebni dokument. Večkrat bomo rabili tudi planinsko izkaznico, vozniško dovoljenje ...

Z denarjem ne pretiravajmo. Vzemimo s seboj vsoto, ki jo bomo verjetno rabili. Poleg te imejmo s seboj še rezervo; to je denar, ki ga ne mislimo porabiti na izletu, a bi prišel prav, če ne bi šlo vse po planu. Denar imejmo vsaj na dveh mestih, da ob morebitni nezgodi ne bi prišli ob vsega.

SEZNAM OPREME

Enodnevni izlet: močnejši čevlji, nogavice, hlače, rezervna majica s kratkimi rokavi, pulover, vetrovka, poleti krema za sončenje in poletna kapa, perilo, robci ...; hrana, menažka, jedilni pribor, čutara, nahrbtnik ...

Na večdnevni izlet vzamemo še: spalno vrečo, rezervno spodnje perilo in nogavice in dodatno obutev, pribor za osebno higieno in brisačo.

Nekateri ne bodo šli na pot brez fotoaparata ali dnevnika, s katerima bodo zabeležili dogodke.

Dobra oprema praviloma ni poceni, vendar ne kupujmo slabe. Celotne in dobre opreme tabornik ne bo imel že prvo leto. Veliko oblačil in del opreme bomo večkrat prerasli. Navadno taborniki več sezon zbiramo svojo opremo. Težje jo dobimo, bolj jo znamo ceniti. Z dobrim vzdrževanjem pa poskrbimo, da nam dolgo služi.

Obutev

Ožuljene in mokre noge so dovolj, da nam pokvarijo še tako lep izlet. Na izlet pojdemo v čevljih, ki so uhojeni in so nam prav. Za hojo po gozdu, v planinah, ob slabem vremenu ali po slabih poteh moramo imeti močne čevlje, ki nas varujejo pred mrazom, vlago, udarci ali zvrčanjem gležnjev in zdrsi. V gorah so najbolj primerno obuvalo gorski čevlji (gojzarji) s profilirano gumo na podplatu. Za večino taborniških akcij so dovolj dobri, morda še boljši,

lahki planinski čevlji, ki se jih noga hitreje privadi in je v njih mogoče tudi teči. Čevlji bodo svojemu namenu služili le, če jih bomo pravilno vzdrževali. To pomeni, da jih moramo redno in pravilno čistiti. Pri tem upoštevajmo navodila proizvajalca.

Pomembno je, kako čevlje sušimo. Časopisni papir, ki ga natlačimo v čevlje, pobere veliko vlage. Čevlji ne prenesejo večje vročine kot naše roke. Kjer je prevroče, da bi držali roko, tudi čevljev ne sušimo.

Večini težav z žulji se izognemo s čistimi nogami ter s čistimi, celimi in nezgubanimi nogavicami. Včasih smo prisekali na par volnenih preko para tanjših bombažnih nogavic, ki pa so hitro mokre od potu. Danes izdelujejo boljše nogavice iz umetnih materialov. Debelejše so mešanica poliestra, poliamida in volne. Vlakna so posebej obdelana, da "pijejo" pot s kože in ga čim hitreje odvajajo na zunanjo stran.

Če smo pri hoji vedno ožuljeni na istem mestu, si ga že vnaprej pokrijemo z obližem. Za nebolečo hojo so nujni urejeni in postrizeni nohti. Praktična je uporaba vložkov za čevlje. V snegu ali mokri visoki travi čevlje in noge pred vlago zavarujemo z gamašami.

Obleka

Uporabnost naj ima prednost pred modo. Nosimo obleko, ki nam je prav, je udobna in se v njej dobro počutimo. Preozka in zelo široka oblačila ovirajo hojo. Pri perilu in aktivnostih, kjer se veliko potimo, so najboljši novi materiali, ki odlično vpijajo znoj in ga odvajajo na zunanjo stran. Tako perilo nam daje občutek suhosti in se zares hitro suši. V taboru bo še vedno nepogrešljiva udobna bombažna majica.

V mrazu je topleje v dveh tankih kot v enem debelem puloverju, ker je plast zraka med različnimi kosi obleke dober izolator. Tako se laže in postopoma prilagajamo spremembam vremena in temperature. Preden začnemo s hojo, tekom in drugimi napani, slečemo del obleke. Pazimo na zaščito pred vetrom. Ko se ogrejemo, se ni treba ustavljati in se ne znojimo. Ob postanku se topleje

oblečemo, da se ne prehladimo. Če se kdo močno poti, naj se med počitkom preobleče. Dolge ali kratke hlače pri hoji so stvar posameznikove presoje.

V poletni vročini večina prisega na kratke hlače, a v vetru, grmovju in koprivah ter za zaščito pred klopi imamo radi pokrite cele noge. Nekateri planinci imajo še vedno najraje pumparice. Vsi bomo veseli žepov z gumbi ali zadrgami, saj bomo tako izgubili veliko manj drobnih predmetov.

V vetru, mrazu in vlažnem vremenu so pomembna in koristna zaščita anoraki in vetrovke. Pameten tabornik se tudi kape, rute in šala ne boji imeti s seboj.

Oprema

Obutim in oblečenim nam še vedno manjka kup stvari, ki so nujne za izlet ali taborjenje. Vse, kar imamo s seboj, bomo morali nekako nositi. Na krajšem izletu bo zadoščal manjši **nahrbtnik**, na večdnevni akciji to ni dovolj. Nekateri gredo na tabor kar s kovčkom, ker je v njem lažje zlagati opremo. Pravi tabornik rabi nahrbtnik. Dober nahrbtnik spoznamo po:

- nepremočljivem materialu in močnih šivih,
- širokih in podloženih naramnicah, ki jim lahko spreminjamo dolžino,
- podloženem hrbtnem delu, ki ima včasih vgrajeno oporo iz lahke litine, ki ohranja obliko nahrbtnika,
- oporni podlagi na ledjih, da nahrbtnik ni tik ob koži na hrbtu in se manj znojimo,
- členkih in širokem pasu, ki porazdele težo po kolkih in preprečujejo, da bi nahrbtnik opletal,
- stranskih žepih, ki jih je moč sneti,
- podaljšku,
- pokrovu, ki ga je moč sneti in ima žepe.

Dober nahrbtnik bo služil tudi deset let in več, če bomo nanj pazili. Ne mečimo in ne vlecimo ga po tleh, ne perimo ga s premočnimi detergenti.

Tak ali drugačen nahrbtnik je treba pravilno napolniti. Pazljivo spravljajmo vanj koničaste predmete in predmete z ostrimi robovi. Predmeti naj imajo v nahrbtniku točno določeno in čimbolj stalno mesto. Drobne predmete in tiste, ki jih največkrat potrebujemo, razporedimo po žepih. Ostalo opremo zlagamo po skupinah in vrečkah. Raznobarvne vrečke pomagajo pri preglednosti, oprema pa bo suha tudi v najhujšem dežju. Teža mora biti enakomerno porazdeljena, da nahrbtnik ne visi postrani. Trdih predmetov nikoli ne zlagamo na hrbtno stran, ker bi lahko žulili nosača. Tja damo mehke stvari, razen živil, ki so na zunanji strani, da se ne zmečkajo. Zelo uporabne so lahke škatle za živila, v katerih varno prenašamo hrano. Na nahrbtniku ne smejo opletati in viseti različne vrečke in drugi predmeti. V njem naj stvari ne poskakujejo in ropotajo.

Nahrbtniki z zunanjim ogrođjem so namenjeni prenašanju težkih tovorov. Dobri so za avtoštop in potovanja z vlakom. Za hojo po gozdu in v gorah so preokorni in neprimerni.

Pred mokroto nahrbtnike ščitimo s prekrivalom, ki je lahko že vgrajeno ali ga kupimo posebej. Planinske pelerine navadno pokrijejo tudi nahrbtnik.

Najbolje bomo na taborniških akcijah spali v **spalni vreči**. Glavni kriterij pri nakupu bo verjetno cena, vendar je pomembno, da pred tem razmislimo tudi o temperaturni vrednosti, polnilu, obliki, teži in prostornini, ko je vreča zložena. Proizvajalci za spalne vreče navajajo temperaturna območja, ki jih moramo jemati le okvirno, saj smo različno občutljivi na mráz. Najnižja navedena temperatura, ni temperatura, pri kateri bomo udobno spali, temveč temperatura, pri kateri bomo nekako "prebivakirali" noč. Spalne vreče za poletje naj imajo to temperaturo okoli +10 °C, za pomlad in jesen okoli -5 °C in za zimo vsaj -20 °C. Polnilo je običajno sintetično ali iz puha. Prve so odpornejše na vlago, druge pa so toplejše (puh zaradi volumna ustvari več prostora med notranjostjo vreče in zunanjim zrakom). Slednje so tudi dražje. Po oblikah poznamo pravokotne vreče, ki so bolj prostorne in primerne za višje temperature. Široke so 70–80 cm in dovolj dolge, da gre v vrečo tudi glava. Dajo se odpreti in uporabiti kot odeja ali celo združiti dve skupaj. "Mumije" so ožje in bolje objamejo telo, zato potrebujemo manj telesne energije za ogrevanje notranjosti. Vse imajo tudi kapuco, ki ščiti pred ohlajanjem glave. So pa bolj neudobne in nekaterim spanje v njih predstavlja težave. Za tabornika je pomembna tudi teža in prostornina, saj mora vrečo večkrat zložiti in spraviti ter nositi v nahrbtniku. Glede tega prednjačijo vreče s puhom, saj so lahke in zložene zasedajo malo prostora. Nekateri se poslužujejo "kompresijske vreče" z jermeni, s katero občutno zmanjšamo prostornino (ne pa tudi teže). Vreče zagotavljajo tudi vodotesnost, saj je zelo neprijetno, če zvečer ugotovimo, da je spalna vreča mokra. Zunanji material naj sicer ne bi vpiljal vlage s tal, vendar je za prenočevanje na prostem najboljša rešitev armafleks ali samonapihljiva blazina. Različni armafleksi so tudi dobra zaščita pred vlago, mrázom in kamni na trdih tleh (glej poglavje Ležišča).

Za izredne razmere je odlična **rešilna odeja**. To je tanka kovinska folija, ki preprečuje, da bi v okolico oddali preveč toplote (ali jo sprejeli, če folijo obrnemo na drugo stran).

Pravi **nož** za tabornike je vsestranski žepni nož s številnimi dodatki – izvijač, odpiralnik za pločevinke in steklenice ... Lovski noži z daljšimi rezili so težji, dražji in uporabni predvsem pri pionirstvu, lovu in pripravi hrane.

Čutarica nam prepreči žejo tudi tam, kjer ob poti ni gostiln ali studencev. Važno je, da dobro tesni in pijači ne daje priokusa. Pozimi potrebujemo termovko, da pijača ostane topla. Zelo pripravne so baskovske čutarice "gurde", narejene iz usnja. Prazne zasedejo zelo malo prostora, zaradi dvojnega ustnika pa popijemo manj. Isti ustnik omogoča, da iz čutarice pije več oseb brez zadržkov. Koncentratov v prahu ne dajemo v čutaro, ne da bi jih prej zmešali z vodo. Nekateri so zelo reaktivni in lahko poškodujejo kovinsko notranjost čutare ali pa nam nakopljejo priokus pri poznejši uporabi čutare. Tudi okusa po mleku se dolgo ne znebimo.

Vse bolj priljubljeni so **mehi** (kamele). Gre za plastične vrečke za tekočino, ki jih v samostojnih nahrbtnikih ali le kot dodatno opremo nosimo s seboj in so zelo uporabni predvsem pri dolgotrajni hoji, kjer je sprotno dodajanje tekočine zelo pomembno.

Predvsem za hribolazenje so priporočljive **zložljive palice**, ki olajšajo vzpon in nudijo dodatno stabilnost. Ko jih ne potrebujemo, jih zložimo in skrbno pritrdimo na nahrbtnik. Pazimo, da s špicami ne bomo nevarni drugim.

Pri izbiri in nakupu specialne opreme za hojo v gore, obisk jam in podobno naj nam pomaga dober poznavalec. Pokaže in razloži naj nam pravilno uporabo. Ne potrebujemo vedno najboljše in najdražje opreme. Dereze in cepini so lahko bolj nevarni kot koristni, če jih ne znamo pravilno uporabljati.

Z lastnimi izkušnjami si boste izostrili občutek, kaj resnično potrebujete na posamezni akciji. Dokler nimate izkušenj, upoštevajte nasvete izkušenih izletnikov in ne podcenjujte narave.

Za večdnevne akcije z bivanjem v naravi in taborjenja potrebujemo poleg osebne tudi skupno opremo. Seznam skupne opreme sestavimo pred akcijo. Pri izboru kuhinjske opreme in jedilnika ter nakupu hrane sodeluje kuhar, pri drugem gospodar rodu. Sem sodijo:

- šotori z vsem potrebnim priborom,
- postelje (zložljive, pene),
- orodje (žaga, lopata, kramp, kladivo, macola ...),
- vsa kuhinjska oprema (kuhalniki, posode, pribor, plinske jeklenke),
- zastave (slovenska, ZTS, rodova),
- torbica za prvo pomoč ali taborna lekarna,
- taborni dnevnik za evidenco,
- ročna blagajna za denar in vredne stvari,
- oprema za izvajanje programa, v katero spadajo:
 - zemljevidi, kompasi, meter,
 - vrv in druga pionirska oprema,
 - šotorska krila,
 - športni rekviziti,
 - papir, škarje, lepila, barva, blago ...

POSEBNOSTI PLANINSKEGA IZLETA

Za izlete v gore veljajo posebna pravila. Najpomembneje je, da izberemo primerno turo. Pogosto zaradi osebnega dokazovanja želimo doseči vrh, ki presega naše lastne fizične sposobnosti. Vedno načrtujemo dovolj časa za vzpon in sestop. Po možnosti vzemimo tudi nekaj časa za rezervo. Na poti načrtujemo tudi počitke. Skupina se giblje počasneje kot posameznik. Pomembno je, da vsi člani skupine vedno ostanejo skupaj. Za gibanje po gorah uporabimo planinske karte in se držimo z markacijami označenih poti. Organizirano skupino naj vodi usposobljen planinski vodnik. Za ta namen Planinska zveza Slovenije organizira različna usposabljanja. Na pot v gore se vedno odpravimo v primerni obutvi (gozdarji) in primerno oblečeni (večslojno), z rezervnim perilom in oblačilom z dolgimi rokavi za zaščito proti vetru in dežju (tudi dolge hlače). V nekaterih primerih potrebujemo tudi cepin in dereze, vendar je oboje treba znati pravilno uporabljati. Glede na to, da gore obiskujemo predvsem poleti, je treba razmišljati tudi o zaščiti pred soncem (pokrivalo, sončna očala) in o zadostnih zalogah vode. Tudi hrana mora biti lahka in mora vsebovati veliko kalorij. O odhodu in načrtovanem prihodu obvestimo sorodnike ali znance (starše, če gre na izlet vod). Če se na poti ustavimo v planinski koči, se vpišimo v knjigo obiskovalcev.

Še nekaj nasvetov:

- Zaradi padajočega kamenja je dobro nositi zaščitno čelado.
- Zaradi vremenskih vplivov in obrabe se varovala lahko poškodujejo, zato jim ne zaupajmo na slepo.
- Največ nesreč v gorah se zgodi pri sestopu, ko je človek že utrujen in z mislimi že v dolini.
- Bodimo pozorni na vreme; to se v gorah še hitreje spreminja. V hribih je velika nevarnost udara strele.
- Pri nudenju pomoči v gorah bodimo skrajno previdni; zaradi nepremišljene pomoči lahko tudi sami hitro postanemo žrtev nesreče.

Še več napotkov o obisku gora lahko najdete na spletnih straneh Planinske zveze Slovenije.

POSEBNOSTI IZLETA V JAME

Izleti v jame imajo svojo čarobno moč. Zaradi teme in težje dostopnosti burijo človekovo domišljijo in predstavljajo dogodivščino posebne vrste. Pri obisku jam se je treba zavedati, da je jamsko okolje občutljivo in ga s svojo prisotnostjo ne smemo uničevati in tudi ne vznemirjati jamskih živali. Jam nikoli ne obiskujemo sami, ponavadi gremo v manjših skupinah 3-5 ljudi. Če je skupina večja, jo lahko razdelimo v več manjših. Kot pri gorah, velja tudi pri jamah, da moramo o svojem obisku in trajanju ogleda obvestiti sorodnike ali znance, sicer nam v primeru nesreče nihče ne bo priskočil na pomoč.

Za ogled so na voljo turistične jame, ki so opremljene s turistično infrastrukturo. Večinoma so zaklenjene in vstop brez jamskega vodnika ni možen. Za ogled jam se je treba predhodno dogovoriti z vodnikom oz. oskrbnikom jame. Popis jam s kontaktnimi podatki je možno najti na spletu. Neurejene jame oziroma jame, ki so v naravnem stanju, so odprte, vendar zaradi neurejenosti tudi bolj nevarne. Tu pridejo izkušnje in usposobljenost na ravni jamskega vodnika še bolj v poštev. Ne hodimo v jame, ki jih ne poznamo.

Oprema za obisk jame je povezana z značilnostmi jame. Če je ta suha, potem razen čelade dodatna oprema ni potrebna. Za obisk jame, kjer voda le pronica skozi strop, so primerni škornji in pa vrhnje oblačilo, ki bo lahko blatno. Če pa so v jami tekoče vode, potem so škornji obvezni (včasih pridejo prav celo ribiški, ki segajo do pasu ali še dalj). Po nekaterih jamah za prečkanje določenega dela jame potrebujemo tudi čoln (npr. v Križni jami). Oprema je vezana tudi na letni čas obiska, saj nam bo zaradi stalne temperature v jamah (okoli 8 °C) pozimi vroče poleti pa hladno. Seveda v jamo ne moremo brez svetilke, pa naj bo to baterijska ali pa "karbidovka". Najboljše so čelne svetilke, ki zaradi pritrditve na glavo (oziroma čelado) omogočajo proste roke. Za primer, če svetilko izgubimo ali preneha delovati, moramo imeti s seboj še rezervo. Brez svetilke in čelade po jamah pač ne gre. Za spuščanje v brezna in plezanje po jamskih dimnikih je potrebna posebna oprema in znanje. Zaradi možnosti podorov ali zalitja prehodov se obisk jam v času močnega deževja odsvetuje.

KOLESARSKI IZLET

Poleg izletov, na katere se odpravimo peš ali pa izlet kombiniramo z drugim prevoznim sredstvom (npr. vlak ali avtobus), je za tabornike zanimiv tudi kolesarski izlet. S kolesom lahko po cestah potujemo neprimerno hitreje (v povprečju okoli 20 km/h). Seveda je vse odvisno tudi od naklona ceste. Dolžino in višinsko razliko poti moramo izbrati glede na starost in kondicijsko pripravljenost udeležencev. Za načrtovanje izletov vam bodo prav prišli kolesarski vodniki, ki vam postrežejo s številnimi podatki o zahtevnosti in zanimivosti posameznega izleta.

Pri kolesarskem izletu je najpomembnejša varnost, saj smo kolesarji kot uporabniki cest večinoma udeleženci v prometu (razen gorski kolesarji). Udeleženci morajo imeti opravljen kolesarski izpit. V primeru večje skupine (od pet do deset kolesarjev) je dobro poskrbeti za označbe na začetku in koncu kolone, v primeru večjega števila pa je treba zagotoviti organizirano spremstvo. Potovalni izlet s kolesom je možno kombinirati tudi z vlakom, saj nekateri omogočajo prevoz koles.

Pomembna je tudi kolesarska oprema: kolo s popolno opremo (tudi luči in zvonec) in čelada. Poleg tega je za morebitno prtljago treba imeti posebne torbe, ki se pritrdijo na kolo tako, da je teža enakomerno porazdeljena. Vožnja kolesa z nahrbtnikom je nevarna, saj onemogoča gibljivost kolesarja. Je pa tudi utrudljiva, saj telo prenaša tudi to težo. Kolesa so različna glede na namen: za izlete pridejo v poštev pretežno treking in pa gorska kolesa. Razlika je predvsem v robustnosti, profilu platišč (gum) in pa prestavnih razmerjih.

Uredba o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju prepoveduje vožnjo s kolesi po brezpotjih, stezah in pešpoteh.

ČOLNARJENJE PO REKAH, JEZERIH IN MORJU

Do sedaj smo se gibali po kopnem. Izleti pa se ne končajo na kopnem, saj se lahko na izlet odpravimo tudi s čolnom. Vožnja po rekah jezerih in morju omogoča drugačno doživljanje potovanja, seveda pa kot vsaka oblika terja tudi ta precej priprav in pozornosti pri zagotavljanju varnosti.

Za posamezne vrste voda (divja voda, mirna reka, jezero in morje) obstajajo primerni čolni. Pri tabornikih je najbolj pogosto v rabi oblika indijanskega kanuja, v uporabi pa so tudi drugačne oblike rečnih in morskih čolnov. Obliki čolna so prilagojena tudi vesla in način veslanja. Veslamo lahko z dvojnimi kajaki veslom izmenično na levi in desni strani čolna, lahko pa uporabimo enojno kanu veslo, s katerim veslamo samo na enem boku čolna. Obstajajo različne tehnike veslanja, s katerimi upravljamo čoln (pospeševanje, zaustavljanje in sprememba smeri).

Poleg vesel in čolna potrebujemo še varnostno opremo. Ta je sestavljena iz čelade in rešilnega jopiča. Priporočljivo je, da imamo na čolnu tudi reševalno vrstico s torbico. V primeru, da je voda hladnejša, je priporočljiva tudi neoprenska obleka. Hladna voda močno vpliva na naše fizične zmožnosti. Zaradi podhladitve je aktivnost zmanjšana že po nekaj minutah.

Še preden dejansko odidemo na pot, preizkusimo plovnost čolna (vzpostavljamo ravnotežja pri različnih manevrih). Zavedati se moramo, da oprema, ki jo potrebujemo za potovanje, vpliva na stabilnost čolna. V primeru prevračanja je najpomembnejše, da rešujemo sebe in ne opremo. Če se prevrnemo na hitri reki, je pomembno, da plujemo s tokom in nogami naprej, da z glavo ne udarimo v kakšno skalo in pademo v nezavest.

Pred odhodom na potovanje je treba preveriti plovnost in vodostaj (v primeru potovanja po reki), vetrovne razmere in valovanje (v primeru potovanja po večjih jezerih in morju) ter vremensko napoved za čas potovanja.

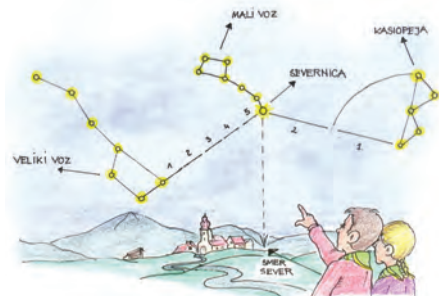
ORIENTACIJA

Ko zapustimo dobro poznan kraj, v katerem se gibljemo na pamet, se srečamo z orientacijo. V neznanem okolju se moramo znajti, tako da stalno vemo, kje smo in kako najti pot do cilja. To naredimo s pomočjo karte, kompasa ali busole, vodnikov in tehničnih pripomočkov, naravnih in drugih značilnosti ter s pomočjo izkušenj. Orientacija zajema geografsko in topografsko orientacijo. Pri geografski orientaciji določamo strani neba. Topografska orientacija pa vsebuje še določanje stojne točke, lego objektov na terenu in izbiro smeri za nadaljnje gibanje.

ORIENTACIJA PO NEBESNIH TELESIH IN ZNAKIH NA TERENU

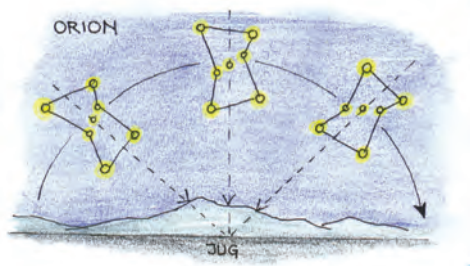
Sonce je opoldan točno na jugu (v poletnem urnem času pa ob enih). Vsako uro se Sonce navidezno premakne za 15 stopinj. Tako je približno ob 6. uri na vzhodu, ob 9. uri na jugovzhodu, ob 12. uri na jugu, ob 15. uri na jugozahodu, ob 18. uri na zahodu.

Drugi način je določanje juga po Soncu z uro. Mali kazalec usmerimo proti Soncu. Simetrala kota med malim kazalcem in številko 12 na uri kaže na jug, oziroma med malim kazalcem in številko 1 (v poletnem urnem času). Če imamo digitalno uro brez kazalcev, uro narišemo na list papirja.

Zvezda Severnica je nad geografskim severom, ker je zemeljska os nagnjena proti njej. Severnica je prva zvezda v ojesu Malega voza. Najdemo jo tudi s pomočjo ozvezdja Kasiopeja (v obliki črke W).

Značilno ozvezdje je tudi Orion, ki ga vidimo pri nas le spomladi in jeseni. Ko je visoko na nebu, njegov meč kaže proti jugu, glava proti severu (kot kaže slika).

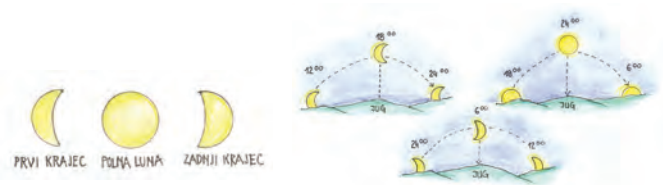

Orientacija po Luni je bolj zapletena kot po zvezdah in Soncu. Najprej ugotovimo obliko lunine mene. Prvi krajec je 90 stopinj za Soncem (90 stopinj levo od sonca). Ob 12. uri je na vzhodu, ob 18. uri na jugu, ob 24. uri je na zahodu.

Polna luna je Soncu točno nasproti, ob 18. uri je na zahodu, ob 24. uri na jugu, ob 6. uri na zahodu.

Zadnji krajec je na nebu 90 stopinj pred Soncem (90 stopinj desno). Ob 24. uri je na vzhodu, ob 6. uri na jugu, ob 12. uri na zahodu.

Mlaj leži v bližini Sonca in je večji del noči pod obzorjem.

Druga znamenja niso tako zanesljiva kot orientiranje po Soncu in zvezdah. Severna stran navpičnih predmetov ni nikoli obsijana s Soncem, zato lahko ponekod opazimo:

- mah na severni strani dreves;
- severne stene poslopj so lahko vlažne in se lahko nabira soliter v obliki sivih in belih madežev;
- nekatere rastline so obrnjene proti soncu – sončnica;
- na južni strani so letnice na štorih bolj narazen, na severni strani pa so bolj zgoščene;
- sneg se dalj časa zadrži na severni strani, severna pobočja so manj poraščena;
- na severni strani je gozdna meja nižja ipd.

Lahko nam pomagajo znamenja urbanizacije in način gradnje:

- hrup letal in železnice (železnica se sliši tudi 10 km daleč) ter cest;
- glasovi domačih živali v bližini kmetij;
- poti in kolovozi se združujejo, če se naselju približujemo, oziroma se razcepijo pod ostrim kotom, če se naselju oddaljujemo;
- objekti z značilno lego (cerkve, grobovi ...).

OSNOVNI POJMI O KOMPASU IN KARTI

Najhitreje in najbolj natančno določamo strani neba s kompasom ali busolo.

Kompas je priprava z magnetno iglo, ki kaže proti severu. Igla je osnovni del vsakega kompasa. Nameščena je tako, da se lahko prosto vrtil v vodoravni ravnini. Magnetna igla kaže proti magnetnemu severu. Imamo še dve smeri severa. Prva je geografski sever. To je smer proti točki (geografski severni tečaj), v kateri namišljena zemeljska os prebode zemeljsko površino. Tretji sever je projekcijski ali kartografski sever. To je smer, ki jo kažejo navpične črte pravokotne koordinatne mreže na topografski karti. Magnetno iglo privlačijo še druga magnetna polja (kovine, daljnovodi ipd.), na kar moramo pri uporabljanju kompasa paziti. Busola ima poleg magnetne igle še vizir in druge dele za merjenje azimutov ter druge topografske naloge.

Azimut je kot med severom in izbrano smerjo. Merimo ga od severa, tako kot se giblje urin kazalec. Azimut predmeta, ki leži jugozahodno od nas, ima azimut 225 stopinj.

Nasprotni azimut je kot med smerjo severa in smerjo, ki je nasproti izbrani. Prej navedeni predmet ima nasprotni azimut 45 stopinj.

Kote opisujemo z različnimi **kotnimi merami**. Tako ima polni krog po eni razdelitvi 360 stopinj, po drugi 400 gradov, po tretji zopet 6400 tisočinov, po četrta 6000 tisočinov ali po peti 2 Pi radianov. Radianov se pri orientaciji ne uporablja.

Opisujemo štiri glavne **strani neba**: sever – S (*north – N*), jug – J (*south – S*), vzhod – V (*east – E*) in zahod – Z (*west – W*). Včasih si pomagamo še s stranskimi stranmi: severovzhod – SV, jugovzhod – JV, jugozahod – JZ in severozahod – SZ.

Karta je pomanjšana grafično ponazorjena tlorisna risba dela zemeljskega površja. Zemljišče je prikazano po dogovorjenih pravilih in s posebnimi znaki. S pomočjo teh znakov izvemo veliko o zemljišču, ki ga prikazuje karta: napisana so imena krajev, narisani so objekti, ki jih v naravi ne moremo videti, ker jih zakriva hribovje, vrisane so državne in druge upravne meje, označena je nadmorska višina itd. Hkrati pa so zaradi generalizacije prikazani le pomembnejši objekti, saj bi bila karta sicer nepregledna. Ni vseh poti, jarkov ali vrtač. Pri tabornikih uprabljamo predvsem topogafske karte v merilu 1 : 50 000, 1 : 25 000 in večje. Karte so vedno izdelane tako, da je zgornji rob severna, desni rob vzhodna, levi rob zahodna in spodnji rob južna stran karte. To je pomembno pri orientiranju karte.

Merilo je razmerje med razdaljami na karti in istoležnimi razdaljami v naravi. Če je merilo karte 1 : 5000, to pomeni, da so razdalje pettisočkrat pomanjšane. Večina kart ima zaokroženo merilo na cele tisoče.

S KOMPASOM IN KARTO NA POT

Kompas in karta sta najbolj pomembna pri gibanju po neznanem terenu, za kar potrebujemo precej vaje in izkušenj. Na tekmovanjih ali izletih v neznanem okolju moramo odločitve sprejemati premišljeno. Karto in kompas moramo imeti stalno pri roki. Med potjo preverjamo pravilnost hoje. Skupino naj vodi najbolj izkušeni, vendar naj se posvetuje z ostalimi. Več glav več ve! Bolje je, če imamo več kart in kompasov, da lahko več članov hkrati spremlja pravilnost smeri gibanja. Kompas in karto moramo vedno uporabljati skupaj. Vsakokrat moramo karto najprej orientirati, šele nato sprejemati odločitve. Prevečkrat se dogaja, da gre skupina na pot po napačni dolini ali je zgrešila pravi greben in pravo pot samo zato, ker ni dobro orientirala karte. Stalno opazujemo teren in značilnosti ob poti ter vse to spremljajmo na karti! Naše

odločitve dodobra premislimo. Porabili bomo manj časa, kot če se izgubimo. Če v pravilnost poti nismo povsem prepričani, se skupina ne sme deliti! Ločitev skupine ali ekipe na tekmovanju je možna le, če je vnaprej načrtovana in so vse skupinice dobro opremljene s topografskimi pripomočki in znanjem.

ORIENTIRANJE KARTE

Karta je orientirana, ko se smer severa na karti ujema s severom v naravi. Takrat se razporeditev in koti na karti ujemajo z dejanskim stanjem v naravi.

Po naravnih znakh orientiramo karto tako, da na že znane načine določimo, kje je sever, potem pa karto obrnemo proti severu.

Natančnejše in tudi najpomembnejše orientiranje karte je s **kompasom**. Levi ali desni rob topografske karte je poldnevnik, ki kaže natančno proti geografskemu severu. Na kompasu naravnamo razdelitev na limbu na ničelno lego, kompas položimo na karto, tako da je rob kompasa vzporeden robu karte, in karto vrtimo toliko časa, da se severni del igle ujame z oznako za sever na limbu.

Magnetna igla sicer kaže proti magnetnemu severu, vendar je pri nas razlika med smerjo magnetnega in geografskega severa majhna. Pri manj natančnem delu lahko namesto roba karte (geografski sever) poravnamo kompas s pravo-

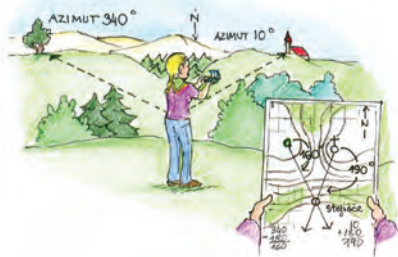
katno koordinatno mrežo (projekcijski sever – glej poglavje Kompas). S tem zavestno naredimo še dodatne napake, ki lahko skupaj znašajo do 30 stopinj.

Po smerih objektov orientiramo karto takrat, ko nimamo kompasa in hodimo po preglednem terenu, na katerem je veliko linijskih orientirjev (ceste, poti, grebeni). Če je mogoče, se postavimo na ali ob tak objekt in karto obračamo, tako da se smeri cest, rek ipd. na karti in v naravi ujamejo. Upoštevamo jih čim več, da je karta natančneje orientirana.

Po smerih proti objektom orientiramo karto, če poznamo stojišče (tako na karti kot v naravi), nimamo pa kompasa. Poiščemo primerne objekte s kako poudarjeno značilnostjo (osamljena hiša, cerkev, vrh, križišče, most), ki so narisani na karti. Karto obračamo toliko časa, da se nam smeri v naravi ujamejo s smermi na karti.

DOLOČANJE STOJIŠČA

Kadar smo premalo oprezni in premalo uporabljamo karto in kompas, se nam lahko zgodi, da zaidemo s prave poti in s karte ne razberemo, kje smo. Na novo lahko stojišče določimo tako, da v bližini poiščemo dve ali tri značilne točke, katerih lega je označena na karti in jih spoznamo v naravi. Izmerimo azimute do teh točk in na karto vrišemo nasprotni azimute od izmerjenih točk. V točki, kjer se nasprotni azimuti sekajo, je naše stojišče. Če se ne sekajo ravno v točki, je naše stojišče nekje na sredini nastalega lika. Nasprotni azimute lahko vrišemo tudi z viziranjem ob ravnilu.

IZBIRA POTI

Na izbiro poti vpliva več dejavnikov. Odvisna je od razgibanosti, preglednosti in prehodnosti terena, od številčnosti in pravilno vrisanih poti, naše fizične pripravljenosti in drugih dejavnikov. Če imamo dovolj časa, bomo morda izbrali najlepšo pot; na tekmovanju pa se največkrat odločimo za najhitrejšo ali pa najlažjo pot. Vsak mora oceniti, katera pot je zanj ugodnejša, kajti najkrajša pot ni nujno najhitrejša in najlažja.

Na preglednem in prehodnem terenu, ki ni preveč razgiban, hoja naravnost po azimutu za izkušenega tekmovalca največkrat ni težavna. Drugi, ki orientiranja ni ravno več, se bo raje odločil za malo daljšo pot; držal se bo poti, potoka in drugih značilnih objektov, ki ga bodo zanesljivo pripeljali na cilj.

HOJA PO AZIMUTU

S kompasom (ali kotomerom) izmerimo na karti smer (azimut) našega gibanja. Na karti izmerjen azimut s kompasom določimo v naravi in si v tej smeri zapomnimo značilno točko, ki je čim dlje. Odidemo do tiste točke in postopek ponavljamo, dokler ne pridemo do cilja. Ko si pridobimo več izkušenj in občutka za orientacijo, postane hoja po azimutu enostavnejša. Na začetku prav tako izmerimo azimut na karti. Nato hodimo po karti brez vmesnega določanja značilnih točk. Med hojo na kompasu preverjamo, če se približno točno držimo smeri. Za to vrsto hoje po azimutu, ki ne zahteva preveč natančnega merjenja azimuta, so najbolj primerni kompasi na ploščici. So brez pokrova, da ga ni treba stalno odpirati, v limbu pa imajo tekočino, ki preprečuje, da bi igla "plesala". Tako lahko smer kontroliramo tudi med hojo in tekom ter izgubimo kar najmanj časa. Dobro je, če tudi tokrat preverjamo pravilnost poti s pomočjo značilnih objektov. Če naša smer na karti prečka jaso, sedlo, vrh ipd., bomo na ta način preverjali pravilnost našega gibanja. Pozornost pa posvečamo razdalji, ki jo večinoma ocenjujemo glede na značilnosti ob poti (štejemo korake) in merimo čas hoje. Ta način pride v poštev še posebej pri večjih razdaljah, ker bi sicer izgubili preveč časa.

Če pri hoji po azimutu naletimo na oviro (reka, jezero, močvirje), ki je na preglednem terenu, si na drugi strani v smeri azimuta zapomnimo značilno točko. Oviro obidem po drugi poti, nato pa od omenjene točke postopek nadaljujemo. Na nepreglednem terenu se stvari lotimo drugače. Pred oviro našo smer spremenimo za določen kot (našemu azimutu prištejemo ali odštejemo kot) in gremo v novi smeri določeno število parnih korakov. Nato ponovno hodimo v smeri prvotnega azimuta toliko časa, da je dolžina hoje daljša od dolžine ovire. Tokrat našemu azimutu odštejemo (ali prištejemo) enak kot kot prej in gremo enako število parnih korakov v tisti smeri. Tako pridemo na drugo stran ovire in nadaljujemo pot v prvotni smeri.

ORIENTACIJA OB ZMANJŠANI VIDLJIVOSTI

V megli in ponoči je orientacija težavna celo na poznanem terenu. Če se nam zgodi, da zaidemo zaradi zmanjšane vidljivosti, ne tekajmo brez potrebe. Hoja nas lahko privede do gibanja v krogu. Prihranimo raje energijo in položaj temeljito premislimo. Raje počakajmo jutro, ko bo vidljivost boljša. V skrajnem primeru hojo nadaljujemo tudi ponoči (če je nevarneje čakati – mraz, poškodba – in do cilja ni več daleč). V poštev pride hoja po azimutu, ki pa je zelo otežena, saj viziranje na daljše razdalje ni možno. Odseki poti

naj bodo tako dolgi, da še vidimo tovariša, ki smo ga poslali naprej. Kote in razdalje je treba meriti kar se da natančno (vrv, parni korak), kajti cilj (kočo, bivak ipd.) lahko zgrešimo le za nekaj metrov, pa bomo zaradi manjše vidljivosti odšli mimo. Ko smo po naših izračunih prehodili razdaljo do cilja, pa ga na tistem mestu ni, je najbolje, če cilj iščemo tako, da delamo kroge okoli našega stojišča. Kroge povečujemo, dokler ne naletimo na želeni cilj. Hoja ob slabi vidljivosti zahteva veliko večjo previdnost (posebej na krasu in v gorah). Tudi če vidimo pred seboj luč v koči, moramo paziti na vsak korak, saj je vmes lahko vrtača ali celo brezno!

ŠE NEKAJ NASVETOV

Na tekmovanju včasih pridemo na mesto, kjer pričakujemo kontrolno točko (KT), pa ugotovimo, da je tam ni. To se posebno rado zgodi na kraškem, vrtačastem terenu. Če v prvem poizkusu ne najdemo KT, stvar lepo premislimo. Poglejmo, če se karta res ujema s tistim, kar vidimo na terenu. Mnogokrat nas zmede množica poti, ki jih na karti ni. Pa tudi vrisane poti včasih na karti ne tečejo tako, kot v naravi. Raje se zanesemo na reliefne oblike. Poiščemo na karti točko, ki je v bližini KT in jo lahko točno določimo v naravi (sedlo, vrh, grapa, jasa, poseka), in od tam začnemo iskati KT. Tako jo bomo našli hitreje, kakor če begamo po terenu sem in tja in računamo na srečo.

Pri hoji med dvema točkama posvečajmo pozornost času hoje. Na začetku pogledjmo, kakšno razdaljo moramo prehoditi, in določimo približen čas hoje. Pred iztekom tega časa bodimo pozorni, kajti smo v bližini KT. Mnogokrat sicer sledimo naši poti s karto in kompasom, pa vendar zavijemo prekmalu na napačno pot, ker se nam zdi, da teren kar ustreza, ali pa zgrešimo pravi odcep in gremo predaleč. Če bi pazili tudi na razdaljo in čas hoje, se nam kaj takega ne bi zgodilo pogosto. Velikokrat se nam zdijo grape, poti, grebeni itd. enaki in le razdalja oziroma čas hoje nam pomagata, da zavijemo na pravem mestu.

Pozorni moramo biti tudi na letnico izdelave karte (oziroma na letnico reambulacije – dopolnitve karte). Mnogo je novih poti, ki še niso vrisane, starih, ki so že zaraščene, a so še vrisane, podrtih mostov in drugih sprememb,

ki na karti niso označene. Starejša je karta, bolj se stanje na karti razlikuje od resničnega. Takrat bolj upoštevamo terenske značilnosti, ki se ne spreminjajo tako hitro (relief, vodne površine, gozd).

Nekateri objekti so na karti narisani pretirano, drugi so izpuščeni (odvisno od velikosti in pomembnosti), nekateri so združeni itd. Vse to je zaradi preglednosti karte. Na področju, kjer je blizu skupaj več izvirov, ne bo narisani vsak posebej, ampak samo en znak za izvir. Ta ne podaja lege vsakega izvira, ampak samo označuje širše območje, kjer ti izviri so.

To je nekaj nasvetov, da se boste na začetku bolje znašli. Z nekaj vaje boste dobili občutek za orientacijo, ki vam bo olajšal težave in povečal užitek ob hoji po neznanem terenu.

OCENJEVANJE IN MERJENJE RAZDALJ IN VIŠIN

S koraki si pomagamo, kadar nimamo pri sebi tračnega metra ali umerjene vrvice. Določeno razdaljo prehodimo, zraven pa štejemo korake. Število korakov pomnožimo z dolžino enega koraka in tako dobimo razdaljo. Med hojo korakajmo z enakomerno dolgimi koraki. Pri daljših razdaljah in hitri hoji je težko šteti vsak korak. Pomagamo si tako, da štejemo parne korake. Torej štejemo vsak drugi korak (vedno ista noga). Parni korak izmerimo tako, da znano razdaljo (npr. 100 m) večkrat prehodimo, iz rezultatov pa izračunamo povprečno dolžino parnega koraka.

Po času hoje merimo daljšo razdaljo. Po ravnem navadno hodimo 5–6 km na uro. Tako en kilometer prehodimo v 10–12 minutah. Če hodimo navkreber ali navzdol moramo to seveda upoštevati. Da bo ocena razdalje točna, mora biti naša hoja enakomerna.

Zornikot je kot, v katerem vidimo (zremo) nek predmet. Pri ocenjevanju razdalj z zornim kotom uporabljamo za merjenje velikosti kota največkrat tisočine. En tisočin je kot, pod katerim vidimo 1 m visok predmet na razdalji 1 km.

Osebo, ki je bliže, vidimo pod večjim zornim kotom, kakor osebo, ki je bolj

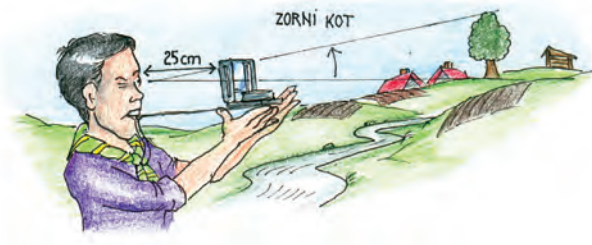
oddaljena. Če poznamo velikost opazovanega predmeta in izmerimo zorni kot, lahko izračunamo razdaljo do predmeta.

$$\text{zorni kot v tisočinih} = \frac{\text{velikost ali druga dimenzija (v metrih)}}{\text{oddaljenost (v km)}}$$

Če vidimo 1,5 m visoko ograjo pod kotom 10 tisočinov, je ograja 150 m daleč.

$$\frac{1,50 \text{ (m)}}{10 \text{ (t)}} = 0,0150 \text{ (km)}$$

Zorni kot merimo z zarezo na pokrovu busole M 53 ali z daljnogledom, ki ima merilni križ. Z busolo merimo zorni kot tako, da ga držimo 25 cm od oči (vozel na vrvici pri 25 cm), skozi zarezo na stranskem robu pokrova gledamo merjeni predmet in odčitamo zorni kot.

Tako kot razdaljo, lahko tudi višino merimo z zornim kotom. Izmerimo kot, in če poznamo razdaljo, lahko izračunamo višino.

Primer:

Hišo vidimo pod kotom 4 tisočinov, oddaljena je 2 km (lahko izmerimo na karti).

$$2 \times 4 \text{ tisočinov} = 8 \text{ m}$$

$$2 \text{ km} \times 4 \text{ m/km} = 8 \text{ m}$$

Za merjenje zornih kotov lahko uporabimo navadno ravnilo z milimetrsko razdelitvijo. Ko držimo ravnilo 50 cm od oči, nam razdelek 1 mm pokriva 2 tisočina (1 cm = 20 tisočinov). Pri oddaljenosti 13 cm od oči 1 cm pokriva 1 stopinjo. Če nimamo ravnila, lahko uporabimo priročne predmete znanih dimenzij.

Palčev skok. Iztegnemo roko in izmenično zapiramo levo in desno oko. Palec nam navidezno poskakuje sem in tja. Pri tem pokriva 7–10 tisočinov, kar znese na oddaljenosti 1000 m širino 7–10 m.

Ocenjevanje razdalj glede na podrobnosti, ki jih še opazimo:

<i>opazovani predmet</i>	<i>oddaljenost, pri kateri ga prepoznamo</i>
osamljena hiša	5 km
okna na hiši	4 km
dimnik na strehi hiše	3 km
osamljeno drevo, človek	2 km
drevesno deblo, drog električne napeljave	1 km
gibanje nog ljudi, ki hodijo	700 m
okenski okviri	500 m
barva in deli obleke	250 m
žične ograje, listje na drevju, gumbi in	
podobne podrobnosti na obleki	150 m
obrazne poteze, deli pesti	100 m
oči, nos in druge podrobnosti na obrazu	50 m
beločnica v očesu	20 m

Razdalje lahko ocenjujemo tudi s **primerjanjem znanih dolžin**. Nogometno igrišče je na primer dolgo 100 m. Predstavljamo si, koliko dolžin igrišča bi lahko postavili na določeno razdaljo. Večje razdalje lahko ocenjujemo s pomočjo drogov raznih napeljav, saj so postavljeni v enakih razmakih.

Višino objektov najlažje določimo s primerjanjem z znano višino. Tovariša postavimo pred jambor, nato s svinčnikom v iztegnjeni roki izmerimo, koliko njegovih višin pokrije jambor. Število višin pomnožimo z njegovo višino in dobimo višino jambora.

Drugi način je z navideznim prenašanjem višine na tla. V iztegnjenih rokah

držimo vrvico in vzamemo med roke dolžino, ki se pokriva z višino jambora. Vrvico potem zasukamo za 90 stopinj in en konec potem pokrijemo s spodnjim delom jambora, na drugi konec, ki mora biti čimbolj pravokoten na smer med nami in jamborom, pa se postavi tovariš. Tako smo višino prenesli na tla in smo še s koraki ali metrom izmerili razdaljo med jamborom in tovarišem.

Višino lahko merimo tudi s primerjanjem dolžine sence neznanega in znanega predmeta. Če 1 m visok predmet meče 2 m dolgo senco, potem 5 m visok predmet meče 10 m dolgo senco.

GIBANJE S POMOČJO SATELITSKEGA NAVIGACIJSKEGA SISTEMA

Satelitski navigacijski sistem ali na kratko GPS (Global Positioning System) nam omogoča identifikacijo točke na Zemlji (geografske širine, dolžine in nadmorske višine), na kateri se nahajamo, s pomočjo mreže satelitov, ki krožijo okoli Zemlje. Za določitev potrebujemo GPS sprejemnik, ki ga lahko kupimo v nekaterih tehničnih trgovinah (pa tudi kar nekaj mobilnih telefonov ima to možnost).

GPS sprejemnik deluje neodvisno od nekaterih vremenskih pojavov (npr. megla) in ponoči, kar nam omogoča orientacijo tudi v drugačnih pogojih. Seveda pa potrebujemo koordinate cilja, kamor želimo, in za orientacijo obvezno potrebujemo s tovrstnim koordinatnim sistemom opremljen zemljevid. GPS je treba predhodno nastaviti. Dobro je, da ga preizkusimo, preden se podamo na daljši izlet, na katerem ga bomo uporabljali.

GPS ima tudi omejitve, predvsem vezane na odprtost pot signala od satelita do sprejemnika; taka vidljivost pa mora biti zagotovljena vsaj do štirih satelitov. Problem se pojavi v gozdu in v hribih, kjer nam visoko hribovje lahko zastre precejšen del horizonta. Zato je GPS primeren predvsem pri pomorski in letalski navigaciji. Seveda nam težavo predstavlja tudi trajanje baterije in pa občutljivost na mehanske poškodbe, zato naše življenje nikoli ne sme biti odvisno le od GPS sprejemnika in drugih elektronskih pripomočkov.

POTNI ZNAKI

Posebna zvrst orientiranja pri tabornikih so potni znaki. Potne znake uporabljamo na izletih in orientacijskih tekih. Vedno takrat, ko vemo, da bo za nami prišla po isti poti še ena ali več skupin tabornikov, ki jih želimo opozoriti na zanimivosti ob poti, morebitne nevarnosti, smer poti, skrito pismo itd.

Znake napravimo ob desni, včasih tudi ob levi strani poti, glede na smer gibanja. Postavljeni naj bodo tako, da jih vsak tabornik hitro najde ali že od daleč vidi. Skrijemo jih, kadar preizkušamo iznajdljivost in dobro oko tabornikov, ki pridejo za nami.

Znake naredimo iz naravnega gradiva, ki ga najdemo ob poti: veje, kamni, zemlja, iglice, mah, storži, trske, listi rastlin. Če vsega tega ni, si pomagamo z odpadnim materialom: kreda, kosi kovine, blago, papir, opeka ipd. Lahko pa kaj prinesemo s seboj. Pri postavljanju znakov ne uničujemo dreves in drugih rastlin v gozdu z zabijanjem žebeljev v debla, tako da jih polomimo, trgamo ali oklestimo.

Pri postavljanju znakov uporabimo iznajdljivost in domišljijo. Naj bodo raznoliki, da bo pot bolj zanimiva. Igre s potnimi znaki so priljubljene še posebno pri medvedkih, čebelicah in gozdovnikih. Znake si lahko izmislite sami, največ pa uporabljamo naslednje:

	<i>pojdi v smeri puščice</i>		<i>dobra pot</i>		<i>čakamo v vasi</i>
	<i>pojdi hitro v smeri puščice</i>		<i>slaba pot</i>		<i>pošljite pomoč</i>
	<i>teci v smeri puščice</i>		<i>pojdi po sledi</i>		<i>sonce - dan</i>
	<i>ne hodi po tej poti</i>		<i>iglast gozd</i>		<i>mesec - noč</i>
	<i>vrnemo se čez dve uri in pol</i>		<i>listnat gozd</i>		<i>žvižgaj na tem mestu</i>
	<i>vrni se</i>		<i>osamljeno drevo</i>		<i>odmor</i>
	<i>bodi oprezen</i>		<i>sumljiva okolica</i>		<i>v stiski smo</i>
	<i>beži v smeri puščice</i>		<i>odšli smo</i>		<i>našli smo</i>
	<i>razšli smo se</i>		<i>pojdi domov</i>		<i>sever</i>
	<i>pismo v smeri puščice (oddaljeno 3 m)</i>		<i>v bližini je hrana</i>		<i>majhen tabor</i>
	<i>čakaj na tem mestu</i>		<i>pitna voda v smeri puščice (oddaljena 9 m)</i>		<i>velik tabor</i>
	<i>hud pes</i>		<i>voda ni pitna</i>		<i>hiša v smeri puščice (oddaljena 150 m)</i>

BIVANJE V NARAVI

BIVANJE V RAZLIČNIH LETNIH ČASIH

Narava ponuja možnosti za opazovanje in raziskovanje v različnih letnih časih. Zato se taborniki v naravo lahko podamo za več dni. Pri večdnevnom bivanju se moramo med šolskim letom omejiti na čas počitnic. Tako jesenske, novoletne, zimske in prvomajske počitnice omogočajo različne oblike večdnevnega raziskovanja narave. Pri tem mlajši bivajo v zgradbah, starejši pa se tudi pozimi lahko preizkusijo v bivanju na prostem. Povsem drugače je v času poletnih počitnic, ko vsi taborniki v resnici bivamo v naravi, saj nas od modrega neba loči samo streha šotora. Taborjenje je zaključek taborniškega leta in vrhunec dela vsake taborniškega rodu.

TABORJENJE

Taborniško taborjenje je daljše (običajno 10-14 dni trajajoče), vnaprej predvideno in organizirano bivanje večje skupine tabornikov, praviloma v šotorih. Je posebna vzgojno-izobraževalna oblika (neke vrste neformalna "šola v naravi"), katere bistvo je, da se v drugačnih, nevsakdanjih okoliščinah različna znanja in spretnosti, pridobljena med letom, skozi posebno izkustvo nadgradijo in oblikujejo v sposobnosti (zmožnosti). Pri tem gre tudi za razvoj samostojnosti, odgovornosti, socialnih spretnosti in razvoj odnosa do narave. Na taborjenju se prepletajo različne dejavnosti (igre, raziskovanje in dogodivščine v naravi, pohodništvo, pionirstvo, drugi športi, udejstvovanje v lokalnem okolju, kulturno-zabavni večeri ob spremljavi kitare ...), ki mladim članicam in članom omogočajo:

- da svoja znanja in spretnosti preizkusijo in dokažejo ter na ta način spoznajo svoje sposobnosti in gradijo svojo samopodobo;
- da se navajajo na samostojnost – odgovornost za lastno življenje;
- druženje, zabavo in avanturo med vrstniki in prijatelji v varnem in

zdravem okolju;

- spoznavanje in doživljanje narave, skupnosti in lastnega življenja;
- zdravju koristen način preživljanja prostega časa;
- celovit osebni razvoj in gradnjo vrednostnega sistema;
- opazovanje in spoznavanje narave ter učenje o njej in v njej.

Če želimo poudariti določene dele programa, pripravljamo posebne oblike taborjenj: pohodne, potovalne taborje (kolo, vlak, avto, avtobus, čoln), družinske, mednarodne in podobno.

Taborjenje predstavlja vzgojno-izobraževalno dimenzijo tudi za vodstvo rodu. To je zavezano k organizaciji taborjenja, ker:

- lahko na podlagi temeljnih načel in ob uporabi taborniškega pristopa (skavtske metode) na najboljši možni način dosega poslanstvo organizacije;
- taborjenje za vodnike predstavlja zaključni del izvajanja taborniškega programa v taborniškem letu;
- je to priložnost, da mladi vodje preizkusijo svoje sposobnosti v organizaciji in vodenju taborjenja;
- je to priložnost za izboljšanje pogojev za izvajanje programa in delovanje rodu;
- je izvedeno taborjenje pogoj za letno registracijo taborniškega rodu.

Tudi starši članic in članov igrajo pomembno vlogo, saj morajo zaradi zgoraj omenjenih razlogov omogočiti in aktivno podpreti sodelovanje otrok na letnem taborjenju. Da bodo to storili, morajo:

- verjeti, da bo njihov otrok skozi atraktiven program taborjenja v zdravem naravnem okolju doživel zadovoljstvo in pozitivno izkušnjo, ki bo pripomogla k njegovemu osebnemu razvoju;
- poznati program in zaupati vodstvu, da bo taborjenje izvedlo z največjo možno mero odgovornosti in varnosti za otroke.

Nenazadnje je pomembno tudi okolju (lokalna skupnost, strokovna javnost, financerji, druge organizacije). Taborjenje morajo prepoznati kot obliko vzgojno-izobraževalnega dela v organizaciji, kjer mladi v zdravem okolju med vrstniki in prijatelji preživljajo prosti čas, spoznavajo in doživljajo naravo, skupnost in lastno življenje, in da ga je kot takega vredno podpreti – zagotavljati vire za izvedbo, saj bo le na tak način atraktivno, varno in dosegljivo za čim večje število mladih.

Taborjenje je podrobno opredeljeno v Pravilniku o taborjenjih enot Zveze tabornikov Slovenije.

ZIMOVANJE, JESENOVANJE, POMLADOVANJE

Tudi taborniško zimovanje je daljše (običajno 5-7 dni trajajoče), vnaprej predvideno, organizirano bivanje večje skupine tabornikov. V nasprotju s taborjenjem je bivanje organizirano v zidanih objektih, starejši taborniki pa se kljub zimskim pogojem včasih preizkusijo v bivanju v šotorih ali celo iglujih iz snega. Zimovanje je po vsebini prilagojeno spoznavanju narave v zimskih pogojih, gibanju v snegu in ob nizkih temperaturah ter spoznavanju zimskih športov. Nekatere enote organizirajo zimovanje tudi v času novoletnih počitnic.

Nekatere enote v času jesenskih počitnic (okoli prvega novembra) in v času prvomajskih praznikov organizirajo tudi tako imenovana jesenovanja in pomladovanja. Gre za spoznavanje narave v jesenskem in spomladanskem letnem času, zato so tudi vsebine vezane na ta obdobja. Kot pri zimovanjih, je tudi v teh obdobjih bivanje organizirano v objektih, z izjemo starejših, ki se preizkusijo tudi v prenočevanju v naravi.

Naj na koncu še enkrat poudarimo, da gre pri vseh omenjenih oblikah "bivanja" v naravi za vzgojno-izobraževalni proces, ki predstavlja nadgradnjo znanj in spretnosti, pridobljenih na vodovih srečanjih.

ŠOTORI

Šotor je začasno zložljivo (sestavljivo) in prenosno hiši podobno bivališče. Glavni deli šotora so: streha, ogrodje in klini. Šotor ima lahko še stranice, dno, vrvice z napenjalci, okna, žepe, mreže proti mrčesu, zadrge, pregradne stene, predprostor ...

Človek je šotore uporabljal že v pradavnini. Postavljal jih je, kjer ni bilo jam in drugih naravnih zavetišč. Nekaterim ljudem so šotori še danes streha nad glavo. Laponski šotor kata je iz lesenega ogrodja, prekritega s kožami severnih jelenov. Patagonci svoj toldo pokrijejo s tkanino ali kožami morskih levov. Poletno bivališče Eskimov je tupek – šotor iz tjulnje kože; mongolska plemena uporabljajo velike šotore jurte. Severna sibirski plemena postavljajo stožčasti ali zvončasti čumi, beduini širok beit ali khaima iz platna, v katerega so vtakane kamelje dlake in volna.

Prvi šotori so bili iz živalskih kož, podprtih s palicami ali kostmi. Današnje šivane šotore izdelujejo iz gosto tkanega impregniranega (ali gumiranega) platna ali sintetičnih tkanin (najlon, perlon, poliamid, poliester) z dodatki iz plastike ali kovine.

Za dobro toplotno zaščito so primerni šotori z dvojno streho, kjer nas pred mrazom varuje še plast zraka med strešnima platnoma. Zunanje platno nas mora dobro varovati pred padavinami, notranje pa "diha", da se v šotoru ne nabira vlaga oz. kondenz. Pri kvalitetnejših in izredno lahkih šotorih z enojno streho je slednja prevlečena s srebrovimi spojinami (izgleda kot kovinska folija), ki povečujejo zadrževanje toplote in odpornost.

Sodobnejša ogrodja šotorov so iz plastičnih ali kovinskih zložljivih palic, pogosto povezanih s členi in vzmetmi ali elastičnimi vrvicami. Nekatera ogrodja samo podpirajo vrh ali sleme šotora, druga lahko samostojno stojijo (iglu šotor, indijanski šotor oz. tipi, členasti vojaški hišni šotori).

Večina klinov je iz trdih in lahkih kovin, nekateri so tudi iz plastike ali lesa.

Enotne razdelitve šotorov po obliki ni. V literaturi se pojavljajo različne, a premalo sistematične. Za taborniško rabo predlagamo osnovno delitev na strešne in hišne šotore. Dodatne značilne oblike strehe, stranic, vrha ali slemena nam dajo znane podtipе šotorov: piramido, stožec, valj, zvon ...

Strešni šotori

Hišni šotori

Sodobni šotori so pogosto vmesne oblike ali kombinacije skiciranih. Šotor "tabornik" (savica) je recimo osnovni hišni šotor, ki mu je dodana polovica hišnega stožca.

Velikost manjših šotorov navadno opisujemo z izrazi dvojček, trojček, četve-rec, šesterec ... Ime nam pove, koliko oseb lahko v šotoru prespi. Računamo po vojaških merilih, ki predvidevajo 2 m dolgo in 0,5 m široko površino za spanje enega. Navadno si taborniki privoščimo več udobja. Sodobni družin-ski šotori in različni večji šotori niso namenjeni le spanju in njihovo velikost opisujemo s površino v kvadratnih metrih (m²).

Praktičnost šotorov omogoča najrazličnejše namembnosti. Zasilni in manjši šotori služijo kot zavetja in prenočišča, večji za daljša bivanja na prostem. Poznamo tudi šotore bolnišnice, restavracije, skladišča. Tudi cirkuse si v našem okolju lahko predstavljamo le pod platneno streho.

Prostor za šotor moramo skrbno izbrati. Teren naj bo rahlo nagnjen (do 5 odstotkov), da bo voda lepše odtekala. Izognimo se dolinam, v katerih se nabira voda. Zelena bujna trava, ki vabi začetnike, je znak, da je tam dovolj vlage. Najboljša za šotorjenje so tla, ki hitro vpijajo vodo. Takšna so suha, peščena, prodnata, pokrita s tanko plastjo zemlje, obrasla z redko travo. Ob suhem vremenu, ko ne vidimo, kje se sicer zadržuje voda, teren pregledamo tako, da v tla na več mestih zapičimo palico in preverimo, če se pod prstjo ne skriva ilovica. Ilovice, položnih obal potokov, jezer ali celo hudournikov se izognemo, da ne bomo že ob manjšem nalivu sredi vode.

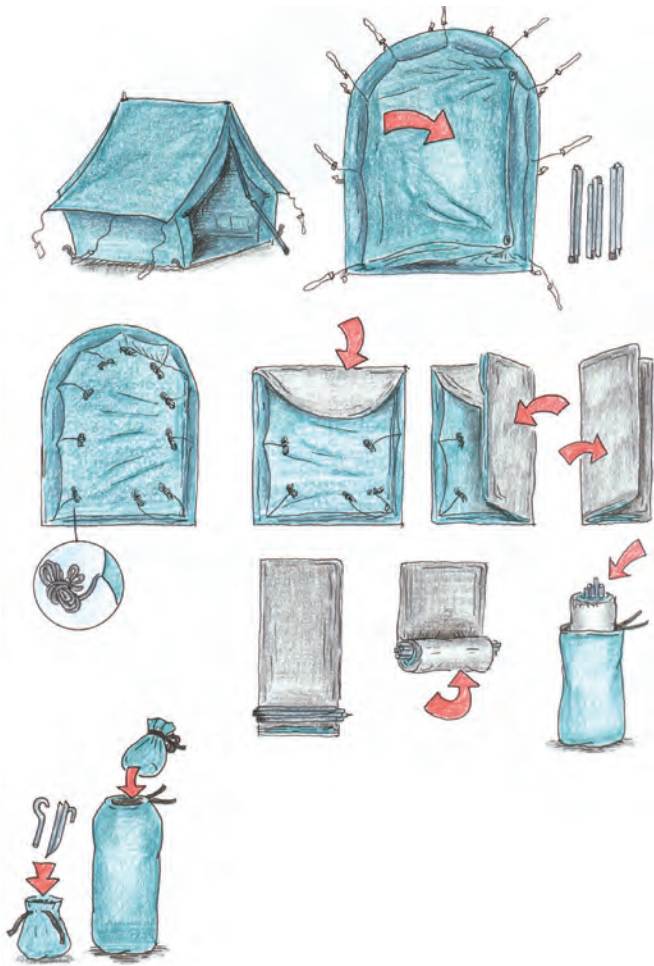
Šotorov navadno ne postavljamo pod drevje, s katerega po dežju še dolgo kaplja. Iglavci so posebno neprimerni, ker z njih kaplja smola, ki šotore umaže ali celo poškoduje. Osamljena drevesa so pogosto tarča strele in so za taborjenja nevarna.

Če šotorimo več dni, je nabolje, da sonce sije na šotor le v dopoldanskem času. Šotore postavljamo na prisojni strani hriba, v zavetju in na južni strani gozda. Zadnji del šotora obrnemo proti vetru.

Preden postavimo šotor, z izbranega prostora skrbno odstranimo vse ostre predmete, ki bi lahko poškodovali dno. Včasih po tleh za dodatno zaščito razgrnemo še polivinil ali platno (šotorke).

V trgovinah dobite informacije o t.i. vodnem stolpcu, kar pomeni pritisk, ki ga tkanina zdrži (pritisk 1000 mm vode je približno 0,1 bar). Za običajne uporabnike je mnogo bolj pomembno, da je dno res odporno proti vlagi.

Pri postavljanju šotorov z dnom šotor najprej razgrnemo. Dno raztegnemo, da nima gub, in pritrdimo s klini v tla. Nato sestavimo ogrodje, ga postavimo na svoje mesto (če je treba, držimo) ter napnemo in pritrdimo vse vogalne

vrvice. Za temi napnemo še vse ostale vrvice in jih podpremo z rogovilami, da ima šotor lepo napeto streho in stranice.

Pri šotorih brez dna najprej sestavimo ogrodje, preko njega razgrnemo platno in ga pričvrstimo s klini. Najprej zabijemo kline ob vrvicah in pozneje pripnemo platno na tla.

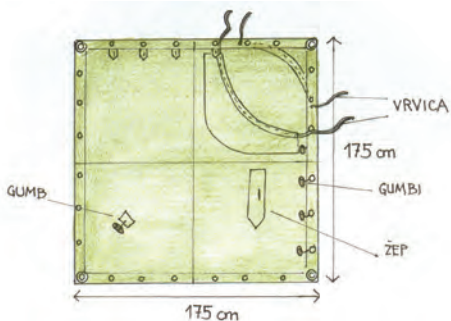
Na mehkem zemljišču položimo pod pokončne palice ploščate kamne ali deščice, da se šotor ne useda. Za odtekanje deževnice skopljemo okoli šotora jarek. Ta mora imeti primeren odtok, da nam ne bo deževnica poplavela šotora.

Ponoči šotor zapiramo, da zadržimo znotraj toploto, podnevi pa ga puščamo odprtega, da se prezrači. Pred dežjem popustimo napenjalece na vrvicah, če so iz naravnega materiala, da se ne potrgajo in se šotor ne poruši. Po dežju jih znova napnemo. Med dežjem se ne smemo dotikati ali drgniti ob streho in stranice šotora, ker bo voda pronicala skozi platno. Zaradi varnosti v šotoru ali bližini ne uporabljamo sveč in odprtega ognja.

Pred podiranjem moramo šotor očistiti. To delamo skrtičnjem ali ometanjem. Smolne madeže le prekrijemo, saj bi drugače uničili impregnacijo. Gumirane ali plastificirane dele šotora (dna, okna) umijemo. Zložimo popolnoma suh šotor (najbolje še vroč od sonca). Zložen mora biti lepo, platno ne sme biti pomečkano. Če nas pri delu preseneti dež in šotor zložimo moker ali vlažen, ga moramo prej kot v 24-ih urah zopet raztegniti. Kline in ogrodja zbrišemo, da so čisti. Rjaveče materiale namažemo. Poškodovane in strgane šotore damo v popravilo ali jih zakrpamo sami takoj po taborjenju. Zložen in popravljen šotor shranimo v suhem, zračnem prostoru. Med letom ga večkrat preložimo.

UPORABA ŠOTORKE

Šotorka je del opreme vsakega tabornika. Pri nas uporabljamo kvadratno šotorko velikosti 175 x 175 cm z dvema vrvicama, odprtino za roko in lesenimi gumbi. Narejena je iz impregniranega platna. Za sestavljanje z drugimi šotorkami ima ob stranicah s kovino ojačane luknje, ki so na vogalih večje, da lahko skoznje postavimo tudi nosilne palice.

S pomočjo šotorke, taborniške vrvice, lesenih ali kovinskih palic in klinov za pritrjevanje lahko naredimo različne pripomočke.

Pelerino napravimo tako, da najprej pripravo spodnji vogal na gumb, ki je blizu sredine šotorke. Primemo za oba konca daljše vrvice in si šotorko ogrnemo preko ramen, tako da je spodvihani vogal na spodnji notranji strani. Vrvico zadržimo na ramenih in jo zavežemo v pentljo. Zgornji vogal spodvihamo navznoter, da nastane kapuca, s katero se pokrijemo in jo zadržimo s krajšo vrvico.

Za **nosila** potrebujemo dve nosilni, dovolj močni palici, dolgi približno 220 cm. Šotorko razgrnemo na tla in jo skoraj na polovici prepognemo. V prebiv vstavimo eno palico, drugo pa položimo 20 cm od drugega roba šotorke (spodnji ležeči del šotorke naj bo 20–30 cm daljši od zgornjega), nato stranici zavijamo proti sredini. Starejši način je lažji. Zanj moramo šotorko razgrniti na tla. Palici položimo vzporedno na stranici. Stranici tesno navijemo na nosilni palici. Nato nosila obrnemo in nanje položimo ranjenca. Tretji način je podoben izdelavi spalne vreče. Pri tem načinu stranici šotorke po dolžini sešijemo. V sešiti del vtaknemo nosilni palici, tako da je zvezni del na spodnji strani v sredini. Nosila so narejena.

Spalno vrečo izdelamo na podoben način kot zadnji omenjeni primer izdelave nosil. Šotorko prepognemo na polovici (potiskani del na zunanji strani) ter z vrvico sešijemo, tako da je eden od krajših robov prost. Šivanje ob robovih

zaključimo z vozli. Nato samo še zlezemo v pripravljeno spalno vrečo. Sama ne daje dovolj toplote, prav pa nam pride, če imamo pretanko spalno vrečo ali pa si nove nočemo zamazati na smoli iglic v bivaku.

Zasilni šotor iz ene šotorke postavimo, kot kaže slika. Pozorni moramo biti na to, da je zadnja stran šotora obrnjena proti vetru. Iz dveh šotork sestavimo zasilni šotor tako, da šotorki sešijemo. Slika nazorno kaže, katere vogale pripnemo na tla in katero oglišče je na vrhu. Pri postavitvi strehe iz šotork moramo paziti, da je odprtina za roko zaprta z gumbom in obrnjena tako, da voda ne teče v notranjost šotora.

Šotor iz ene šotorke

Šotor iz dveh šotork

Za **šotor iz šotork** potrebujemo: 5 šotork, 8 klinov, 3 palice višine 1,25 m, slemensko vrvico (debeline 5 mm in dolžine 8 m) in 2 prečni vrvici (debeline 5 mm in dolžine 4,5 m) ter kladivo za zabijanje klinov. Pri šotorkah moramo biti pozorni na to, da jih pravilno izberemo in kombiniramo, če so različne izdelave in velikosti (to zadeva predvsem različno razporeditev stranskih lukenj). Velikosti šotorke prilagodimo še višino palic. Polovica diagonale šotorke predstavlja višino palice. Pri tem moramo prišteti še konico, na katero natakneмо šotorke, pri mehkem terenu pa tudi morebiten ugrez palice v tla. Konica palic mora biti dovolj dolga, da nanjo "sedeta" dva vrzna vozla.

Šotorke najprej razgrnemo po tleh, tako kot bodo sestavljale streho šotora.

Šotor iz petih šotork

Paziti moramo, da so žepi šotork obrnjeni navzdol proti tlom, torej stran od slemena. Poleg tega je pomemben tudi vrstni red: zadnji strešni šotorki prekrivata prednji, zadnjo steno pa skupaj s strešnimi šotorkami zložimo v sendvič, tako da zadnja stena objame strešni šotorki. Smer šotora izberemo po vetru, tako da veter ne piha v šotor.

Na konico srednje palice pritrđimo vrvico z vrznim ali kavbojskim vozlom. Šivamo v obe smeri proti krajnim palicam. Šotor postavimo tako, da palice postavimo pokonci, poravnamo slemenski šiv, slemensko vrvico z vrznima vozlova privežemo na krajni palici ter jo s klinoma in napenjalnima vozlova pritrđimo na tla. Nato s klini pritrđimo na tla še streho, in sicer najprej na sredini, nato na vogalih sočasno na obeh straneh šotora. Šotorke lahko

pritrldimo na eni strani na tla že pred dviganjem šotora. Ko šotor stoji, dokončamo sendvič šiv. Prečne vrvice pritrldimo na kline z napenjalnimi vozli. Kline zabijemo pod kotom 45 stopinj od tal in vsaj do polovice klina v globino. Šotor mora biti lepo napet in brez gub. Vhod lahko "zapremo" z nahrbtniki. Na bivakiranje pa običajno vzamemo še šesto šotorko (saj v takem šotoru lahko spi šest ljudi in vsak nosi eno šotorko). Tako šotor lahko zašijemo z obeh strani.

Na podoben način lahko sešijemo šotor iz osmih šotork (na sliki).

Šotor iz osmih šotork

PIONIRSTVO

Preprostim in iz naravnega gradiva (les, vrvi) narejenim predmetom in napravam, ki jih rabimo za različne namene na taborih in drugje, pravimo pionirski objekti. Za izdelavo uporabljamo osnovno orodje: nož, sekiro, žago, dleto, kladivo, lopato in kramp. Zaradi gospodarnosti in trajnosti objektov pa še žebelje, spona in žico. Za gradnjo pionirskih objektov moramo spoštovati naslednja načela:

1. Ne začnimo s preobširnimi načrti. To velja tako za opremljenost z orodjem kot tudi za obseg del, ki bi jih želeli izvesti.
2. Preden se lotimo dela, dobro premislimo o vsem. Prihranili bomo precej denarja, materiala in – časa. Prekratko odžagana deska se ne da več podaljšati. Narišimo si skico – načrt s potrebnimi, izmerjenimi ali določenimi merami. Takšni skici priložimo seznam potrebnega materiala.
3. Ne hitimo pri delu. Komur se mudi, je na najboljši poti, da bo naredil napako. Naj nas ne zapelje pregovor: "Kar lahko storiš danes, ne odlašaj na jutri!" Še posebej velja, da ne prehitavamo pri sekanju in žaganju.
4. Ne bodimo skopi, kadar kupujemo orodje. Slabo, nekvalitetno orodje nam krade čas, onemogoča delo in rahlja živce. Izberimo za vsako opravilo pravo orodje. Z navadno žago ne žagajmo pločevine, s kleščami ne zabijajmo žebeljev! S tem samo uničujemo dobro orodje in poškodujemo material.
5. Ne lotevajte se ravno vsega. Nekaterih opravil ne moremo opraviti sami. Marsikaj je bolje kupiti v trgovini.

VRV

Vrv je na taboru nepogrešljiv del opreme, saj jo lahko uporabljamo za vse vrste pionirskih del, taborniških izumov in patentov. Glede na način izdelave ločimo vite in pletene vrvi. Vite vrvi so ponavadi iz naravnega materiala, pletene pa so iz umetnih vlaken. Vrvi iz umetnih snovi so trdnjše, bolj elastične,

lažje in imajo veliko dinamično trdnost. So dokaj neobčutljive na vlago, občutljive pa na ogenj. Vrvi iz naravnih materialov so občutljive na vlago, niso elastične in ne vzdrže sunkov. Vrv hranimo v suhem temnem prostoru. Vsi vozli naj bodo odvezani, vrv naj bo čista. Alpinistične vrvi po vsaki uporabi pregledamo zaradi morebitnih poškodb.

VOZLI

Ambulantni vozel uporabljamo predvsem pri prvi pomoči, ker je ploščat in ne tišči. V pionirstvu ga uporabljamo za zaključevanje vezi, ker dobro drži, na vrvi deluje kot zagozda in se ga da razmeroma hitro odvezati.

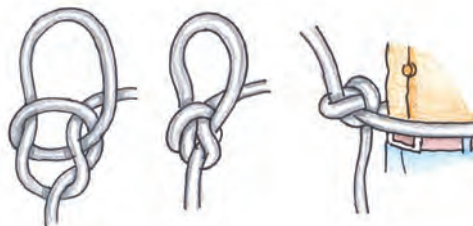
Skrajševalni vozel rabimo, kadar predolgo vrv krajšamo, a je nočemo rezati.

Ribiški vozel je posebno pripraven za zvezo gladkih ali vlažnih koncev enake vrvi. Uporabljamo ga za podaljševanje vrvi. Zlasti je uporaben **dvojni ribiški vozel**, ki ga alpinisti radi imenujejo **podaljševalni ali najlonski** in služi za že omenjene namene.

Mrtvi voz uporabljamo za navezovanje prvega ali zadnjega moža pri plezanju, vendar ga ne priporočamo za plezanje brez uporabe pasu.

Tkalski voz uporabljamo za hitro vezavo dveh vrvic.

Osmico uporabljajo alpinisti pri varovanju, sidriščih in reševanju padlega soplezalca. Za navezovanje se uporablja tudi vpletena osmica.

Prussikov voz ima posebno lastnost, da voz, če je obremenjen, krepko drži, ko pa ga razbremenimo, se ga da premikati navzgor ali navzdol po osnovni vrvi. Zato ga uporabljamo za vzpenjanje ali spuščanje po vrvi s pomožnimi zadrkami (samoreševanje) ter pri gradnji mostov iz vrvi.

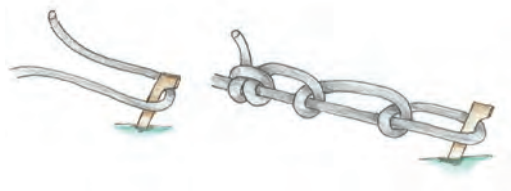
Križni vozel uporabljamo pri izdelavi mostov iz vrvi, pa tudi pri izdelavi ročnih del za okras.

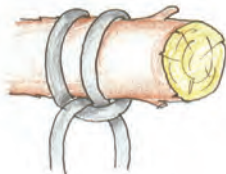
Kavbojski vozel uporabljamo za pritrjevanje vrvi na količek ali drugo vrv.

Napenjalni vozel uporabljamo za napenjanje vrvic na šotorih, bivakih ...

Vrzni vozel drugače imenujemo tudi **karabinski** ali **bičev vozel**. Primeren je, če hočemo pritrčiti sredino vrvi na palice pri šotoru iz šotork; podoben vrznemu vozlu je **ladijski vozel**.

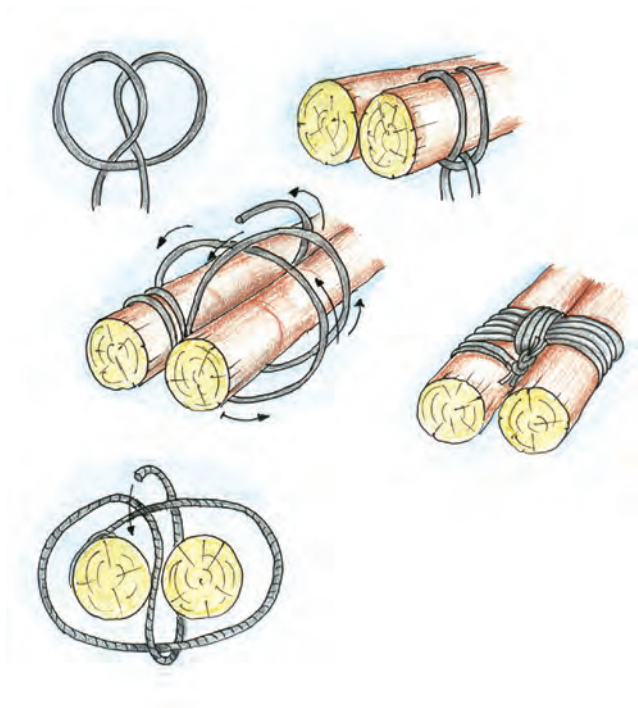
Gasilski vozel uporabljamo za spuščanje z vrvjo in za reševanje ljudi (ena zanka teče pod pazduho, druga pa pod stegni). Odkar uporabljamo plezalne pasove, ga ne uporabljajo več v tolikšni meri kot nekoč.

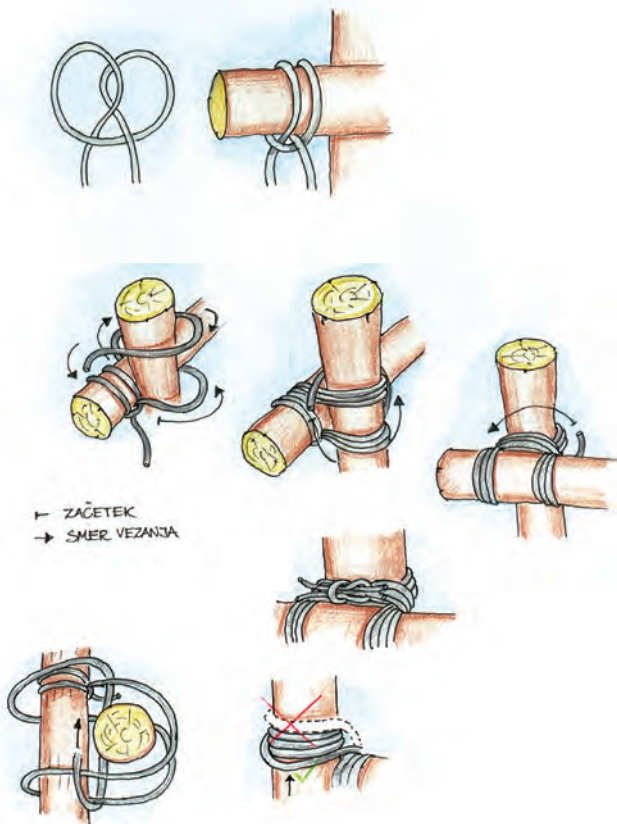
VEZI

Z vezmi povezujejo palice (sušice, drogo). Glede na medsebojno lego palic razlikujemo vzporedne in križne vezi. Kadar uporabljamo vrvi, potem križno vez vežemo na dva načina: kvadratno in diagonalno.

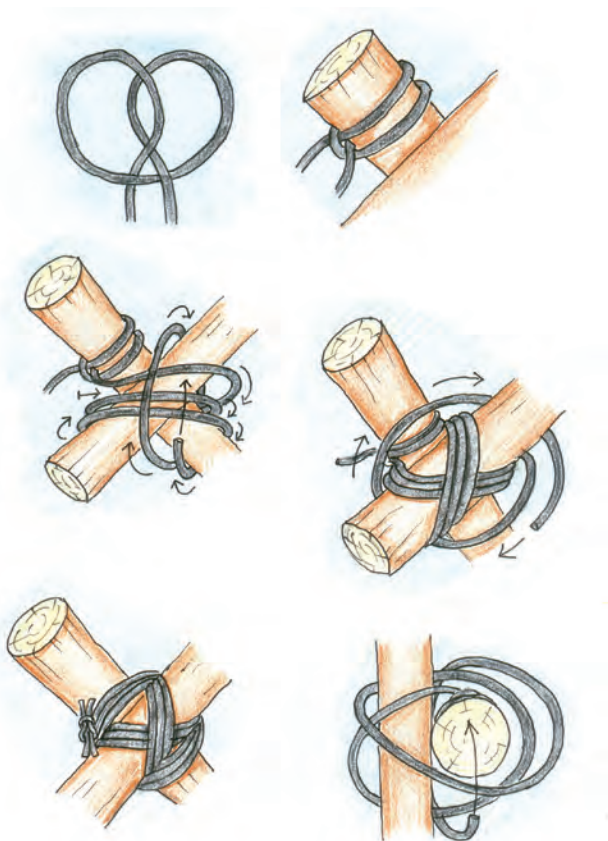
Vzporedna vez

Križna kvadratna vez

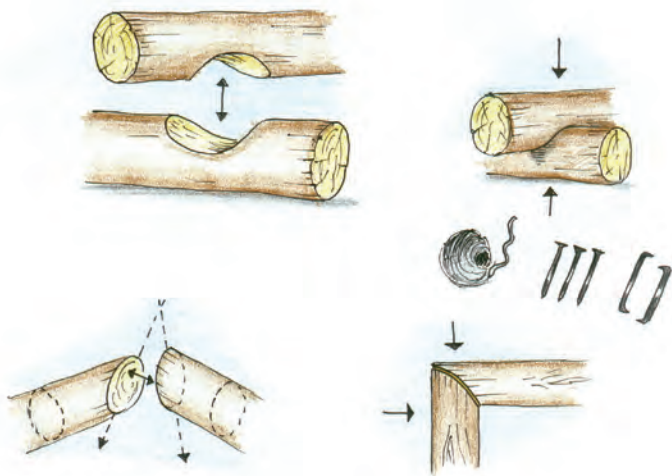
Križna diagonalna vez

Pri vezanju z **vrvjo** uporabljamo rokavice (usnjene), da se pri zategovanju ne porežemo. Za vezi so bolj uporabne vrvi iz naravnega materiala oziroma vite vrvi, ker so manj prožne, vendar jih je treba zaradi krajše življenjske dobe večkrat zamenjati.

Pri trajnejših objektih za vezavo uporabljamo **žico, žblje, spone ali lesene zatiče**. Za take vezave pripravimo les tako, da drogova vžagamo prečno do polovice debeline. Nato začnemo strgati nažagani del z dletom, plast za plastjo. Lahko poizkusimo tudi s sekiro in batom, le da moramo posebej paziti na potek letnic. Čim bolj se bosta drogova prilegala drug drugemu, bolj bo vez držala.

Zabijanje zagozd v prevelik razpor je le slaba rešitev. Napaka, ki se nam lahko pripeti, če smo premalo pozorni, je, da drog na enem koncu odžagamo pod enim kotom, na drugem pa pod drugim.

ORODJE

Nož je nepogrešljiv pripomoček pri izdelavi pionirskih objektov, ročnih del, pripravi prehrane in še kje. Še posebej so uporabni noži, na katerih so pritrjena različna orodja: rezila, žagica, škarje, odpiralč, ključ za konzerve, izvijač itd. Zaradi cene so manj dostopni. Kadar kupujemo nož, je bolje, da damo več denarja za kvaliteten nož. Dober nož ima močno rezilo, ki ga ob pazljivi uporabi skoraj ni treba brusiti, lepo leži v dlani, ni pretežek niti prelahak in daje pri uporabi dober občutek. Nož brusimo z brusnim kamnom v prečni osi rezila, vedno od topega dela rezila k ostrejšemu pod manjšim kotom kot pri sekiri.

Kamni se pred uporabo napojijo z vodo. S tem je zagotovljeno zadostno hlajenje. Takšen kamen sestoji iz finih zrnč, ki se nahajajo v vodotopni matriki. Pri brušenju se na površini stalno topi novi brusni material, tako da se rezilo noža hitro in fino nabrusi.

Če je nož močno skrhan, ga najprej izravnamo z grobim brusom, šele nato izostrimo. Kadar ga ne uporabljamo, naj bo rezilo naoljeno in varno spravljeno bodisi v samem nožu bodisi v nožnici.

Žaga je od nekdaj klasično pionirsko orodje. Pri tabornikih največ uporabljamo žago z lokom in lisičji rep. Ko žagamo, vodi orodje samo ena roka in sicer na ročici žage tesno ob ročaju, druga roka pa leži na deski ali jo drži. Žagamo tesno ob začrtani smeri. Pri prvem rezu potegnemo list nekajkrat k telesu, ne da bi ga potisnili nazaj stran. Kolikor nižji je list žage, toliko hitreje zaide v napačno smer ali napačno kotno lego. Smer moramo vedno sproti

preverjati. Ne smemo žagati divje in sunkovito, temveč moramo mehko držati žago in jo voditi v dolgih potegih. Če žaga zgreši zaželeno smer, jo držimo navpično, žagamo bolj počasi in skrbno, preverimo ostrino in napetost lista. Kadar žaga postaja prevroča, jo ohladimo in naostrimo list. Pri žaganju pazimo, kako potiskamo žago. Narahlo lahko namažemo list z milom. Če se list zatika, ga naostrimo. Ostrenje žag se v zadnjem času ne izplača, saj so listi dokaj poceni. Po večkratnem žaganju zobje na listu niso več enako visoki. Poravnavamo jih s ploščato pilo. List pri tem vpnemo v primež.

Sekire se med seboj najpogosteje ločujejo le po teži kovinskega dela. Vsem vrstam je skupno, da morajo imeti uravnovešeno težo kovinskega in lesenega dela. Pri sekanju pazimo na kot približno 60 stopinj.

Ko sekamo tanjše veje, uporabljamo trdno podlago (tnalo), da nam rezilo ne spodrsne oziroma se les ne upogne. Pri obsekovanju podrtih dreves ali debel odstranimo vse štrleče veje kar najbližje deblu. S sekiro zasekamo v vejo

na tisti strani, kjer ima večji kot glede na deblo. Stojimo na eni strani debla, obsekujemo pa drugo stran. Tako nas deblo varuje.

Če moramo zamenjati zlomljeno toporišče, zlomljeni del odstranimo s svedrom ali dletom. Če ne gre, ga izžgemo (rezilo zakopljemo v zemljo, uho sekire ter ostali ročaj pa prekrijemo z žerjavico ali pa zakurimo nad njim). Zgornji del toporišča obdelamo po meri spodnjega dela ušesa in višine železnega dela sekire. Paziti moramo, da smo pri delu natančni, kajti toporišče se nam lahko pri prevelikem posegu zlomi ravno v točki težišča. Nato v nastali del previdno zažagamo natanko po sredini. Rez naj bo podolžen, globina pa nekoliko manjša od višine ušesa sekire. Izdelamo primerne zagozde, ki naj bodo iz zdravega, trdega lesa. Kovinski del nataknejo na pripravljeno toporošče ter v zažagano zarezo zabijemo zagozde (bolje bo, če zabijemo dve zagozdi prečno eno čez drugo). Morebitni ostanek obrežemo ali odžagamo.

Pomembno je, da leseno toporišče dobro tesni, sicer bo kmalu počilo ali pa se nam bo sekira snela. Zato les namočimo. Da les ne sprhni, ga namažemo s firnežem, kovinski del pa po brušenju naoljimo. Rezilo ostrimo enako kot pri dletu.

Dleto uporabljamo za dolbenje, luknjanje ... Pri uporabi za tanka posnetja delamo s pritiskom roke. Pri tem držimo dleto ali z obema rokama (ena roka vodi, druga rahlo potiska) ali pa z eno roko prislonimo, z drugo pa držimo lesen bat in rahlo udarjamo po dletu.

Če moramo nabrusiti dleto, zelo poškodovane rezalne robove izravnamo najprej s ploščato pilo in nato z brusilom. Važno je, da ostrimo enakomerno; da upoštevamo rezalni kot 25 stopinj; da obrušena ploskev ne sme kazati niti izboklin niti vdolbin in mora biti ravna; da je rezalni rob (rezilo) obrušen pravokotno; da se rezilo ne ogreje preveč, ker se lahko razbeli in postane neuporabno; da rezil, ki so enkrat razbeljena, ne smemo kaliti sami. Piljenje sledi brušenje z brusnim kamnom. Počasi brusimo in namakamo brusilni kamen v vodo in olje (glede na vrsto kamna). Rezilo je dokončno nabrušeno, če pri pregledu na rezalni rob ne vidimo več svetle črte. Rezilo mora gladko prerezati rob časopisnega papirja, ki ga držimo v roki.

Kladivo naj načeloma ne bo težje od 250 do 300 g. Izdelano naj bo iz kovanega orodnega jekla z brušeno peto in kljunom. Dolžina ročaja naj bo prilagojena teži kladiva. Poln zamah kladiva dosežemo le, če ga držimo na koncu ročaja.

Lopato in kramp uporabljamo vedno, ko moramo pionirski objekt trdno vsidrati v tla, ali ko je luknja v tleh (jarek, vdolbina) sestavni del pionirskega objekta. Lopato rabimo pri terenskih delih za odmetavanje materiala. Če je zemljišče mehkejše, lahko z njo tudi kopljemo, toda nikar na kamnitem terenu. Za ta namen imamo kramp, ki ima na eni strani špico za delo na trši podlagi, na drugi pa rezilo za delo na mehkejšem terenu. Pri lopati in krampu uporabljamo vzvod, kar nam močno olajša delo in poveča nevarnost, da orodje zlomimo. Taborniki dostikrat uporabljamo manjše, zložljive lopate, ki

jih lahko preprosto spremenimo v rovnice. Ko ju ne uporabljamo, lopato in kramp očistimo, naoljimo in shranimo v suhem prostoru.

Orodja nikoli ne uporabljamo nesmotrno. Ne mečimo ga naokrog, sekir in dlet ne zabadajmo v živa drevesa. Prav tako ne puščajmo orodja povsod.

Pazimo, kako ga držimo, ko ga nosimo. Za čas, ko opreme ne uporabljamo, očistimo z nje blato, žage popustimo, sekire in dleta nabrusimo, prav tako pa vse orodje, ki ga je treba nasaditi, nasadimo. Kovinske dele očistimo in namažemo z oljem ter pazimo, da se med seboj ne dotikajo. Najbolje je, da to naredimo takoj po uporabi, sicer se nam lahko zgodi, da bomo hoteli oditi na bivačiranje, pa ne bomo imeli uporabnega orodja. Tudi na taboru odredimo opremi čist in suh prostor, predvsem pa zelo dober šotor, če že imamo orodje spravljeno v šotoru. Orodje naj bo dvignjeno od tal.

OBJEKTI

Objekte postavljamo glede na lego tabora in upoštevamo lokalne vetrove ter izrabo vode.

Kuhinjo postavimo nekoliko proč od šotorov, v smeri, kamor piha stalni veter, da šotorišče ne bo v dimu, če kuhamo na odprtem ognjišču. Če imamo v kuhinji vodo, moramo poskrbeti za odtok. Do neke mere si življenje v kuhinji olajšamo z montažo lesenega poda ali pa tla posujemo s peskom. Kuhinjo moramo zaščititi pred dežjem, zato zgradimo močno leseno podkonstrukcijo. Preko razpnemo polivinil ali pa večjo ponjavo. Mora biti dobro napeta, drugače bomo imeli med dežjem težave z nabiranjem vode. Streha naj bo visoka vsaj 2,5 m. Po možnosti kuhinjo zagradimo s treh strani, saj nas bo veter pri delu motil.

Shramba naj bo v bližini kuhinje, dovolj zračna in nedostopna za živali. Za shrambo si lahko izberemo zemljanko. V bližini vode si naredimo shrambo za pokvarljiva živila.

Sušilnica za opremo naj bo v bližini šotorišča.

Sušilnica za živila za konzerviranje hrane s toplim zrakom ali dimom – najpreprostejši tip je trinožnik. Bolje je, če skopljemo meter globoko jamo, v kateri bomo kurili. 15 cm pred vrhom jamo razširimo, tako da bomo tam postavili mrežo, na kateri bomo sušili hrano. Pokrov izdelamo s prepletanjem vej. Najboljša je sušilnica, ki jo vkopljemo v nagib ali usek terena.

Jedilnica naj bo v bližini kuhinje, zgradimo pa jo podobno kot kuhinjo. Opremmo jo s klopmi in mizami. V jedilnici lahko uredimo tudi posebni del za jedilni pribor in menažke taborečih.

Jama za odpadke. Ponavadi si skopljemo dve jami, eno za tekoče in drugo za suhe odpadke. Obe naj bosta 1,5 m globoki in široki ter približno 2 m dolgi. Jama, ki nam bo služila za tekoče odpadke, prekrijemo z mrežo iz palic, nanjo pa namečemo smrečje in travo. Maščobe bodo pri zlivanju ostankov tekočin ostale na mreži. Seveda bomo mrežo od časa do časa zamenjali, staro pa sežgali. Smeti moramo dva- do trikrat dnevno zasipavati. Jama zakopljemo, ko se napolni do dveh tretjin.

Umivalnico uredimo s koriti ali sodi in s cevmi. Računamo, da na eno mesto za umivanje pride 6–10 oseb.

Tuš lahko improviziramo na več načinov. Vse je odvisno od števila taborečih in dolžine taborjenja. Za krajša taborjenja lahko naredimo enostavne objekte. Tuš improviziramo z vrtnimi škropilnicami, sodi, nekaj metri plastične cevi, nekaj deskami ali sušilnicami.

Latrina. Najbolje je, če skopljemo 1,5 m globok in meter širok rov. Čezenj lahko položimo dve deski in jamo polnimo z ene strani, potem pa deske premaknemo. Taka jama je uporabna samo nekaj dni. Bolj estetsko in higiensko je, če naredimo kabine. Rov ali jamo pokrijemo z dovolj čvrstim lesenim podom. V pod vrežemo trikotne odprtine s pokrovi. Pokrove učvrstimo z žebli na pod, tako da jih s premikanjem z nogo zapiramo. Latrino lahko izdelamo med štirimi drevesi, ki nam služijo kot nosilna konstrukcija, ali pa v zemljo vkopljemo štiri sušice. Stranice zapremo s krajniki, šotorkami ali pa kar s smrečjem. Za zapiranje vhoda uporabimo juto, šotorke ali platno starega šotora.

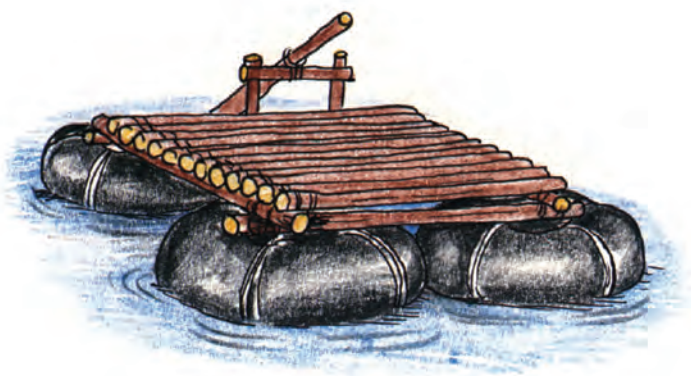
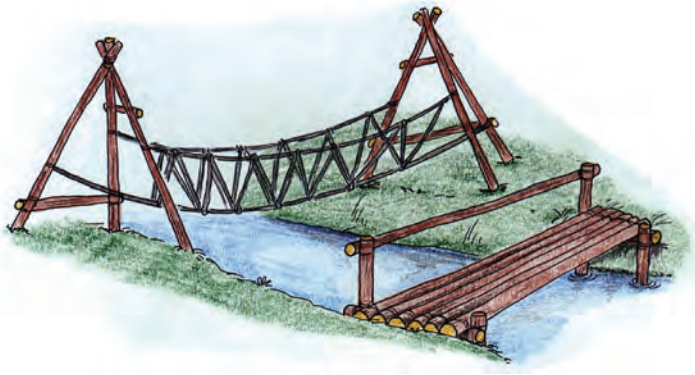
Jambor postavimo v sredini šotorišča. Izberemo si visoko in tanko sušico, jo obelimo, pritrdimo vrv in dvignemo. Če je sušica premajhna, jo lahko podaljšamo (vzporedna vez). Pri dviganju jambora bomo imeli nemalo težav, če si ne pomagamo z "ajem" za podstavljanje in vrvmi za uravnavanje lege jambora. Skopati moramo tudi luknjo (vsaj 1/10 višine jambora), ki naj ima s strani, s katere dvigamo jambor, položnejši rov. Na nasprotni strani dviga podložimo desko, tako da jambor zdrsne v luknjo in ne poškoduje njenega roba.

Vhod. Lep vhod je odraz tabora. Pri gradnji vhoda smo odvisni od razpoložljivega materiala. Nosilce vkopljemo za $1/10$ višine v zemljo. Med seboj jih po predloženi skici vezemo z že opisanimi vezavami. Stabilnost objekta povečamo, če vstavimo dovolj vmesnih prečk. Na vrhu naj bo vhod ožji kot pri tleh (trapez), saj s tem povečamo trdnost. Pri več kot 3 m visokem vhodu tudi nosilci ne bi smeli biti tanjši od 10–15 cm v premeru, vsekakor pa morajo biti iz zdravega lesa. Pri velikosti vhoda pa ne pretiravajmo! Varčujmo z lesom. Delo si olajšamo, če je možno, tako da posamezne dele izdelamo že na tleh in jih potem sestavimo skupaj.

Ne pozabimo na vhod obesiti table z nazivom roda in znaka ZTS, vsekakor pa pazimo, da je vhod estetsko opremljen in ne kičast.

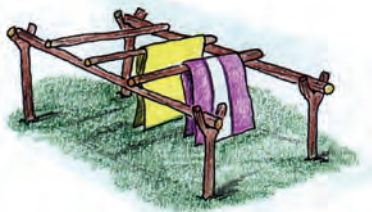
Ostale zamisli o ogradnji pionirskih objektov si oglejte na slikah.

TABORNI IZUMI

To so najraznovrstnejši predmeti, ki jih človek koristno uporabi na taboru. Od pionirskih objektov se ločijo po velikosti, saj so veliko manjši. Vendar ostre meje med izumi in objekti ni. Za klop, mizo in ograjo že ne moremo več zagotovo reči, da so to izumi. Izdelujemo jih iz najrazličnejših materialov: lubja, krajnikov, palic, storžev, žebeljev, konzerv, vej, desk ...

Izdelovanje stvari iz preprostega materiala ima velik pomen. Vzbuja čut iznajdljivosti. Pri tem se učimo uporabljati razno orodje in ceniti delo. Izdelovanje tabornih izumov nam služi kot priprava za izdelovanje zahtevnejših pionirskih objektov.

BIVAK

Če želimo ali moramo zaradi razmer preživeti krajši čas na preprost način v naravi, si uredimo bivak. Beseda izhaja iz francoske "bivouac", ki pomeni nočno stražo pri tabornem ognju, taborjenje pod šotorom ali pod odprtim nebom oziroma šotorjenje nasploh.

Navadno si bivak uredimo ob pitni vodi. Glede na možnosti in želje si uredimo samo ležišče, samo streho nad glavo, ali le ognjišče – lahko pa vse skupaj. Včasih dodamo še druge pionirske objekte. Upoštevati moramo higienske zahteve in varovati naravo. Bivakiramo v manjših skupinah ali posamezno.

LETNI BIVAK

Izbira tal je podobna kot pri šotoru (glej poglavje Šotor).

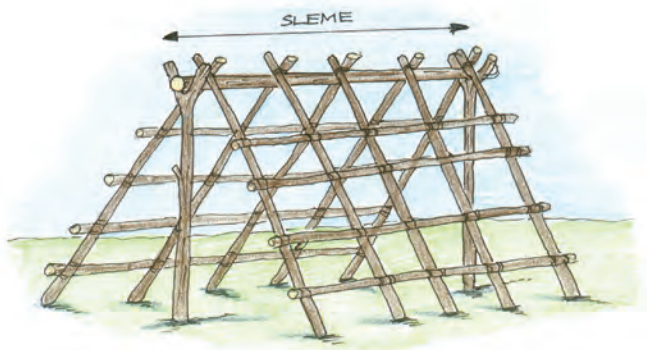
Streha mora biti dovolj strma, sicer moramo za kritje uporabljati nepropustne umetne materiale. Ogrodje mora biti trdno (po možnosti uporabimo nepremične objekte, npr. drevesa, skale). Privetrna stran mora biti zaprta, da ne piha ali dežuje v bivališče. Osnovno ogrodje prepletemo s prožnimi vejami.

Kritina je lahko iz naravnega ali umetnega materiala. Najboljše naravno sredstvo so smrekove veje, ki jih luskasto vpletamo v mrežasto ogrodje in so obrnjene tako kot na drevesu, da voda lepo odteka. Naravna kritja so lahko še iz ruše (zemljanka) ali celo lubja, če ga je dovolj.

Primeri:

Strešni oziroma **slemenski bivaki** so lahko različni: enokapni ali dvokapni, ob podrtem drevesu itd. Bistvo pri njih je, da imajo osnovno palico (sleme), na katero potem poševno pritrldimo še ostalo ogrodje, prepletemo in pokrijemo.

Bivak ob rastočem drevesu: Ogrodje je oprto na os (deblo drevesa). Pri nekaterih drevesih lahko za ogrodje uporabimo že kar spodnje veje drevesa, ki jih pritrldimo na tla (smreka), sicer pa pritrldimo ogrodje okoli debla. Tak bivak ima ponavadi okrogel tloris, zato je prostor v njem težko popolnoma izkoristiti.

Bivak v grmovju: Postavimo ga na terenu, kjer je več prožnih grmov ali mladih dreves, razporejenih tako, da jih lahko upognemo in zvežemo v kupolo, ki jo nato še prepletemo in pokrijemo s smrečjem. Pri tem bivaku moramo privezati na sredino strehe še šotorko ali kaj podobnega, saj je tam naklon premajhen, da bi voda lepo odtekala.

ZIMSKI BIVAK

Ker so ta bivališča v snegu, moramo zlasti paziti, da jih ne delamo na plazovitih področjih, pa tudi preveč na soncu ne smejo stati.

Ogrodje je lahko samo iz snega ali enako kot pri letnih bivališčih.

Za **ležišče** v teh bivališčih je pomembna dobra toplotna izolacija med podlogo (snegom) in telesom. Za to so najboljše umetne mase (armafleks, stiropor), zrak (samonapihljiva zračna blazina), lahko pa tudi smrečje ali podoben naravni material v večjih količinah. Če so ta bivališča neprimerna za spanje ali če nimamo ustrezne opreme, moramo paziti, da ne zaspimo, saj lahko pride do podhladitve. V snežnih bivališčih moramo paziti tudi na izvore toplote, saj lahko povzročijo taljenje snega in nevarnost zadušitve.

Primeri:

Snežna luknja. Izkopljemo si jo v večjem kupu snega (snežnem zametu) in je ponavadi le zasilno, začasno bivališče. V njej lahko le sedimo. Vhod zapremo z večjo klado snega, paziti pa moramo na dovod zraka.

Iglu je precej težaven objekt za neizkušena graditelja. Gradimo ga iz večjih snežnih klad, ki jih spiralasto zlagamo drugo na drugo v krogu, tako da se z vsako vrsto pomikamo proti sredini. Vrhno odprtino nazadnje zapremo z večjo klado snega in izrežemo polkrožen vhod na zavetrni strani. Za iglu sta potrebna vsaj dva; eden je v igluju in ga zida, drugi reže in prinaša klade. Pri delu si pomagamo z lopato.

Primerni za **različna** zimska bivališča so zlasti zimzeleni iglavci (smreke), pod katerimi pozimi ni veliko snega in so njihove spodnje veje zaradi snega včasih že spuščene do tal.

LEŽIŠČA

Človek tretjino svojega življenja prespi. Med spanjem si odpočije in nabere moči za nove napore. To je pomemben proces. Zato se potrudimo, saj si lahko iz preprostega materiala, ki ga nabereмо v naravi ali prinesemo s seboj, pripravimo zdravo in udobno zasilno ležišče.

Najprej poskrbimo za zdravje. Ležišče moramo dobro zaščititi pred vlago in ga toplotno izolirati, da se med spanjem ne prehladimo. Pri tem si pomagamo s priročnimi in lahkiimi sodobnimi pripomočki, kot so polivinil, šotorsko krilo, penasta podlaga, armafleks ali celo zložljiva postelja. Kadar na prenočevanje nismo pripravljeni, lahko z naravnimi materiali in načinom izdelave ležišče ravno tako dobro izoliramo.

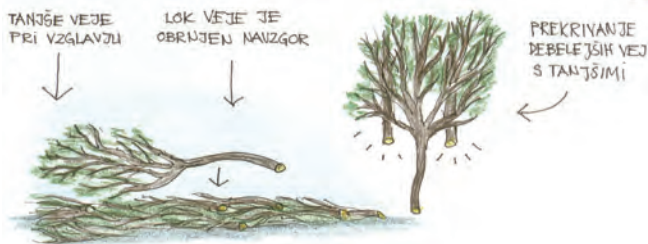
Za zdravjem je na vrsti udobje. Če spimo na tleh, oziroma če podlaga ni dovolj mehka, je najbolje, da tla oblikujemo po telesu: izdolbemo del ležišča za boke in podložimo vzglavje zaradi ramen. Tako nas ne bo žulilo, obremenitev hrbtenice bo primernejša. Pomembna je še izbira prostora. Upoštevamo enaka načela kot pri postavljanju bivaka ali šotora.

LEŽIŠČA NA TLEH

Ležišče iz smrečja naredimo na dva načina. Hitrejši način je, da smrekove veje polagamo eno poleg druge od vzglavlja k nogam. Debelejši konci vej morajo biti obrnjeni k vznožju, veje pa naj bodo položene tako, da bo lok veje obrnjen navzgor. Veje naj ne bodo daljše od pol metra in naj bodo čim bolj košate. Najprej položimo prvo vrsto vej pri vzglavju. Košati del vej iz druge vrste mora prekriti debelejšje veje iz prve in tako naprej.

Drugi način (kanadsko ležišče) je nekoliko zamudnejši. Trideset centimetrov dolge vejice zapičimo v rušnata ali ilovnata tla pod kotom 45 stopinj od vzglavlja proti vznožju. Vejice morajo biti na gosto posejane.

Ti dve ležišči sta dokaj mehki, spimo dvignjeno od tal, morebitna vlaga odteka stran. Kanadsko ležišče se pri premočnem dežju razmoči in razpade.

Ležišča iz vej listavcev, praproti in stelje naredimo tako, da veje (praprot, steljo) zlagamo na enak način kot smrekove veje. Zavedati se moramo, da so listje, stelja in praprot manj primerna polnila za ležišče, ker se stisnejo, toploto slabo izolirajo, vpijajo vlago in so leglo žuželk (klopi).

Seno je dobro polnilo za ležišče, če je suho. Najbolje je spati kar na seniku. Spanje na senu je lahko prijetno doživetje. Debelo plast sena pokrijemo z dvema šotorkama, nagrremo drugo debelo plast sena in zlezemo vmes. Paziti moramo, da nam seno ne prodre do kože, ker so za nevajenega človeka občutki sila neprijetni. Spimo oblečeni, nataknejo si še kapuco, rokavice

in nogavice. Zadrgnemo vse odprtine med obleko in telesom. Če je mraz, si v seno raje izkopljemo rov. Zavedati se moramo, da je pri spanju na senu velika nevarnost požara. Zato proč z vsakim ognjem. Svetimo si z baterijo. Prav je, da za dovoljenje vedno najprej vprašamo lastnika.

Slamnjača je velika vreča, ponavadi iz jute, ki jo napolnimo s senom, slamo, ličkanjem, suhim listjem ali steljo. Uporabljali so jo pred leti predvsem za dvignjena ležišča in za dobro izolirana ležišča na tleh. Slamnjača ima na sredi odprtino za vsakodnevno rahljanje.

Armafleks je za popotnika daleč najbolj primerna podlaga za ležišče. To je 1–2 cm debela penasta snov, ki ne vpija vode in je odličen toplotni izolator. Armafleks je zelo lahek in priročen za uporabo. Lahko ga enostavno razgrnemo na primeren prostor in ležišče je pripravljeno. Odlična izolacija, a manj vzdržljivi, so v folije oblečeni armafleksi.

Zračna blazina je ležišče, uporabno za daljše taborjenje in popotovanja. Prazna zavzame več prostora kot armafleks in je težja ter za prenašanje manj primerna. Zračne blazine delajo iz gumiranega platna ali plastike. Plastične so lažje, vendar bolj občutljive.

Penjena guma je na videz podobna armafleksu, vendar je neprimerno težja in vpija vodo. Zato je manj primerna za ležišče v naravi.

Stiropor je prav tako manj primeren, ker je krhek in se hitro lomi. Je pa dober izolator proti vodi in mrazu. Uporabimo ga, če nimamo na voljo drugega in če ga ni škoda. Ob pazljivi uporabi je primeren za zimske bivake.

DVIGNJENA LEŽIŠČA

Dvignjeno ležišče si pripravimo, kadar imamo dovolj časa. Za spanje so udobnejša, bolje nas ščitijo pred vlago in mrazom iz tal. Za polnilo lahko uporabljamo že omenjena naravna in umetna polnila. Med dvignjena ležišča štejemo pograd iz naravnega gradiva, taborne statve, posteljo iz šotorke, visečo mrežo in prepletено ležišče.

Samonapihljiva blazina je primerna za vse letne čase, saj zagotavlja odlično toplotno izolacijo, je udobna in ima majhno težo.

Zložljive postelje so za spanje udobne, za prenašanje pa nerodne. Uporabljamo jih na taborjenjih, ker si z njimi v nekaj sekundah pripravimo dobro ležišče. Ogrodje je leseno, aluminijasto ali iz druge kovine. Ogrodje drži platneno ali kovinsko mrežo. Nekatere zložljive postelje so oblažinjene.

OGENJ IN OGNJIŠČA

Ogenj ima pri ljudeh dvojno simboliko. Lahko nam pomeni varnost in toploto doma v krušni peči ali kaminu ter romantiko ob tabornem ognju ali pa predstavlja nesrečo, uničenje in pogubo v požarih. Prijateljske in sovražne narave ogenj se moramo zavedati vedno, ko se odločimo za kurjenje.

Najprej si moramo izbrati primeren **prostor** za kurjenje. Poiščemo suh, ne prestrm in ne preveč zaraščen prostor. Dobro je, da je v bližini dovolj kurjave in vode, s katero bomo kuhali, se umili in ogenj pogasili. V lepem vremenu ogenj zakurimo ob robu gozda ali na jasi, v bližini potoka. Če pada dež, bomo zavetje za ogenj našli pod košato smreko. Tudi v močnem vetru moramo poiskati zavetje za ogenj ob večji skali, podrtem deblu ... V zasneženem gozdu bomo suh prostor za ogenj poiskali ob deblu smreke ali jelke. Preden kurimo, moramo z vej otresti sneg, sicer ga bo toplota ognja stalila in nam bo zasul ogenj.

Pri **pripravi** prostora najbolj pazimo na **varnost**. Okoli kurišča odstranimo ves gorljiv material (listje, podrast ...), še posebno bodimo pozorni, če kurimo v gozdu. Na travniku odmaknemo rušo. Večjega ognja ne bomo postavili pod vejami dreves in v gozdu. Pri takem ognju se dviga v zrak veliko isker, te pa pomenijo dodatno nevarnost, da zagorita gozd in šotor. Ob ognju si vedno pripravimo tudi vodo in drug material za gašenje.

Priprava materiala in kurjenje ognja sta preprosta s suho kurjavo v lepem vremenu, a mnogo težje je v dežju in snegu. Včasih so ljudje ogenj čuvali dan in noč (večni ogenj), ker ga sami niso znali prižgati. Pozneje so se naučili zakuriti z drgnjenjem lesa ob les, s pomočjo loka ali samo z rokami. Tak način zahteva veliko spretnosti, vzdržljivosti in vaje. Nekoliko lažje je prižgati ogenj s kresilom in gobo, a praktičen za naš čas tudi ta način ni. Danes si ognje prižigamo z vžigalicami ali raznovrstnimi vžigalniki. Ko se pripravljamo za pot, jih damo v nepremočljiv ovoj (polivnil, plastične škatlice fotografskih filmov).

Za ogenj potrebujemo **netivo**, dračje in drva. Najpreprostejše netivo je papir, zelo zanesljive so kurilne kocke. Taborniki navadno ogenj prižigamo brez teh pomagal, pri tabornem ognju pa je njihova uporaba prava sramota. Netivo – hitro vnetljive drobne veje, najboljše iglavcev, bomo našli na suhih spodnjih vejah iglavcev. Tam bodo suhe tudi po manjšem deževju, ali ko v gozdu leži sneg. Če jih je voda vseeno dosegla, oluščimo zunanjo plast oziroma lubje, saj so pod njim navadno suhe. Za v gozdu nabrano netivo taborniki uporabljamo različne izraze: gnezdo, srček, fila.

Netivo v suhem vremenu prižgemo v ognju, na tleh. Če so tla mokra (mah, dež, sneg) sveženj oziroma šop netiva držimo v roki in z njim skušamo prižgati dračje. Za **dračje** nam služijo veje, ki jih samo z vžigalicami ne bi mogli prižgati, dale pa bodo dovolj toplote, da se bodo vnela tudi drva. Tudi za dračje so najboljše suhe veje iglavcev. Če jih je močil dež, jim odstranimo lubje. Kadar to ni dovolj, jih nalomimo, saj so v sredini skoraj vedno suhe. Ogenj se ne razgori, če drva preveč natrpamo. Zaradi pomanjkanja zraka se zaduši. Preveč na široko naložene veje tudi ne bodo zagorele, ker jih plamen ne bo dosegel. Debelejšo kurjavo oziroma drva bomo izbrali glede na namen. Mehkejši les iglavcev hitreje zagori in daje več svetlobe, težji in trši les (hrast, bukev) se težje vname, daje pa več toplote in je primernejši za kuhanje in peko. Za taborni ogenj so najboljše smrekove sušice, za ogenj v kuhinji suho bukovje. Zelo dobro gori suh les, trhel je v večini neuporaben, svež ne gori dobro. Pogosto so trhle veje, ki jih najdemo pod suhim listjem. Svežih, še živih dreves nikoli ne podiramo za kurjenje ognja. Bolje gorijo drva, ki jih razsekamo, kot okrogla drva.

Med kurjenjem ob ognju sušimo vlažne veje ali polena. Nalagamo po malem.

Ko ogenj dogori, ostane pod vrhno plastjo pepela še dolgo žareče ogle. Če bomo enakomerno (nesunkovito) pihali vanj in pritaknili netivo, bomo zlahka zakurili nov ogenj.

Ko prenehamo kuriti, moramo skrbno pogasiti ogenj. Polivanje z vodo je bolj učinkovito, če ogenj polijemo, nato razgrebemo in polijemo znova. Tako pride voda tudi do spodnjih plasti žerjavice. Ugaslo kurišče pokrijemo še z

zemljo. Če smo kurili na travniku, rušo vrnemo na staro mesto, da za našim ognjem ne pustimo nobenih sledov.

VRSTE OGNJEV, OGNJIŠČA IN GORILNIKI

Taborniki navadno postavljamo ognje značilnih oblik.

Najbolj preprosta je **piramida**. V tla najprej zapičimo svežo palico. Okoli nje pri tleh položimo netivo. Tega v stožčasti obliki prekrivamo najprej s tanjšimi, nato z debelejšimi palicami. Za prižiganje ognja pustimo vhodno odprtino v smeri, od koder piha veter. Piramidni ogenj je osnova za večino drugih ognjev.

Pri **zvezdnem ognju** razporedimo debelejša polena v zvezdasti obliki na tleh okoli piramide. Polena premikamo bliže k ognju, ko njihovi deli zgore. Tako si prihranimo čas in delo z zažiganjem.

Pagoda je najbolj pogosta na naših tabornih ognjih. Okoli piramide zložimo štiri (včasih šest) stranice pagode. Debelejše so pri dnu, tanjše pri vrhu, kjer je ogenj ožji. Vrh okrasimo z brinovo vejico. Dobra pagoda zagori enakomerno na vseh straneh ter daje lep in visok plamen.

Narobe obrnjeni pagodi podoben, navadno trikoten ogenj, je **apollo**. Pri njem polena držijo poševni, v zemljo vkopani leseni drogovi. Pri tleh so najtanjša polena, proti vrhu pa vse daljša. Netivo in dračje dajemo pri postavljanju sproti v ogrodje. Ogenj daje zelo visok plamen in veliko svetlobe. Primeren je, ker se ob zgorevanju spodnjih, tanjših polen polagoma seseda in tako sam nalaga. Postavljanje je težje kot pri ostalih ognjih.

Polinezijski ogenj zulu pravimo ognju, vkopanemu v zemljo. Ognju izkoplje-mo krožno, spodaj ožjo luknjo. Stene obložimo s palicami, dno s kamenjem. Zulu je imenitno zavarovan pred vetrom.

Tudi **stražni ogenj** naj bi se nalagal sam. Ko bi spodnja polena dogorela, bi se poševna skladovnica skotalila navzdol in tako dodala novo kurjavo. Takšen mehanizem pa navadno ne deluje, saj zgori le del spodnjih polen, ker je težko pripraviti dovolj okrogla drva, da se res kotalijo v ogenj. Včasih se vname cela skladovnica. Bolj primerna je uporaba stražnega ognja za reflektorsko ognjišče, saj zložena polena odbijajo toploto v nasprotno smer, npr. proti šotoru.

Lovski ogenj je najbolj enostavno ognjišče, kjer ob ognju položimo dve debelejši poleni, ki sta podlaga za posodo in usmerjata pretok zraka. Hitro in preprosto postavimo tudi ognjišča, kjer posoda visi nad ognjem. Več truda in časa potrebujemo za vkopana ognjišča, ki bolje zadržujejo toploto in niso tako občutljiva na (močnejši) veter. Na ravnem terenu navadno izkopljemo kanalsko ognjišče ravne ali L oblike. V breg vkopanim ognjiščem pogosto zgradimo dimnik.

Med različnimi vrstami ognjišč skušamo izbrati tistega, ki najbolj ustreza terenu, smeri vetra, času, orodju, ki ga imamo na razpolago, in namenu. Ognjišča lahko vkopljemo v zemljo ali zgradimo iz kamna, ilovice, lesa in drugega naravnega materiala. Njihovo obliko prilagodimo vrsti posode, ki stoji na ognjišču (lonci, kozice, ponve) ali nad njimi visi (kotlički) na trinožniku, palici, veji. S spreminjanjem višine lahko prilagodimo toploto in hitrost kuhanja. Kurišču pod posodo vedno pustimo 10–15 cm višine, da ima ogenj dovolj zraka.

Ob kuhanju na ognju nam veliko preglavic povzroči umazana sajasta posoda. Precej lažje jo operemo, če že pred kuhanjem zunanjo stran namažemo z milnico.

Danes ognjišča izpodrivajo raznovrstni **gorilniki**. K njihovi uporabi spodbujajo preprostejše kuhanje in številni kraji, kjer je kurjenje odprtega ognja prepovedano (obmorski tabori, narodni parki) ali ni materiala za ogenj (mesta, visoke gore).

Najbolj razširjeni so plinski gorilniki. Večje lahko priklopimo na običajne plinske jeklenke ali njihove manjše izvedbe za počitnikarje. Jeklenke s povrat-

nimi ventili nam v plinarni ponovno napolnijo, vendar so pretežke za nošnja v nahrbtniku. Mnogo bolj primerni so gorilniki s plinskimi konzervami oz. kartušami. So lahki, ne predragi, rezervne bombice pa je večinoma moč kupiti po vsem svetu. Pogosto lahko namesto plinskega gorilnika namestimo luč, ki sicer porabi precej plina, a daje kvalitetno svetlobo, podobno tisti pri električnih žarnicah doma.

Redkeje uporabljamo špiritne in petrolejske gorilnike, ki so cenejši in bolj primerni za nižje temperature. Petrolejski pri gorenju smrdijo in zelo umažejo posodo, a dajejo veliko toplote. Špiritne tablete so premalo učinkovite za kuhanje, pri gorenju onesnažujejo zrak in imajo poseben vonj.

Pomembno pri izbiri in uporabi gorilnikov je, da čvrsto stoje na podlagi in imajo stabilen čim širši podstavek. Pogosto nam nagaja veter. Nekateri gorilniki imajo že vgrajene ščitnike, druge moramo pred vetrom zaščititi sami.

PREHRANJEVANJE V NARAVI

PITNA VODA

Voda pokriva 70 odstotkov zemeljske površine. V njej so se razvile prve oblike življenja, številni organizmi še danes živijo v vodi. Tudi pri kopenskih bitjih potekajo vsi presnovni procesi v vodi.

V telesu se z vodo izločajo nerabne snovi (seč), voda nam pomaga uravnati telesno temperaturo (znoj), zato je nujno potrebna za preživetje. Stalno moramo skrbeti za ravnovesje količine vode v telesu. Dnevno potrebuje človek 1–1,5 l vode pri normalnem delu in ob ugodnih klimatskih razmerah. Pri večjih telesnih naporih, visokih temperaturah okolja, v redkejšem zraku (gore) in ob raznih boleznih telo izloči veliko več vode in soli (pri 1 l tekočine 3 grame soli). Vse moramo nadomestiti.

Če je mogoče, popijemo toliko tekočine, kolikor je izločimo (soli prav tako), oziroma nadoknadimo z ustrezno hrano in pijačo. Nepravilno je, če izgubljeno tekočino nadomeščamo samo z vodo, ker lahko pride do zastrupitve z vodo.

Pri večjih izgubah tekočine se začne zgoščati kri, nastanejo motnje v dihanju, v krvnem obtoku. Pojavijo se bolečine v trebuhu, bruhanje in popolna oslabelost. Če je izsušitev prehuda, lahko pride do nezavesti. Predhodni znaki dehidracije so: suha koža, udrte oči, suh jezik in sluznica, kožo lahko močno nagubamo, glavobol, bruhanje, mišični krči, apatičnost, neprijeten zadah iz ust. Človeku, ki je izgubil mnogo vode, pomagamo s slano juho ali slanimi fileti z veliko vode. Ob nezavesti lahko pomaga samo zdravnik.

Z vodo vedno varčujemo. Kadar jo primanjkuje, jo uporabljamo le za najnujnejšo higieno, pripravo hrane in pitje; v hudem pomanjkanju pa samo za pitje. Pijemo v manjših količinah in jo dalj časa zadržujemo v ustih. Jemo predvsem suho in surovo hrano – uživamo ogljikove hidrate in sadje. Izogibamo se sonca in smo aktivni predvsem ponoči ter v hladnejših dnevni urah. Sušenje ust preprečimo s tem, da manj govorimo, dihamo skozi nos in jih zaščitimo pred vetrom.

KAKO NAJDEMO VODO IN KAKO JO ZBIRAMO

Izvir vode najdemo najpogosteje v globelih, na pobočjih, na obodih dolin, ob vznožjih. Nahajališča nam lahko nakažejo tudi rastline, ki potrebujejo veliko vlage (vrbe, kalužnice itd.). Mesta se po zeleni barvi rastja ločijo od okolice, v zraku so roji mušic, k vodi vodijo sledovi živali, v bližini vode so vedno človeška bivališča. Če na takih mestih vode ni na površju, izkopljemo luknjo in počakamo, da se voda nacedi. Na pobočjih kopljemo na najnižjem delu vlažnega območja. V planinskih predelih si pomagamo s snegom in ledom ter deževnico, ki se zadržuje v kotanjah. Za vodo kopljemo tudi v izsušenih strugah. Do tekočine lahko pridemo tudi s pomočjo rastlin, ki vsebujejo veliko vlage, oziroma rastlinskih sokov. Jemo njihove plodove, liste in stebela ali pa iz njih izcejamo tekočino. Z vodo so posebno bogate homulnica, kislica, zajčja deteljica. Iz debel breze, javora in bresta lahko v primeru življenjske ogroženosti dobimo nekoliko večje količine vode tako, da v drevo izdolbemo luknjo s premerom 1,5 cm in do globine 3–4 cm. V luknjo vtaknemo cevčico in postavimo posodo. Breza daje sok od začetka aprila do srede maja (tudi do 4,5 l na dan), javor in brest pa od marca do aprila, v ostalih mesecih se ga nateče precej manj.

Vodo lahko zbiramo v zajetjih. To zajetje je lahko v sami strugi ali pa zraven. Najbolj enostaven zbiralnik je jez, zajetje v strugi pa lahko naredimo tudi tako, da postavimo v strugo sod brez dna in ga trdno zasadimo v podlago. Voda prodira skozi pesek in se tako sproti prečiščuje. Na podoben način zakopljemo sod brez dna na breg potoka. Enako uredimo izvir. Okolico očistimo, v

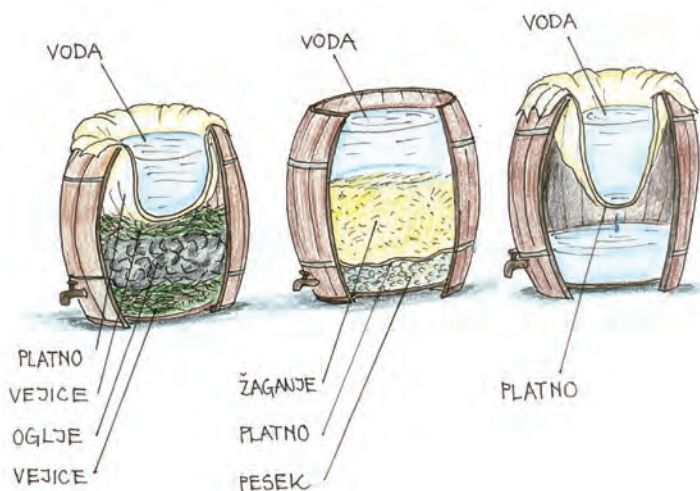
jamo, ki smo jo izkopal, ali tolmun, pa vložimo sod brez dna. Zbiramo lahko tudi deževnico, tako da jo lovimo v posode ali na razgrnjen nepremočljiv material. Ko zbiramo roso, nad zemljo napnemo polivinil ali podobnen material, na katerem kondenzira vlaga.

ČIŠČENJE VODE

Na oko čista voda lahko vsebuje mnogo za zdravje škodljivih snovi. Če ne vemo, kakšen je izvir, vode raje ne pijemo ali pa jo prečistimo. Večino mikroorganizmov uničimo s prekuhavanjem. Voda mora vreti vsaj deset minut. Pri kuhanju izgubi raztopljeni kisik in postane neokusna. To popravimo tako, da jo večkrat pretakamo na zraku. Najbolje pa je skuhati juho ali čaj.

Vodo lahko dezinficiramo s tabletami za razkuževanje vode. Ravnamo se po priloženih navodilih. Za čiščenje vode uporabljamo še filtre. Preproste filtre izdelujemo sami (glej skico).

Nekatere že narejene filtre pa lahko kupimo. Za tabornike so zanimivi manjši, prenosni. Kadar taborimo ob reki ali potoku, pazimo, da si vode ne umažemo. Pomembno je zaporedje uporabe vode.

NEKATERE UŽITNE RASTLINE

Preživetje v divjini je za večino modernih ljudi nemogoče. Celo če poznamo vrste rastlin in živali, ki jih lahko uporabljamo kot hrano, nam lov ali nabiranje številnih med njimi prepovedujejo različni predpisi o lovstvu, ribištvu in varstvu narave. Z nekaj osnovnega znanja pa si lahko z divjo hrano vsaj popestrimo jedilnik ali potešimo lakoto in žejo, če se znajdemo za kak dan daleč od civilizacije.

Pri vsem tem se moramo nujno zavedati, da je bolje biti kak dan lačen ali žejen, kot pa zaradi slabega poznavanja divjerastočih rastlin ali divjih živali tvegati zastrupitev ali resne prebavne motnje, ki nas lahko dosti bolj izčrpajo kot sama lakota.

Zelo pomembna je seveda tudi priprava nabrane oziroma ulovljene hrane, kjer lahko pride do težav predvsem zaradi slabih higienskih razmer, ko nimamo na voljo neomejenih količin pitne vode, hladilnika, primernih posod in pribora za pripravo hrane.

Kuhajo že naši medvedki in čebelice, za gozdovnike in gozdovnice pa je večina kuharja ena pomembnejših. Koristno je, če znamo od doma prinesena jedila obogatiti ali delno nadomestiti z rastlinami in plodovi, ki jih najdemo v naravi. A previdnost ni nikoli odveč!

NEKAJ POGOSTIH IN LAHKO PREPOZNAVNIH UŽITNIH DIVJIH RASTLIN

Navadni tolščak je tipičen vrtni plevel, enoletnica s poleglimi stebli in nasprotno nameščenimi narobe jajčastimi mesnatimi listi, dolgimi do 2 cm. Cvetovi so rumeni, a odprti le dopoldne v zelo sončnem vremenu, tako da jih navadno niti ne opazimo.

Celotne rastline lahko nabiramo vse poletje in jih uživamo kot solato ali jih skuhamo.

Navadna zvezdica, tudi kurja črevca imenovana, je pogost plevel po njivah in vrtovih, ki se močno razrase predvsem v hladnem delu leta, od jeseni do pomladi. Stebla so nežna, razrasla, ustvarjajo skoraj blazinast preplet, listi so kak cm dolgi, jajčasti, koničasti, nasprotno nameščeni, na vrhu poganjkov se v zalistjih razvijejo drobni beli cvetovi, ki so odprti le v sončnem vremenu. Vsak cvet ima navidezno 10 belih venčnih listov (v resnici 5, a je vsak od njih do dna razcepljen v dva ozka roglja), od tod ime zvezdica.

Celotne rastline lahko nabiramo vse leto in jih uživamo kot solato ali jih skuhamo.

Trpotcev je več vrst. Med seboj so si podobni po neolistanem pokončnem steblo z gostim klasastim socvetjem drobnih cvetov na vrhu, listi pa so združeni v listno rozeto, po obliki različni, a z razločnimi izstopajočimi vzporednimi žilami. Vsi trpotci so na podoben način uporabni.

Trpotce najdemo skoraj povsod in z drugimi rodovi rastlin jih ne moremo zamenjati.

Zajuhe, prikuhe in špinači podobne obroke so primerni mladi listi, ki jih naberemo še pred cvetenjem.

Čemaž je do 50 cm visoka gozdna rastlina in ima značilen vonj po česnu. Iz vitke podzemne čebulice poženeta spomladi dva suličasta lista. Nekaj kasneje se med njima pojavi tudi neolistanosteblo, na vrhu katerega je kroglasto kobulasto socvetje s številnimi belimi cvetovi.

V velikih množinah ga najdemo v senčnih vlažnih listnatih in mešanih gozdovih ter med grmovjem. Spomladi take goste sestoje čemaža že od daleč opazimo kot izrazito goste svežezelene preproge gozdnih tal.

Uporabni so listi, nabrani pred in med cvetenjem, in čebulica (predvsem po cvetenju). Te dele lahko uživamo surove (solate), lahko jih dodajamo zelenjavnim juham in prikuham, čebulo pa tudi kot začimbo k mesnim jedem.

Spomladanske liste čemaža lahko na prvi pogled zamenjamo z listi **šmarnice**, **jesenskega podleska** ali celo **kačnika**, ki večkrat rastejo na istih rastiščih. Bistveni znak, po katerem ločimo čemaž od strupenih zamenjav, je vonj po česnu!

Koprivo gotovo vsak pozna, saj je s svojimi žgalnimi laski ena od najbolj neprijetnih naših divjerastočih rastlin. A njene liste se že od nekdaj uporablja za pripravo zelenjavnih prikuh, podobno kot špinačo. Edina naša pogosta vrsta je **velika kopriva**, ki se navadno precej množično pojavlja po dobro pogojenih tleh v bližini človekovih bivališč, ob potokih, ob robu gozda in po planinah. Njeni listi so jajčasto-suličasti, nameščeni nasprotno, vsa rastlina pa je posejana s štrlečimi žgalnimi laski, ki jih lahko vidimo tudi s prostim očesom. Ob dotiku se njihov vrh odlomi in nam kot z injekcijsko iglo vbrizga v kožo strup, kar povzroči neprijeten pekoč občutek in lokalno vnetje kože, ki pa navadno v nekaj urah postopno pojenja. Cvetovi kopriv so drobni, zeleni, združeni v gosta socvetja v zalistjih vrhnjih stebelnih listov.

Za prehrano nabiramo mlade liste ali cele mlade rastline pred cvetenjem. Iz njih pripravljamo juhe in prikuhe.

Podobno uporabne so tudi **mrtve koprive**, ki pa drugače niso v sorodu s koprivami, le zaradi podobnosti imajo podobno ime. Te cvetijo z barvitimi cvetovi, vendar pa jih je od nekaterih ožje sorodnih rodov težko zanesljivo razlikovati.

Za prehrano nabiramo mlade liste ali cele mlade rastline pred cvetenjem. Iz njih pripravljamo juhe in prikuhe.

Dobra misel (origano) je do 60 cm visoka trajnica z značilnim aromatičnim vonjem. Listi so nameščeni nasprotno, so podolgovato jajčasti, do 4 cm dolgi, žlezasto pikčasti in celorobi. Na vrhu stebela se sredi poletja razvije gosto sočvetje z drobnimi, rožnatimi cvetovi. Najdemo jo na sončnih in toplih rastiščih ob poteh, na posekah, na robu gozdov, na grušču in na suhih pobočjih po vsej Sloveniji.

Za pripravo čaja in kot začimba je primeren zgornji del rastline s cvetovi.

UPORABNOST NEKATERIH DOBRO ZNANIH UŽITNIH RASTLIN

Črni bezeg: plodovi za čaj, kompot (surovi stupeni!); socvetja za čaj.

Bor, smreka, jelka: mladi vršički za čaje, vitaminske napitke.

Borovnica: plodovi za čaje, kompote.

Breza: mladi listi za prikuhe, socvetja dodatek moki.

Brin: vršički za čaje, plodovi kot začimba.

Divja češnja, črni trn: plodovi za čaje, kompote.

Detelja: mladi listi in socvetja za prikuhe.

Rumeni dren: plodovi (drnule) za kompote, marmelade.

Trobentica: listi in cvetovi za solate, juhe, prikuhe (številni ljudje so nanjo alergični).

Kislica: mladi listi za solate, prikuhe (previdno s količinami).

Lipa: socvetja za čaj (škodljiva za srčne bolnike).

Marjetica: mladi listi in socvetja za solate, prikuhe in čaj.

Materina dušica: cela rastlina za čaj, začimbo.

Meta: listi in socvetja za čaj, začimbo.

Pljučnik: mladi listi za prikuhe.

Regrat: mladi listi za solate, prikuhe, koren namesto krompirja.

Robida, maline, jagode: uživamo sveže plodove, za sokove, marmelade, za kompote, listi za čaje.

Pravi kostanj: kostanji za kuho, peko (Pozor, divji kostanj, to je tisti, ki ga navadno sadijo po parkih, ni užiten!).

Šipek: mladi listi in plodovi za čaje.

Zajčja deteljica: listi za solate, prikuhe (majhne količine).

NEVARNE ZAMENJAVE IN RASTLINE, KI SE JIM IZOGIBAJMO

V naši flori je kakih 3000 vrst rastlin, povprečen tabornik pa pozna le nekaj ducatov vrst ter nadaljnjih nekaj ducatov rodov. "Pozna" pomeni, da jih je sposoben v naravi popolnoma zanesljivo prepoznati in ločevati od njim podobnih drugih vrst ali rodov. To naj bo pri nabiranju divjerastočih rastlin tudi osnovno vodilo. Nabirajmo le vrste, ki jih zanesljivo poznamo. O ostalih povprašajmo strokovnjake. Vsako leto je po nekaj primerov hudih zastrupitev, ker ljudje mislijo, da poznajo čemaž, a namesto njega nabirajo liste šmarnic ali celo čmerike.

Težava je, da je nekaj vrst rastlin, ki jih navajajo tudi priročniki o užitnih divjih rastlinah, a so v resnici strupene ali drugače škodljive. Te informacije so pogosto skrite v obsežnem besedilu.

Tako je na primer **trpežni golšec** izredno odvajalno delujoča rastlina, prav tako so **surove jagode črnega bezga** dovolj strupene, da povzročijo bruhanje in druge prebavne težave.

Kislice in **zajčja deteljica** vsebujeta tako visoke koncentracije oksalne kisline, da je treba biti z njihovo uporabo zelo previden, pri nekaterih kroničnih boleznih pa lahko povzročijo poslabšanje stanja.

Še bolj nevarne so **orlova praprot**, **gabez** in **lapuh**, ki jih pogosto priporočajo za zelenjavne pireje in prikuhe (celo prejšnja izdaja tega priročnika), a vse tri vsebujejo izredno strupene in rakotvorne pirolizidinske alkaloidne, zaradi katerih je ob pogostem uživanju prišlo do odpovedi delovanja jeter.

PRIPRAVA ENOSTAVNEJŠIH JEDI IN NAPITKOV

Najbolj enostavno in najbolj pogosto si taborniki skuhamo čaj. Čaje ponavadi pripravimo tako, da zdrobljene (suhe) ali zrezane (sveže) rastlinske dele prelijemo z vrelo vodo in pustimo nekaj minut stati. Če so rastlinski deli, iz katerih pripravljamo čaj, bolj odporni (šipek, drobnica, lesnika ...), jih damo zdrobljene že v hladno vodo, vse skupaj segrevamo do vretja in pustimo še nekaj minut vreti. Če pustimo mešanico vode in rastlinskih delov še nekaj časa stati (do ene ure), dobimo **vitaminski napitek**. Posebne vitaminske napitke lahko pripravimo iz vršičkov iglavcev, ki jih najprej poparimo, da odstranimo voščeno prevleko iglic, nato pa odcedimo, sesekljamo in namočimo za nekaj ur v hladno vodo.

Če kuhamo v vodi sveže sočne sadeže, od čaja preidemo h **kompotu**. Čas kuhanja je odvisen od tipa sadežev, zato damo najprej kuhati trše (lesnike, glog, črni trn ...), nežnejše (jagode, borovnice, brusnice ...) pa dodamo šele tik pred koncem kuhanja.

Za **zelenjavno juho** nabereimo raznovrstno divjo zelenjavo (glej zgoraj), nadomestek za krompir (korenina regrata) in nadomestek za česen (divji luk, čemaž). Če nimamo drugega, zelenjavo preprosto pokuhamo, če pa prinesemo s seboj še nekaj sestavin (olje, moko, sol, začimbe), je juha lahko okusnejša.

PRIPRAVA: *Na olju malo popražimo luk ali čemaž, dodamo zrezano zelenjavo in začimbe. Vse skupaj pražimo nekaj minut, posujemo z žlico moke, premešamo in zalijemo z mrzlo vodo. Posolimo in kuhamo kake pol ure.*

Krompir, testenine ali meso, ki smo jih našli v domači shrambi, bomo popestrili z **zelenjavno prikuho**. Nabereimo kake pol kile zelenjave (trpotec, koprive), malo luka ali čemaža. Prav pride še sol, žlica moke, za boljši okus lahko dodamo še mleko.

PRIPRAVA: *Zelenjavo operemo, nato jo v vodi segrejemo do vretja, odstavimo, odcedimo in sesekljamo. Na olju zarumenimo luk ali popražimo liste čemaža, dodamo sesekljano zelenjavo, začimbe, sol in nekoliko zalijemo z vodo ali mlekom. Kuhamo 10 minut. Potem dodamo moko (da se ne grudi, jo prej zamešamo z nekaj žlicami hladne vode) in vse še malo popražimo.*

Tabornik se zagotovo loti tudi kuhanja **golaža**, vendar pa si pri tem z divjimi rastlinami le malo pomagamo, kvečjemu kak luk, brinove jagode, dobro misel, šetraj in materino dušico lahko uporabimo za začimbe. Dober golaž nam bo teknil na vsakem izletu. Za pet ljudi potrebujemo: kilo mesa, pol kile čebule, strok česna, sol, sladko papriko, moko, olje ali mast, začimbe.

PRIPRAVA: *Čebulo na drobno zrežemo, jo na masti ali olju rumeno prepražimo, dodamo meso in začimbe, posolimo in pražimo, dokler se čebula ne razpusti. Dodamo še moko in papriko, vse še malo popražimo ter zalijemo z vodo (po občutku) in kuhamo še vsaj pol ure. Dolžina kuhanja je odvisna od kvalitete mesa, dober golaž pa težko pripravimo v manj kot uri, bolje da računamo na skupno dve uri kuhanja na majhnem ognju.*

Ena od enostavnih jedi na ognju so tudi **palačinke**. Maso si pripravimo že doma iz mleka, jajc, moke in ščepca soli, za prava razmerja je najbolje prositi koga, ki ima izkušnje. Na izlet vzamemo pripravljeno maso v plastenki s širokim vratom, kos masla (laže ga je tvoriti kot olje) in ponev. Pa seveda nadev po želji. Postopek peke je enak kot na domačem štedilniku, pred vsako palačinko pač namažemo razgreto ponev s kosom masla, ko se nalita masa strdi, palačinko obrnemo, popečemo še po drugi strani in gotova je. Uh, še kak krožnik bo prišel prav, da jo namažemo!

GOBE IN NJIHOV POMEN ZA ČLOVEKA IN OKOLJE

Gobe so za obiskovalce narave, posebno tiste, ki želijo v naravi preživeti daljši čas, zelo pomembne. Po hranilni vrednosti jih uvrščamo med boljše vrste zelenjave. Vsebujejo bogat izbor aminokislin, vitamine in minerale. Iz gob lahko v naravi na preprost način pripravimo jedi, ki popestrijo enolično rastlinsko prehrano.

Gobe uspevajo velik del leta. Čeprav se najbolj masovno pojavljajo jeseni, jih najdemo tudi v pozni jeseni, v milih zimah (sivka, ostrigar, zimska panjevka) in zgodnji pomladi (marčnica, smrček). Ob morju, v Istri in v južnih krajih pa jih lahko nabiramo čez vse leto. Gobe pravzaprav lahko rastejo v vseh gozdnih sestojih ter na travnikih in logih. Seveda ne povsod vse vrste, kajti njihovo rastišče se ravna po tipu tal in še posebej po rastlinju. Obstajajo gobe, ki rastejo le na tleh z majhno vsebnostjo apnenca, pa take, ki za rast potrebujejo bogat sloj humusa. Nekatere imajo raje peščena tla. Na splošno lahko rečemo, da uspeva v listnatih gozdovih veliko več vrst gob kot v iglastih. Zato pa v iglastih gozdovih pogosto najdemo precej večje število primerkov iste vrste gob kot v listnatih gozdovih. Prav tako tudi vedno ne najdemo največ gob v delu gozda, kjer je zastrta goščava. Gobe ljubijo predvsem svetlejše dele gozda, celo jase, obrobja gozda, rastejo pa tudi vzdolž poti ali celo na samih poteh.

V naših gozdovih uspeva nekaj tisoč vrst višjih gliv. Morda je zanimivo tudi to, da se večina teh gob pojavlja po vsem svetu v obliki iste ali pa zelo sorodne vrste. Zaradi tega se vam torej ni treba odpovedati nabiranju gob, če bi vas med popotovanji zanesla pot v gozdove drugih dežel Evrope, Severne Amerike ali morda Kenije in Južne Afrike ali celo Havajev. Vendar pri nabiranju gob v drugih državah priporočamo previdnost. V številnih evropskih državah so gobe zaščitene in je njihovo nabiranje prepovedano ali omejeno, kar še zlasti lahko velja za tujce. Preden se odpravimo nabirati gobe, se moramo zato pozanimati, kakšni so predpisi oziroma dovoljenja o nabiranju gob v tej državi.

Pri nas v Sloveniji je z uredbo iz leta 1994 prepovedano nabirati zavarovane vrste gob. Prav tako je prepovedano vsakršno gobarjenje v osrednjih območjih narodnih in regijskih parkov ter v naravnih gozdnih rezervatih. Na nezavarovanih območjih sme posameznik na dan nabrati največ dva kilograma gob, razen pravih štorovk, ki jih lahko nabere do pet kilogramov. V uredbi so navedena tudi navodila o nabiranju, odkupu, iznosu in izvozu gob. Naj navedemo le nekatere vrste, ki so v Sloveniji zaščitene: karželj, navadna lisička, zelenikasta in velika livka, žolta trobenta, hrastova zraščenska, črni kuštravec, hrastov glivec, vse vrste gomoljik (tartufi).

Ob vseh zaščiteneh pa je najpomembnejše samo eno, in sicer to, da vedno, preden gobo utrgamo in zauzijemo, nedvoumno ugotovimo, ali je goba užitna ali strupena. Zato morate biti pri nabiranju gob, še posebno pa pri prehrani, skrajno previdni. Med številnimi užitnimi gobami je nekaj tudi neužitnih, najnevarnejše pa so strupene in smrtno nevarne. Prevelika korajža in neznanje se lahko kaj kmalu maščujeta. Ni preprosto določiti, ali je goba, ki jo imamo pred seboj, užitna ali strupena. Žal strupene gobe nimajo značilne oblike in

barve, pa tudi vonja, okusa ali drugih splošnih znakov ne, po katerih bi se ločile od užitnih. Ne smemo se zanašati na nestrokovne trditve, češ da so užitne gobe prijetnega, neužitne in strupene pa zoprnega vonja in okusa. Prav tako ni znak za strupenost pomodenje ob ranitvi, kajti pomodrijo tudi številne užitne gobe izvrstnega okusa. Le dobro poznavanje gob nas bo obvarovalo pred nesrečo. Predvsem moramo biti pri nabiranju pozorni in oprezni, kadar se srečamo z gobami zelene ali bele barve, ki imajo pod klobukom trosovnico iz lističev. Paziti moramo, da take gobe ne odrežemo nekje v sredini beta, ampak moramo imeti pri določanju pred seboj celo gobo, torej tudi del, ki je v zemlji. Da se izognemo zastrupitvi, se držimo pravila, da uživamo samo tiste gobe, ki jih res dobro poznamo. Tudi nabiramo le gobe, ki jih dobro poznamo in smo zanje prepričani, da niso strupene. Če le malo dvomimo v užitnost, gobe ne odtrgamo, ampak jo pustimo, saj bo za nami prišel izkušenejši gobar in jo bo, v kolikor je užitna, tudi pobral.

Vedeti moramo, da se gobe iste vrste tudi med seboj razlikujejo po barvi in obliki ter se pogosto ne ujemajo povsem z ilustracijo v gobarskih priročnikih, ki jih za začetnike ne priporočamo. Za določanje je treba natančno poznati vse različke posamezne vrste gobe, ki pa niso predstavljeni v raznih priročnikih, pa četudi so opisi in slike še tako kvalitetne. Oblika, predvsem pa barva gob, je različna glede na rastišče in se spreminja z vremenskimi razmerami. Razlike so tudi med mladimi in starimi klobuki. Ni dovolj, da gobo samo površno primerjate s sliko v knjigi, ki jo nosite s seboj. Treba si je vzeti čas ter pazljivo prebrati ves opis gobe in primerjati znak za znakom z gobo, ki je pred nami.

Pri določanju gob sta zelo pomembna vonj in okus, zato lahko brez strahu pred zastrupitvijo poskusite majhen košček, ki ga morate takoj izpljuniti, posebno še, če domnevate, da je goba strupena. Določeno vrsto gobe dobro poznamo šele, ko smo spoznali vse njene različke. Zato si je treba na začetku znanje pridobivati z izkušenim poznavalcem gob. Če v krogu družine, prijateljev ali znancev nimate nobenega učitelja, se včlanite v gobarsko društvo ali sekcijo; pri nas jih je več kot 20 in so enakomerno razporejene po celotnem območju Slovenije. Zveza gobarskih družin Slovenije šteje več kot 2100 članov; zanje

organizira strokovna predavanja in gobarske izlete, na katerih se začetniki resnično dobro seznanijo z osnovami gobarjenja in prepoznavanja gob.

Na srečo rastejo tudi užitne gobe, ki imajo značilno obliko in jih z nekaj znanja ni težko prepoznati. Zato naj začetniki najprej spoznavajo te lažje določljive vrste gob, postopoma pa svoje znanje dopolnjujejo s spoznavanjem še drugih vrst gob. Ko boste spoznali določene vrste, vam bodo gobe postale vedno bolj domače in boste uživali ob njihovi prepoznavnosti in raznovrstnosti. Vsekakor je bolje dobro poznati malo vrst gob, kot pa jih površno poznati večje število. Nujno pa je treba najprej zelo dobro poznati strupene, smrtno nevarne gobe.

Za prehrano nabiramo le mlajše in zdrave primerke, izogibamo pa se nagnitih, starih ali od črvov in polžev obžrtih gob, ker lahko povzročijo prebavne motnje ali celo zastrupitve. Gobe odtrgamo tako, da jih previdno odvijemo in tako ne poškodujemo podgobja. Nastalo jamico v tleh pokrijemo s prstjo ali listjem. Ko gobo odtrgamo, jo takoj, še v gozdu, očistimo peska, zemlje in ostankov listja, iglic in trave. Če je treba, gobo tudi obrežemo. Gobe se med nabiranjem in prenašanjem najmanj zmečkajo in polomijo, če jih previdno nalagamo v pletene košare ali kartonske škatle. Mreže, nahrbtniki ali plastične vrečke niso primerne za nabiranje gob in jih uredba tudi prepoveduje. Pred pripravo jih shranimo v hladnem in suhem prostoru ter jih čimprej, po možnosti še isti dan, pripravimo za obed. Nekatere vrste lahko uživamo tudi surove.

Pomembno je tudi, da se pri gobarjenju pravilno vedemo. Žal mnogi gobe odtrgajo in jih nato takoj odvržejo, ali pa jih celo brcajo. Gobe, tudi strupene, ne predstavljajo le gozdnega okrasa, ampak so za rast in razvoj dreves nujno potrebne. Taborniki, kot ljubitelji in zaščitniki narave, moramo skrbeti za ohranitev in zaščito gob. Mnoge vrste so danes že močno ogrožene. Njihovo število se zaradi onesnaževanja in vedno bolj razširjenega gobarjenja zmanjšuje. Gobe so pomemben člen gozdnega ekosistema. Žive v sožitju z drevesi. Podgobje je povezano s koreninami dreves in tvori simbiozo, imenovano mikoriza. Gobe drevesa oskrbujejo z minerali in vodo ter varujejo korenine pred škodljivimi mikroorganizmi. Drevo pa preko korenin v podgobje izloča ogljikove hidrate (sladkorje). Lesne gobe so pomembne za razkroj lesa in

omogočajo razgradnjo organskih snovi ter z mineralizacijo pospešujejo življenjski cikel v gozdu. Mnoge lesne gobe so zaradi trde strukture klobuka sicer neužitne, so pa med njimi številne zdravilne (svetlikava pološčenska, pisana ploskocevka, ostrigar, velika zraččenka, kresilna goba, lekarniška macesnovka ...) in iz njih izdelujejo prehranska dopolnila, ki krepijo imunski sistem, znižujejo nivo holesterola in povečujejo vitalnost organizma.

Glede na vse koristi, ki jih imajo drevesa od gob, priporočamo, da nabirate le gobe, ki jih boste tudi pojedli, ostale pa pustite rasti v gozdu. Pravi ljubitelji narave bodo gobe v gozdu le opazovali ter uživali ob spoznavanju in prepoznavanju lepote različnih vrst.

LOV

Lov je ena od najstarejših dejavnosti človeka. Na začetku je človek lovil le iz potrebe po preživetju. Z razvojem družbe je lov vse manj življenjska nuja.

Z lovom so se v srednjem veku ukvarjali le privilegirani sloji (plemstvo). Tako je lov postal predvsem zabava. Danes lov tretiramo kot naravovarstveno dejavnost ter gospodarsko panogo. Pri nas se z lovom lahko ukvarja vsak občan pod določenimi pogoji, ki so: polnoletnost, lovski izpit, mentalno zdravje, včlanitev v lovsko organizacijo.

Spočetka so ljudje lovili predvsem z lovnimi pastmi in drugimi lovilnimi napravami. Pozneje so iz sulic in nožev prešli na lok in puščice. Kmalu po uveljavitvi lova s sulicami je pralovec udomačil psa, ki je še danes lovčev nepogrešljiv spremljevalec. S tehničnim razvojem so razvili različne samostrele. Z izumom smodnika se je polagoma razvila izdelava lovskega orožja, ki je danes postala z lovsko balistiko že prava znanost.

Danes je lov trajnostno upravljanje z divjadjo. Odstrel zajema živali prvenstveno po spolni in starostni strukturi v takem številu, da jih ostane ravno

prav glede na življenjske pogoje okolja. To pomeni, da ne delajo škode na polju in v gozdu, da imajo dovolj hrane, primerne prostora za obstoj in da je njihovo število primerno danim življenjskim razmeram.

Za uspešen lov moramo poznati življenjske navade in obnašanje divjadi ter njihove sledi, ki jih puščajo v mehkejšem terenu in snegu. Pri lovu divjad čim manj vznemirjamo.

Zalaz je najzahtevnejši način lova. Lovec čim bolj pazljivo prehodi lovišče zgodaj zjutraj ali v večernem mraku. Divjad, predvsem parkljasto, lahko presenetimo na paši oziroma na stečini. Zalezujemo tiho in proti vetru, da divjadi ne splašimo. Zalaz na gamsa ali nekoč na divjega petelina (ni več lovna divjad) je lahko tudi telesno zelo zahteven.

Čakanje je lagodnejši način lova. Potrebna je velika mera potrpežljivosti. Čakamo navadno na štoru, skali, visoki preži (drevo) ali v zemljanki. Na ta način lovimo ob vsakem letnem in dnevnem času vse vrste divjadi, ki takrat ni v lovopustu.

Klic zahteva precej spretnosti, ker pri tem načinu vabimo divjad z različnimi načini oglašanja. Glasove posnemamo prosto z usti, s pomočjo prstov in dlani ali z umetnimi pripomočki. Srnjaka kličemo v času prska – oponašamo glasove srne (pivkanje, jaukanje). Jelena kličemo v času ruka z nosljanjem košute ali z rukanjem – oponašamo drugega jelena. Jereba, ki ni več lovna divjad, so nekoč privabljali z oglašanjem tekmeča. Z oponašanjem različnih vrst glasov vabimo tudi druge divje živali: race, lisice itd. Ta način lova zahteva previdno gibanje, poznavanje obnašanja divjadi ter veliko vaje in spretnosti v oponašanju živali.

Pogoni so oblika skupnega lova. Goniči in prigoniči (brakirji) dvignejo divjad iz ležišč in zaklonišč ter jih poganjajo proti lovcem na preži. V nekaterih primerih lova na malo divjad (zajci, fazani) pa se lahko goniči in lovci pomešano premikajo v ravni črti ali krogu proti divjadi. Ob obkrožitvi divjadi lovci v takih primerih streljajo zaradi varnosti le nazaj (izven kroga) in seveda samo s šibrenimi naboji. Pogoni in brakade so redka oblika lova in to le v pozni

jeseni ali zgodnji zimi. Sem sodi v anglosaksonskih državah priljubljen lov na lisico, kjer lovci na konjih in s psi preganjajo lisico, ponekod v Franciji pa na podoben način lovijo tudi jelenjad.

Iskanje je naslednji način lova. Iščemo sami ali s pomočjo psov. Najbolj uporabni pasmi za to vrsto lova sta ptičar in šarivec. V novozapadlem snegu sledimo divjad čez drn in strn. Poljsko divjad (zajec, fazan, gojena jerebica) lovimo z dresiranimi psi ptičarji (pointerji), ki nakažejo ležišče divjadi in jo šele na ukaz splešijo. Psi šarivci (španjeli, prepeličarji) šarijo po grmovju, nepreglednih terenih ter poljskih kulturah in tam dvignejo divjad. Pravilno dresirani psi teh pasem se od lovca oddaljijo le za strelno razdaljo (do 50 korakov).

Jamarjenje je način lova s psi jazbečarji in s terierji. Ta način je v opuščanju. Tako lovimo jeseni lisico in jazbeca pred luknjami in rovi, iz katerih pes izžene iskano divjad.

S pastmi kovinske izdelave lovimo le še nekatere plenilske vrste divjadi, predvsem kune. Večina vrst pasti je prepovedana z zakonom in se jih sme uporabljati samo v izjemnih razmerah (za preživetje v vojni, v primeru dalj časa prekinjenega stika oddaljenega zaselka ali posamezne družine z drugimi deli države zaradi hude elementarne nesreče). Izmed lesenih pasti so najbolj znani "šklopi" ali "škrinči", s katerimi lovimo polhe. Delujejo v glavnem na vzmet. Ko polh potegne vabo, sproži vzmet, ki mu v trenutku zlomi vrat.

Lov s strupom je **strogo prepovedan** tudi zaradi pogostih nesreč v preteklosti. Ta lov ni bil nikoli v uporabi za pridobitev živali določene vrste v prehrabene namene, pač pa za njihovo uničevanje (npr. lisic zaradi stekline, vran zaradi pretiranega uničevanja posevkov ipd.), saj je meso tako pridobljene živali praviloma prav tako strupeno ali vsaj neužitno. Za strup so uporabljali ciankalij, beli fosfor ali strihnin.

Sokolarjenje je lov, ki se je za skoraj 100 let ohranil le kot posebnost bogatašev v nekaterih delih Evrope, v arabskem svetu in v nekaterih južnih državah bivše Sovjetske zveze. Dresiran sokol lovi malo divjad na tleh ali v zraku. Danes je sokolarjenje v Sloveniji ponovno dovoljeno. Je pa najboljši način

za odganjanje ptic iz okolice letališč, saj jate ptic in tudi posamezni njihovi primerki lahko povzročijo tragične letalske nesreče, kar sokolarji s svojimi dresiranimi pticami uspešno preprečujejo.

Nekoč so ljubitelji ptic lovili manjše ptice na **limanice**. Limanice so paličice, namazane z lepilom, izdelanim iz plodov drevesnega zajedalca z imenom bela omela.

Izjemoma lovimo živali (npr. zajce) v **mreže**, kadar hočemo preseliti divjad v drugo lovišče, za poživitev krvi ali v znanstvene namene (označevanje). Tudi z narkotiki – posebnimi naboji, ki žival omrtvijo, lovimo lev znanstvene namene.

V zadnjem času skušajo lokostrelci obnoviti **lov z lokom**. Pri nas je tak lov prepovedan z zakonom tudi v oborah in ne samo v (prosti) naravi.

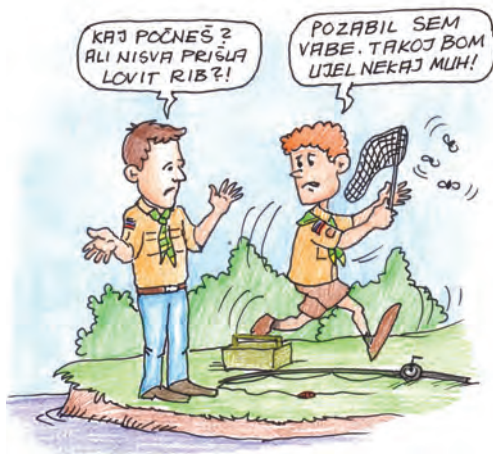
Divjad lovimo le v točno določenih obdobjih, imenovanih lovna obdobja, ki jih za vsako vrsto predpisuje lovski zakon. Nekatere živali so stalno zaščitene, vse leto pa lovimo le še nutrijo in eno- do dveletne divje prašiče. Z zakonom je določeno, s kakšnim strelivom streljamo določeno divjad. S kroglo streljamo vso parkljasto divjad, medveda, volka, risa, svizca ter divjega prašiča. Na drugo divjad lahko streljamo s šibrami. Ko lovec divjad ustrelji, mora žival poiskati. Tako imenovani veliki divjadi (vsa parkljasta divjad in nekoč tudi divji petelin) da lovec po lovski šegi poslednji grizljaj (najpogosteje smrekova vejica). Tudi če je žival le zastreljena, jo mora poiskati. Pri tem mu pomagajo za to dresirani psi barvarji (krvosledci).

Lovska organizacija je razdeljena na lovske družine, ki upravljajo s posameznimi lovišči, in upravjalce lovišč s posebnim pomenom. Upravjalci lovišč gospodarijo na svojem lovišču z določenimi vrstami divjadi, za kar lovske družine plačujejo koncesnine. Lovske družine so po Zakonu o divjadi in lovstvu (iz leta 2004) združene neposredno v Lovsko zvezo Slovenije, po svoji volji pa lahko tudi v druge zveze; najpogosteje se združujejo še v območne zveze lovskih družin. Upravjalci lovišč s posebnim pomenom se ukvarjajo predvsem z lovskim turizmom.

Lov ni plenitev divjadi, ampak predvsem gojitev. Gre za vzdrževanje remiz, gozdnih robov, gorskih pašnikov, zimsko krmljenje divjadi, pripravo krme, postavljanje in oskrbovanje lovskih objektov (krmišča, preže, solnice, kaluže, lovske steze), lovske kinologijo in še kaj. Lov je tudi panoga gospodarstva, pri kateri je poleg gospodarskih načel potrebna še ljubezen do narave, etika in iskreno lovsko tovarištvo. Divjad ni samo koristna. Pogosto dela precejškoda na polju in v gozdu, še posebej, kjer lovske družine niso pravilno gospodarile in udejanjile odstrela. Za zaščito posevkov, odškodnine in zaščito gozdnega drevja gre precejšen delež dohodka iz lovskega gospodarstva.

RIBOLOV

Ribolov je v današnjem času trajnostna raba rib in še nekaterih drugih sladkovodnih organizmov (signalni rak), ribogojstvo pa je tudi gospodarska panoga, ločena od lovskega udejstvovanja, čeprav sta obe dejavnosti – lov in ribolov – v pristojnosti istega ministrstva ter sta ribištvo in lovstvo podobno organizirana.

Ribe lahko ulovimo **z rokami**. Zavedati pa se moramo, da tak način ni dovoljen. Tudi drugi načini (z ostjo ali vilicami ter s košarami brez dna ali s križaki) niso dovoljeni in so skupaj z ribolovom z vršami prepovedani z zakonom. Kakor nekatere lovne tehnike se tudi navedene ribolovne tehnike sme uporabljati samo v izjemnih razmerah (za preživetje v vojni ali v primeru dalj časa prekinjenega stika oddaljenega zaselka ali posamezne družine z drugimi deli države zaradi hude elementarne nesreče). Seveda je v normalnih okoliščinah prepovedano loviti ribe s puščico in lokom, v sladkih vodah pa tudi s podvodno puško.

Za **ribolov s trnkom** najpogosteje uporabljamo enojni trnek, redkeje pa dvojnega (dvojček) ali trikrakega (trojček). Trnek navežemo na tanko vrvico (najlon). Za ribolov v sladkih vodah ne smemo navezati več kot enega. Nad trnkom vrvico obtežimo, nad utežjo pa pritrdimo plovec ali pa tudi ne. Pritrditev na breg ali obrežno vejevje (nastava) nista dovoljeni. Uporabljamo umetne ali naravne vabe. Z blestivkami, pa tudi z voblerji (lesene ali plastične imitacije rib) uspešno lovimo plenilke (ščuka, smuč, som, sulec). Blestivka je umetna vaba v obliki kovinske ploščice, včasih podobne ribi, s trnkom na enem koncu. Zelo popularen ribolov je tudi z umetno muho, ki pa je z običajno tehniko, imenovano muharjenje, za začetnike precej zahteven. Lažje je uporabiti najenostavnejšo beličarsko tehniko s privezovanjem vrice na konec daljše palice (polagalke), za vabo pa uporabimo umetno muho. Na ta način je enostavno ujeti sicer previdnega klena, premamiti pa je mogoče tudi lipana ali katero od več vrst postrvi.

Morski ribiči se delijo na trnkarje in mrežarje. Slednji uporabljajo tudi t.i. parangale, to je sisteme z glavno vrvico, na kateri je na določeni medsebojni razdalji tudi več kot 100 trnkov na kratkih predvrvicah. Trnkarji uporabljajo v grobem skoraj povsem enake tehnike ribolova kot sladkovodni ribiči.

Treba je upoštevati različne lome svetlobe v zraku in vodi. Če se hoče tabornik ukvarjati z lovom ali ribolovom, naj se vključi v lovsko ali ribiško organizacijo (v ribiško že z desetim letom starosti ali še prej, v lovsko pa z osemnajstim

letom) in naj se nekaznovano ukvarja z lepim in koristnim športom. Razen za lovca z izpitom in ribiča z dovolilnico je lov in ribolov prepovedan.

FOTOLOV

Samo en način lova je dovoljen vsem, tudi tabornikom. To je fotolov. S fotografskim aparatom se skušamo čim bolj približati divjadi in jo posneti v njenem naravnem okolju. Verjemite, da je tak fotolov pogosto zahtevnejši kot pravi lov kljub sodobnim tehničnim pripomočkom. Trofeje v fotolovu so izredni fotografski posnetki ali celo filmi o živalih. Velja pa nenapisano pravilo, da fotografije živali, ki so v živalskih vrtovih, ne pomenijo prav nič in jih mnogi uredniki ocenjujejo enako kot ukradene posnetke.

SLEDI

Z razbiranjem sledi si ustvarjamo sliko dogajanja v okolju. Sledi niso le odtisi na tleh, opazimo jih tudi na drevju, listju, na skalah, povsod. Branja sledi se ne naučimo čez noč, najprej se moramo naučiti opazovati. In šele potem, ko bomo zmožni opaziti tudi majhne podrobnosti v okolju, se bomo lotili sledi.

Sledimo dlje časa in ne samo na določenem delu. Česar ne bomo odkrili na začetku, bomo spoznali kasneje, če bomo šli za sledjo. Sledi razbiramo počasi in s preudarkom. Z višine bomo le stežka razbrali podrobnosti, zato se sklonimo in včasih sled tudi otipamo. Sled vedno opazujemo proti soncu (tako lahko razberemo tudi sled v rosi). Le tako bomo natančno vedeli, kako sled poteka.

VRSTE SLEDI

Človeške sledi. Odtise obutve ločimo med seboj po karakterističnih lastnostih (profil, obrabljenost profila). Drug način je, da si zapomnimo dolžino in širino odtisa. Pri odtisu bose noge med palcem in mezincem potegnemo črto. Opazujemo razporejenost prstov, ki je značilna za vsakega posameznika. Odtise bosih nog primerjamo tudi tako, da potegnemo črto od palca do pete. Opazujemo krivuljo, ki gre lahko čez črto ali pa tudi ne.

Po sledih vidimo, kako človek hodi. Opazujemo globino vtisa in ga primerjamo s svojimi stopinjami. S tem sklepamo na hitrost hoje, na težo človeka, oziroma na to, ali je prenašal kakšno breme. Hitrost gibanja najlažje razberemo iz dolžine koraka. Pri teku se ne vidi sledov pete, koraki so daljši in globlje vtisnjeni.

Sledi prevoznih sredstev opazujemo na mehkih in manj prometnih poteh. Razlikujemo jih glede na profil kolesa. Smer gibanja spoznamo, ker kolo praviloma izrine kamen v obratni smeri, kot se giblje. Kamen potisne v podlago, nato pa ga izrine. Če prevozno sredstvo stoji, je na tistem mestu sled odebeljena. Tudi tako lahko določimo smer gibanja.

Sledi živali so zelo zanimive. Sledi ptiča, ki živi na zemlji, in ptiča, ki je redek gost na tleh, ločimo zato, ker prvi stopica, drugi pa skaklja. Za neizkušeno oko so lahko sledi zveri med seboj zelo podobne, zlahka zamenjamo med seboj sledi podlasice in mačke, psa in lisice ... Pri mačkinih stopinjah se nikoli ne poznajo kremplji. Lisico in psa najlažje ločimo po odtisu krempljev; če med kremplji krajnih dveh prstov potegnemo črto, poteka pri lisici za sprednjimi prsti, pri psu pa jih seka. Če lisica "niza", so njene stopinje v ravni črti, enako je pri risu. Medvedova stopinja je zelo podobna človeški, le da se medvedu poznajo kremplji. Zelo značilne so tudi sledi zajca. Če zajec skaklja, se poznajo močni odtisi zadnjih nog, če pa teče, se poznajo le konice.

Različne hitrosti gibanja pri lisici

JELEN

DŃJI PRAŠIČ

PES

MAČKA

Sledi nekaterih živali

Poleg razbiranja stopinj živali se moramo naučiti razpoznavati tudi ostale sledi, kot so obgrizeno listje, odrgnine na drevju, ugriz v sadje, raztreseno perje in dlaka, iztrebki.

Starost sledi. Na ohranjanje sledi vplivata podlaga in vreme. Poznati moramo vremenske razmere vsaj za en dan nazaj. Spremembe najlažje opazimo na robovih stopinj. Na peščenem trenu se hitro osipajo, na snegu zaledenijo, v blatu se kmalu zalijejo. V snegu pri enakomerni temperaturi se bodo sledi obdržale dlje. Če se sneg tali, se sledi povečujejo.

KAJ PA, ČE NE GRE
VSE PO NAČRTU?

NEPREDVIDENE OKOLIŠČINE

Kot obiskovalci narave se veliko gibljemo v naravi, potujemo po nepoznanih krajih in ni vedno vse tako, kot smo si zamislili. Na poti naletimo na nepredvidljive vremenske razmere v različnih letnih časih in različnih geografskih okoljih, noč, nepričakovane prepreke na poti ali poškodbe, ki nas spravijo v nepredvideni položaj. Ta je pogosto nevaren za zdravje, včasih tudi za življenje.

Na splošno bo takšnih težav manj in posledice manj hude, če bomo takšne okoliščine predvideli vnaprej, šli na pot s primernim znanjem, kondicijsko pripravljene in dobro opremljene (karte, kompasi, obleka in obutev, hrana, komplet prve pomoči). Dobrodošlo bo tudi znanje preživetja v naravi, nudenja prve pomoči sebi in drugim, ter kako poklicati pomoč.

VREMENSKE NEPRILIKE IN Z NJIMI POVEZANE PREPREKE

V naravi lahko zaradi različnih vremenskih pojavov pride do nepredvidenih okoliščin, ki vplivajo na naše dejavnosti. Ko odidemo na izlet, taborjenje, zimovanje ali kakšno drugo dejavnost v naravi, lahko ti pojavi v veliki meri spremenijo načrtovan potek. Če teh sprememb nismo predvideli, lahko nastopijo težave. V nadaljevanju predstavljamo nepredvidene dogodke, ki so možni v našem okolju, in pravilne odzive nanje.

Nevihta. Močan dež, ki ga pogosto spremlja tudi veter. Pred nevihto se je treba umakniti v zavetje, še boljše v objekt.

Zemeljski plaz. Ob veliki količini padavin lahko pride do zdrsa zemlje, kar imenujemo zemeljski plaz. Ta lahko blokira del poti ali pa ga celo odnese. V gorah poznamo tudi kamniti plaz. Za zaščito pred letočim kamenjem je zato treba vedno nositi čelado.

Hudourniki. To so potoki, ki so večinoma suhi, ob močnem deževju pa po njih

začne teči voda. Hitrost in količina vode je lahko zelo velika in nepredvidljiva, saj je lahko nevihta v hribih, voda pa po hudourniku pride v dolino. Preden postavite šotor, preverite, da niste na sredi hudournika.

Poplava. Nastane ob močnem deževju, ali če popusti kakšna pregrada (jez). Poplavna območja prepoznamo po rastlinju in strukturi tal, večinoma pa so poplavna območja blizu vodotokov in jezer. Poplavi lahko tudi morje (visoka plima). O poplavnih območjih se lahko pozanimamo pri prebivalcih, ki dobro poznajo lokalno okolje. To je še posebej pomembno, kadar imamo namen na določenem terenu preživeti dalj časa (taborjenje). Poplave so nevarne predvsem, kadar narastejo reke in prestopijo bregove. Sila deroče vode je zelo velika in je ne gre podcenjevati. Zato se je treba takoj umakniti (in ne reševati opreme).

Orkanski veter. Povzroča lomljenje dreves, ki lahko ovirajo ali blokirajo pot. V naseljih dviguje strehe in druge predmete, ki z veliko hitrostjo letijo po zraku. Če je možno, se umaknemo v zavetje.

Strela. Pojav praznjenja električnega naboja med oblaki in zemljo. Strela je nevarna predvsem na izpostavljenih mestih in v hribih. Bolje je, če ne stojimo ob visokih objektih, ker strela prej udari v njih. Strela lahko udari, tudi če ne dežuje.

Toča. Nastane, ko se podhlajene vodne kapljice zaradi temperaturnih pogojev sprijemljejo in padejo na zemljo. Toča je zelo nevarna, ker so kroglice lahko zelo velike in padajo z veliko hitrostjo. Zato ob toči poiščimo varno zavetje ali vsaj zaščito pod grmi in manjšimi drevesi.

Močno in obilno sneženje. Posledica hitrega ohlajanja velikih količin vlažnega zraka. Zaradi sneženja lahko pride do zametov in odrezanosti od sveta. Velike količine snega lahko predstavljajo tudi veliko težo za strehe zgradb, ki lahko popustijo. Obilno sneženje predstavlja tudi možnost nastajanja snežnih plazov.

Snežni plaz. V zimskem času je na določenih predelih, predvsem v gorah, velika možnost zdrsa snežnih gmot, še posebej, če dve plasti snega med sabo zaradi strukture nista sprijeti. Zato se je treba izogibati takim področjem oziroma

počakati, da se nevarnost proženja snežnih plazov zaradi vremenskih pogojev zmanjša. V smučarskih središčih plazove sprožijo tudi umetno.

Gozdni požar. Nastane zaradi različnih naravnih dejavnikov (npr. strela) in človeških dejavnikov (npr. malomarnost pri kurjenju ognja). Gozdni požar lahko predstavlja veliko nevarnost, še posebej, če nas požar ujame v "obroč". Pri močnem vetru se požar zelo hitro širi.

Močno plimovanje. Nastane, ko so Luna, Zemlja in Sonce v isti črti (vpliva Lune in Sonca se združita). Takrat se lahko pojavijo velike razlike med plimo in oseko (ponekod v tujini tudi do 10 metrov). Če taborimo kje neposredno ob morju, se raje umaknimo višje na kopno. Zaradi podnebnih sprememb in taljenja ledenikov se gladina morja nenehno dviguje.

Suša in vročinski val. V ekstremno vročih poletnih mesecih lahko pride do suše in vročinskega vala. Vročina otežuje naše gibanje in zaradi znojenja ustvarja potrebo po vnosu tekočine. Suša lahko povzroči, da izviri, na katere smo morda računali kot na vir pitne vode, presahnejo.

VROČINA IN MRAZ

Nepredvidene vremenske razmere ali drugi dogodki lahko povzročijo tudi velike temperaturne spremembe. V Sloveniji sicer skrajno vročih okolij ni, pa tudi zime niso tako mrzle kot npr. na Aljaski. Kljub temu so tudi pri nas ljudje lahko zaradi mraza manj učinkoviti in lahko celo zmrznejo; v poletnih mesecih pa je lahko vsaj neprijetno vroče. Ljudje imamo žal le malo naravne zaščite pred visokimi in nizkimi temperaturami. Nasploh temperature nad 32 °C po dvehurni izpostavljenosti pri neprilagojenih ljudeh znižajo mentalno učinkovitost. Zmerno fizično delo bo trpelo že po enourni izpostavljenosti. Če temperatura še narašča, je kritični čas krajši. Fiziološki odzivi na hladno okolje (pod 20 °C) so pogosto nasprotje odzivom na vroče okolje. Telo v tem primeru skuša ohraniti toploto. Pri temperaturah pod 10 °C in nad 32 °C se zmanjša moč prijema in mišična spretnost, zniža se občutljivost na dotik, upade budnost ipd. Pri 0 °C se daljšajo tudi reakcijski časi.

Vročina in mraz se v storilnosti odražata na različne načine. Vročina povzroči začetno pospešitev (npr. med prvo uro), nakar sledi postopen upad. Mraz nasploh povzroča vse večji upad učinkovitosti. Če je možno ogrevanje (npr. pogrejete se v bivaku), se storilnost lahko malo izboljša, vendar ne do normale. Če ni popolnega ogrevanja, pride do popolne neučinkovitosti. Pri mrazu pride tudi do lokaliziranih poškodb udov. Pomembni so tudi motivacijski dejavniki. Ljudje lahko nehajo delovati v vročini in mrazu, čeprav so telesno nepoškodovani. Reakcija na podaljšano izpostavljenost mrazu je lahko neaktivnost in skrčen položaj, verjetno zaradi poskusa ohranjanja energije. Zaradi neaktivnosti pride do nadaljnjega hlajenja telesa. Tudi tropski kraji znižajo željo po aktivnosti, posebno po opravljanju rutinskih nalog.

Vročina vpliva na učinkovitost opravljanja različnih nalog na različne načine. Ker se njeni vplivi kopičijo in imajo otopevajoči učinek, bo vročina najbolj vplivala na dolgotrajne nezahtevne naloge, naloge z nizko vrednostjo vzbujenosti ter dolgočasne in ponavljajoče se naloge (npr. straža, nadzor). Značilni telesni odzivi na vročino oblikujejo pogoje, ki se razlikujejo od tistih, ki so za to nalogo potrebni pri nižji temperaturi (npr. znoj v očeh moti vid, plastični deli opreme drsijo zaradi potu ipd.). Na zaznavni ravni vroče okolje lahko povzroči vidna izkrivljenja in optične iluzije, bleščanje ipd., zaradi česar upade storitev pri vizualnih nalogah. Vročina vpliva na storilnost različnih ljudi v skladu z ravnijo njihove spretnosti. Bolj ko bo človek izurjen, bolj bo učinkovit v vročini. Naloge, ki jih bo treba opravljati v vročini, posebej če so zelo pomembne, se morajo že od začetka učiti in vaditi v vročini, saj vročina spremeni pogoje njihovega opravljanja.

Mraz predvsem vpliva na psihomotorno in ročno spretnost. Kritična zunanja temperatura kože je 12,7 °C. Kritičen faktor za ohranjanje ročne spretnosti je temperatura rok, ne glede na temperaturo ostalega telesa. Zato je treba skrbeti, da roke ostajajo tople. Izgubo spretnosti v mrazu spremlja znižanje tipne občutljivosti, zaradi česar se zmanjša povratna zveza, in manj vemo, kaj roke počenjajo. To lahko nadomestimo z vidom, vendar žal ne v temi, ali kadar manipuliramo s stvarmi, ki jih z očmi ne vidimo. Škodljive posledice mraza lahko preprečimo z različnimi ukrepi. Naloge razdelimo v krajše segmente, ki

jih prekinemo z ogrevanjem rok. Lahko gremo občasno do vira toplote (npr. k ognju, v ogrevano kočo). Pri ogrevanju je treba paziti, da se ne bomo ogreli do točke potenja, saj ima zmrznjen znoj škodljive posledice. Tudi dejavnosti je treba vaditi v mrazu, če hočemo, da bodo v takih pogojih dobro izpeljane.

PSIHOLOŠKI ODZIVI NA NEPREDVIDENE OKOLIŠČINE

STRES IN PANIKA

Stres lahko opredelimo kot katerokoli spremembo v zunanjem ali notranjem okolju, ki je tako močna ali dolgotrajna, da obremeni prilagojevalno zmožnost organizma do njene meje ter lahko povzroči razkroj vedenja, neprilagojenost ali slabo delovanje. Lahko ga povzroči bolezen, različni škodljivi fizični, socialni in psihološki dražljaji – stresorji. Stresorji navadno sprožijo proces obvladovanja kot odziv na dejansko ali zaznano neravnotežje. Manjši stresi celo omogočajo izboljšanje učinkovitosti, vendar dolgotrajna izpostavljenost stresu ali močnejši stres lahko izčrpata organizem. Učinek stresa je odvisen tudi od posameznika in situacijskih dejavnikov. Stres vpliva tudi na posameznikove spoznavne in druge funkcije. Pri močnem stresu so odločitve prenatrpane. Odločevalec ne upošteva vseh možnosti in obvestil. Možnost za reševanje problemov je zmanjšana. Prizadeta sta posameznikova pozornost in zaznavanje, kaže pa se tudi spoznavna togost. Zato pod vplivom stresa ljudje spregledajo možne alternative in dolgoročne posledice odločitev, so neučinkoviti pri iskanju obvestil, napačno ocenjujejo pričakovane izide in uporabljajo poenostavljena pravila odločanja. Pride lahko tudi do zvečane agresivnosti in zmanjšane pozornosti do drugih.

Ko govorimo o psiholoških odzivih na nepredvidene okoliščine, ljudje v izrednih razmerah pogosto pomislijo tudi na panično vedenje. Sicer je panično vedenje v nevarnosti in tudi nasploh razmeroma redko, saj gre bolj za to, da kasneje pri analizi vedenja prizadetih ugotavljamo, da bi bilo lahko to

drugačno, bolj razumno. Toda že star pregovor pravi, da so lahko po bitki vsi generali. Paniko samo bi lahko opredelili kot akutno reakcijo strahu, za katero je značilen beg. Kaže se kot poskus umakniti se iz ogrožajočega področja. Pri begu udeleženci ne razmišljajo o socialnih posledicah svojih dejanj in se vedejo zelo individualistično, nesocialno in nerazumno, vendar ne nujno tudi nefunkcionalno in neprilagojeno. Do nje lahko pride, ko se posameznik jasno zaveda resne nevarnosti ter ugotavlja, da se razpoložljive poti bega hitro zapirajo. Značilnosti paničnega vedenja ter pogoji njenega nastanka nakazujejo možne protiukrepe. Ti med drugim zajemajo: seznanitev ljudi s krizno situacijo ter možnimi ukrepi, oblikovanje skupinske discipline, dobro vodenje, spodbujanje smotrnih in zavestnih odzivov, realno oceno nevarnosti itd.

VEDENJE IZGUBLJENIH IN ORGANIZACIJA ISKANJA

Vednje izgubljenih si velja ogledati malo podrobneje tudi s psihološkega stališča. Koristno je namreč, če poznamo tiste značilnosti pojava, ki nam olajšajo iskanje izgubljene osebe. Raziskave, opravljene na osebah, ki so se izgubile, so pokazale, da njihovo gibanje ni bilo slučajno. V odvisnosti od starosti, izkušenj in okolja lahko dokaj dobro napovemo pot izgubljenega. Tako na primer izgubljene otroke, mlajše od šestih let, pogosteje najdejo na odprtih prostorih, tisti med 6. in 12. letom pa si poiščejo zaklonišče.

Najprej si bomo ogledali značilnosti posameznih skupin izgubljenih¹ glede na njihovo starost in druge značilnosti, saj je od tega odvisno, kje jih je treba iskati.

¹ Gre za podatke kanadske raziskave. Pri njihovi uporabi moramo biti previdni, saj so nekatere značilnosti izgubljenih lahko povezane z različnimi kulturnimi vzorci vedenja, značilnostmi okolja ipd.

Značilnosti posameznih skupin izgubljenih

Otroci od 3. do 6. leta	Otroci od 6. do 12. leta
<ul style="list-style-type: none"> • Imajo določen interes (soigralec, krotka žival, raziskovanje). • Pritegnejo jih znane stvari. • Razumejo pojem "izgubiti se", skušajo se vrniti domov ali oditi na nek znan kraj. • Kadar so utrujeni, bodo zaspali v nekem zavetju (votlina, jama). 	<ul style="list-style-type: none"> • Usmerjeni so v znana okolja, zmedeni v tujih okoljih. • Lahko namerno stečejo proč, če so jezni, da bi se izognili kazni, ali da pritegnejo pozornost. • Lahko se ne odzovejo, dokler jih ne zebe ali niso lačni. • Imajo podobne strahove kot odrasli, le povečane – večji občutek strahu/osamljenosti/nemoči. • Navigacijske in razvedovalne spretnosti so veliko bolj razvite. • Pogosto se izgubijo, ker so jih odrasli pripeljali v neznano okolje. • Pogosto ne bodo odgovorili na klice, tema navadno privede do pripravljenosti, da sprejmejo pomoč in da jih najdejo. • Če je slabo vreme, poiščejo zavetje.

Pogoste napake, ki jih delajo "izletniki":

- Izgubijo se zaradi napake, ki jo povzroči oseba, vreme ali tema.
- Steze delajo težave, če so zaraščene, prekrite s snegom ali plazom, slabo vzdrževane, slabo označena križišča ...
- Neuskklajene sposobnosti – nekdo je utrujen, zaostane in se izgubi.
- Gredo po drugi poti ali bližnji – sekanje ovinkaste poti vodi v zmedo, spuščajo se po napačnem hribu.

- Uporaba slabega zemljevida oziroma orientacija brez zemljevida ali kompasa.
- Mnogi slabo ocenijo čas ali razdaljo.

Podobno bi lahko naštel še značilnosti lovcev, planincev, smučarjev, določenih vrst bolnikov in drugih. Tako lahko reševalci pogosto, če le dovolj dobro poznajo značilnosti izgubljene osebe, dokaj natančno napovedo, kje se izgubljeni verjetno nahaja. Za organiziranje iskanja izgubljenih je potrebna dobra obveščenost o izgubljenih, njihovih značilnostih, starosti, spretnostih, kondiciji, boleznih, ciljih, izkušnosti ipd. Upoštevati je treba vremenske pogoje (mraz, vročina, dež, sneg) in značilnosti območja (pregledno, nepregledno, brezpotje, gozd ...), ter opremljenost (obleka, hrana, zemljevid, Kompas, vžigalice, svetilka ...) pogrešanih. Pomembna je barva oblačil pogrešanih (npr. žive barve so bolj opazne). Iskanje namreč ne sme biti golo ugibanje, saj je pravočasno odkritje izgubljenih pogosto lahko bistveno za njihovo preživetje. Izredno pomembna je dobra organizacija iskanja, predvsem kakovost skupine, ki vodi iskanje.

Izgubljeni se pogosto počutijo pozabljeni, pod vplivom stresa, dezorientirani, redko pa so panični. Pogosto čutijo, da se okolje nekako zapira okoli njih in pojavi se težnja po teku, po tem, da najdejo stezo ali nekaj znanega v okolju. Po določenem času uspejo vsi (ne nujno tudi otroci) nadzirati svoja čustva. Sprejemajo odločitve o načinu reševanja, ki pogosto niso razumne. Če je izgubljeni preveč prestrašen, se njegovi odzivi lahko odklanjajo od normalnih. Toda zavedajmo se, da se vsakdo včasih boji teme, ker ta onemogoči enega od čutov. Bojimo se živali, osamljenosti, trpljenja in smrti ter še marsičesa drugega, predvsem neznanega. Rešitev je v tem, da strahove premagamo, k čemur prispevajo izkušnje v podobnih razmerah, taborniške veščine ipd.

IZGUBILI SMO SE: KAJ PA ZDAJ?

Ste se že kdaj izgubili v naravi? Verjetno vsaj za nekaj trenutkov niste vedeli, kje ste, potem pa ste vendar po sledih, markantnih objektih, cestah ali vodotokih kmalu prispeli v "civilizacijo". Slovenija ni tako redko poseljena, da ob kontroliranem gibanju v določeni smeri v doglednem času ne bi prispeli do znakov, ki vodijo do najbližje vasi. Pa vendar je nekaj področij (npr. Pohorje, Kočevski rog, Trnovski gozd, Javorniki, Snežnik), kjer se ob neizkušeni, pa tudi nepazljivosti ali spremembi vremenskih pogojev lahko izgubite ter spravite sebe in druge v življenjsko nevarnost; no, vsaj na rob, da se ne bo slišalo tako dramatično.

OSNOVNI KORAKI PREŽIVETJA V NARAVI

Torej, predstavljajte si, da se nenadoma znajdete v situaciji, ko lahko rečete, da ste se izgubili. Ne najdete poti nazaj. Nikjer okoli vas ni nobenih znakov bližine naselij. Ujame vas noč ali se spusti megla in onemogoči vaše zmožnosti orientacije v naravi. Taka situacija zahteva od vas nekaj premišljenih korakov, ki jih bomo predstavili v nadaljevanju. Seveda koraki veljajo ob pomembni predpostavki, da niste poškodovani oziroma lahko dovolj dobro poskrbite sami zase.

Najprej morate razumeti, da brezglavo tekanje okoli ne bo povečalo možnosti za rešitev, verjetno jih bo samo zmanjšalo, saj se bo povečala izčrpanost in s tem potreba po hrani in vodi. V taki situaciji je treba najprej oceniti situacijo, v kateri ste se znašli. Pri tem morate na situacijo pogledati čim širše. Veliko je namreč nasvetov o "preživetju v naravi", ki se osredotočajo zgolj na iskanje in pripravo hrane. Do trenutka, ko pride na vrsto tudi to, pa je prej še veliko drugih korakov, ki jih morate narediti za varen povratek domov.

Koraki, ki so predstavljeni v nadaljevanju, sledijo logiki, po kateri bomo z največjo gotovostjo varno v naravi preživeli vsaj 24 ur, kar bi morale zado-
stovati za uspešen povratek ali začetek reševalne akcije.

1. KORAK: OCENA SITUACIJE

Najprej si priznajte, da ste se izgubili. Sprememba odnosa do situacije, v kateri ste se znašli, pomembno vpliva na vaše naslednje korake. V tej situaciji je pomembno, da ostanete mirni. Zato je najbolje, da se ustavite (sedete), se pomirite in trezno ocenite, v kakšni situaciji ste. Poskrbite za kar najboljše telesno počutje (da vam je toplo, da imate na sebi suha oblačila, da niste žejni, lačni). Preverite, koliko je ura in koliko časa bo še dan. Razmislite, če ste komu povedali, kam ste se napotili in koliko časa boste tam. Preverite, če imate na voljo sodobne elektronske pripomočke (npr. mobilni telefon ali GPS) in če delujejo. V določenih okoliščinah nam ravno ti pripomočki, na katere se zanašamo, v takih situacijah ne pomagajo kaj dosti. Nenaseljena področja pogosto niso pokrita s signalom mobilnih operaterjev, lahko nam zmanjka električne energije (baterije); kako bomo nekomu razložili, kje smo, če smo se izgubili ... Preverite, koliko imate na voljo hrane in predvsem vode.

Dobra ocena situacije je večinom ključna za naslednje korake in prispeva k temu, da boste o tej dogodivščini kmalu pripovedovali svojim prijateljem.

2. KORAK: INVENTAR MOŽNOSTI

Ko ste napravili prvo oceno položaja, razmislite o možnostih. Zavedajte se, da odločitev o naslednjih korakih pomembno vpliva na rešitev. Poskusite se spomniti mesta, ko ste zadnjič hodili po pravi poti in najti pot nazaj. Pri tem ne hodite kar tja v en dan. Pazite na značilnosti ob poti in si jo označite, da se ne bi še bolj izgubili (lomite vejice, postavljate puščice, obrnjene v svojo smer, rišite puščice v tla ipd.). Dobro preračunajte čas, odkar ste bili zadnji-krat na pravi poti. Poskusite se spomniti, ali ste hodili po bregu navzdol ali navzgor, ob potoku, hribu itd. Poskušajte odkriti, kje leži najbližji naseljeni kraj. Razglejte se naokoli in raziščite, če je kje v neposredni bližini kakšna razgledna točka, ki bi lahko ponudila dodatne informacije o lokaciji. Določite, kje sta sever in smer vašega gibanja. Pazite, da ne boste hodili v krogu. Držite se dolin, komunikacij, potokov. Bodite pozorni na stekanje kolovozov, kajti ti se običajno končajo v naseljih. Prisluhnite, če je kje v bližini železnica ali

cesta, če morda vidite soj luči (ponoči). V iskanje se raje ne podajajte, če je vidljivost slaba (megla) ali se bliža noč. Če pa kljub noči nadaljujemo pot, ne hodimo na slepo. Naj nas ne zavedejo luči mest! Če slepo sledimo lučem, lahko pozabimo na prepadne strmine in druge nevarnosti (posebno v gorah in na krasu).

3. KORAK: DODATNA OPREMA IN VIRI ZA PREŽIVETJE

Če so možnosti za iskanje otežene, je velika verjetnost, da bomo morali v naravi preživeti noč. Za bivanje bomo potrebovali nekaj opreme, stvari iz narave in veliko mero iznajdljivosti. Nekateri predmeti bodo uporabljeni v čisto drugačen namen, npr. vetrovka kot streha šotora ali majica kot vrh. Naravni materiali (npr. les) bodo služili kot kurjava, veje kot podpora vašemu zasilnemu bivališču. Poglejte, če je morda ta na voljo kje v bližini (izvir ali tekoča voda; vendar pozor – ni vsaka voda pitna). Če voda ne prihaja direktno iz izvira, jo je treba najprej prekuhati (dovolj je, da vre vsaj 5 minut). Poglejte, če so kje kakšni užitni plodovi ali užitne rastline, s katerimi boste potešili lakoto. V ekstremnih razmerah boste znižali prag tolerance in pojedli tudi kakšno gosenco ali deževnika. Morda se vam posreči tudi ulov žabe ali kakšne druge živali (npr. ribe v reki), vendar je za to potrebne veliko spretnosti. Izberite prostor bivaka, kjer so vam ti viri najbližje. Dehidracija in podhladitev sta pri nas najnevarnejša sovražnika. Oba zmanjšujeta psihofizične zmožnosti, zato je poleg vode treba zagotoviti tudi toploto.

4. KORAK: OGENJ IN ZASILNO BIVALIŠČE

Ogenj za človeka predstavlja več dejavnikov preživetja, saj predstavlja toploto, svetlobo, možnost kuhanja in tudi možnost signaliziranja. Varuje vas tudi pred divjimi živalmi in insekti. Vpliva na moralo in vliva upanje v rešitev, saj je brezup najhujši sovražnik preživetja. Je pa priprava ognja lahko težavna, če na to niste pripravljeni. Prvi problem je vir ognja. Vžigalice in vžigalnik sta najbolj pogosto nekje pri roki, vendar sta oba tudi problematična; če se zmočita, sta neuporabna. Zato je priporočljivo, da ima vsak "raziskovalec" narave med svojo opremo preživetveni komplet, ki vsekakor vsebuje vodood-

porne vžigalice (lahko jih kupimo ali naredimo sami tako, da jih potopimo v segret oz. tekoči vosek). Dobra rešitev je tudi kresilo, vendar zahteva že nekaj spretnosti in predvsem dobro netivo (npr. povrhnjica brezovega lubja). Enako je pri prižiganju s pomočjo sonca in povečevalnega stekla oz. očal. Prižiganje s pomočjo trenja (lok) pa zahteva natančnost, spretnost in veliko vaje. Poleg netiva potrebujemo tudi suha drva, da bo ogenj gorel.

Poleg ognja boste za preživetje noči na prostem potrebovali zavetje. Brez ustrezne zaščite ste lahko izpostavljeni mrazu, vetru, dežju ali snegu in nadležnim žuželkam. Pri izbiri bivaka se ne zanašajte na trenutno vreme, saj se to lahko hitro spremeni. Bodite pripravljeni na vse neprilike. Za pripravo bivaka boste potrebovali manj časa, če boste izkoristili naravne danosti, npr. votlina ali previs. Prav vam lahko pride prav vsaka stvar, ki jo imate s seboj ali jo najdete v naravi.

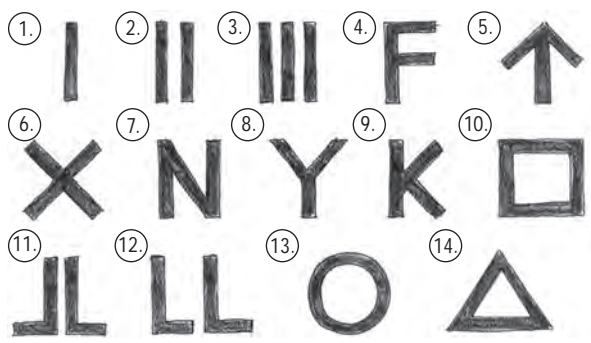
5. KORAK: KLICI NA POMOČ

Po določenem času, vsekakor pa nekaj ur po predvidenem povratku, ali ko se znoči, bo tiste, ki vas pričakujejo, začelo skrbeti, ali je kaj narobe. Ker je ponavadi ponoči iskanje oteženo, se bo prava reševalna akcija začela ob jutranji zori.

Pozornost lahko pritegnete na različne načine: z dimom podnevi (če vržemo sveže listje ali dračje na ogenj) in močnim ognjem ponoči, s piščalko, z ogledalom, v skrajnem primeru tudi kričanjem, ki pa jemlje energijo in slabi glasilke. Pri tem uporabite že dogovorjena znamenja v sili, kajti tako nas bodo drugi lažje razumeli: svetlobne in zvočne znake oddajate eno minuto vsakih 10 sekund (6 znakov na minuto). Nato minuto počakate in naslednjo minuto zopet oddajate. To ponavljate, dokler vam kdo ne odgovori. Odgovor so trije znaki v minuti (na 20 sekund) in tudi ti vsako drugo minuto. Pri oddajanju bodite vztrajni, kajti reševalce morate prepričati, da gre res za klic na pomoč, pozneje pa jim tako javljate svoj položaj. Lahko uporabljate mednarodni znak S.O.S. v Morsejevi abecedi. Sestavljajo ga trije kratki, trije dolgi in trije kratki znaki (. . . - - . . .). Oddajate jih z zvočnim ali svetlobnim sredstvom (piščalka,

1. *pristanite tukaj, v tej smeri*
2. *da*
3. *vrzite nam sporočilo*
4. *vse je v redu, ni treba čakati*
5. *ne*
6. *ne poskušajte pristati tukaj*
7. *vrcajte nas*
8. *počakajte, če je mogoče*
9. *zdravniška pomoč nujno potrebna*

1. <i>potrebujemo zdravniško pomoč</i> 2. <i>potrebujemo sanitetni material</i> 3. <i>potrebujemo razsvetljavo</i> 4. <i>potrebujemo vodo in hrano</i> 5. <i>nadaljujemo pot v tej smeri</i> 6. <i>ne moremo nadaljevati poti</i> 7. <i>ne</i>	8. <i>da</i> 9. <i>pokažite nam smer</i> 10. <i>potrebujemo zemljevid in kompas</i> 11. <i>nismo razumeli sporočila</i> 12. <i>vse je v redu</i> 13. <i>potrebujemo pomoč reševalcev</i> 14. <i>na tem mestu lahko pristanete</i>

baterijska svetilka, zrcalo). Če pri reševanju sodelujeta tudi helikopter ali letalo, uporabljamo mednarodno dogovorjene znake.

Tudi kadar sami ne boste v težavah, se lahko srečate s tiskami in nezgodami drugih. Dolžnost vsakega je, da pomaga človeku v neposredni smrtni nevarnosti, če s tem ne ogroža svoje varnosti. Najprej se prepričajte, če človek res potrebuje pomoč. Če lahko pridete do njega, mu najprej nudite prvo pomoč, nato pokličite reševalce. Prej si morate zapomniti vse podatke, ki bi koristili reševalcem: vrsta in kraj nezgode, število ponesrečencev, kratek opis poškodb, morebitne težave pri reševanju (neprehoden teren, vremenski pogoji). Pri prijavi nesreče ste vedno dolžni povedati tudi svoje podatke (ime, priimek, naslov), da vas reševalci, če bodo potrebovali pojasnila, lahko najdejo. Prijava mora biti kratka, a popolna. Vsebovati mora vse, kar bi zanimalo reševalce. Pomembne telefonske številke so: 112 – center za obveščanje (za gasilce, reševalno postajo) in 113 – policija.

KAJ PA VEČ KOT 24 UR?

Če ste zaradi poškodbe ali drugih ovir prisiljeni ostati na istem mestu, potem se nasledni dan pripravite na daljše bivanje. Najpomembneje je, da ste v vsakem trenutku pripravljeni signalizirati morebitnim reševalnim ekipam, ki vas iščejo. Medtem ko čakate, poskrbite za izboljšave bivaka, poiščite dodatno hrano in vodo (naredite zbiralnik vode), poskrbite za kurjavo. Iskanje je seveda povezano s tem, da nekdo ve, kam in kdaj bi morali prispeti. Zato je pomembno, da nekomu poveste, kam greste in za koliko časa.

PRVA POMOČ

Prva pomoč je prva, začasna, neposredna zdravstvena oskrba, ki jo dobi poškodovanec ali nenadno oboleli na kraju dogodka, oziroma dokler ne dobi ustrezne zdravniške pomoči. To so preprosti ukrepi, ki jih lahko opravi vsak, tudi če ni zdravnik. Z njimi preprečimo slabšanje poškodovančevega stanja ali zmanjšamo posledice nesreče. Nuditi jo moramo hitro, pravilno, pogosto z improviziranimi sredstvi. Radovedneži in panika med ponesrečenci in opazovalci ponavadi še otežijo nudenje prve pomoči.

Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju določa, da mora vsak poškodovanemu ali bolnemu pomagati po svojih najboljših močeh in mu omogočiti nujno medicinsko pomoč.

Prve pomoči se lahko naučimo v vodu, v šoli ali na tečajih, ki jih pripravlja Rdeči križ Slovenije. Pridobljeno znanje in spretnost moramo stalno obnavljati, kajti le tako bomo kos vsem omenjenim težavam. Dolžnost vsakega človeka je, da v nujnih primerih po svojih zmožnostih nudi drugemu pomoč.

Če smo poškodovani, si, če le moremo, pomagamo sami. Kadar dajemo prvo pomoč, poskušajmo mirno, vendar hitro in s premislekom ugotoviti, kdo najnujneje potrebuje pomoč.

Takoj zavarujemo ponesrečenca in sebe, da ne bo še več žrtev, posebno na cesti.

Prvim pomagamo tistim, ki so v nezavesti ali šoku, se dušijo, krvavijo. Ugotovimo, ali poškodovani diha in ali mu bije srce. Poklekne ob poškodovancu in se z licem sklonimo k njegovim ustom ter opazujemo, ali se prsni koš dviga in spušča ali ne. Če ponesrečenec diha, čutimo na licu njegov dih. Tega obenem slišimo. Če ne diha, moramo takoj sprostiti dihalno pot in začeti z umetnim dihanjem. Eno roko držimo pod vratom ponesrečenca, z drugo mu zatisnemo nos. Globoko zajamemo sapo in z usti zaobjamemo ponesrečenčeva usta. Štirikrat v hitrem zaporedju vpihnemo v pljuča. Vpihnemo približno liter zraka. Izdihne sam zaradi elastičnosti prsnega koša. Pozneje vpihujemo vsakih pet sekund.

Da se naučimo še drugih načinov oživljanja, posebno masaže srca, vadimo na posebni lutki. Tako bomo lahko pomagali tudi tistim, ki se jim je srce pravkar ustavilo.

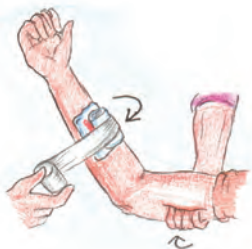
Oživljati bomo morali poškodovance ali nenadno obolele, ki bodo prenehali dihati ali jim bo prenehalo biti srce. To je napogosteje pri poškodbah z električnim tokom, pri udarcu strele, različnih zadužitvah, zastrupitvah z zdravili in strupenimi plini (ogljikov monoksid), pri poškodbah glave, podhladitvah, utopitvah in srčnem infarktu.

Pri poškodbah z električnim tokom moramo najprej izključiti tok ali odstraniti žico z dolgo leseno palico ali podobnim predmetom, ki ne prevaja električnega toka.

Utopljencu ne skušamo izliti vode iz pljuč, ker nam to ne bo uspelo. Čim prej moramo začeti z oživljanjem. Oživljamo vztrajno, dokler poškodovanec ne začne dihati sam, sicer pa do prihoda zdravnika. Vsakdo, ki je potreboval oživljanje, mora v bolnišnico.

Nezavestnemu, ki diha, še vedno grozi nevarnost zadužitve. Ohlapen jezik mu lahko zamaši dihalno pot ali pa se zaduši s slino in izbljuvki. To preprečimo s pravilnim položajem nezavestnega.

Ko poškodovani diha in njegovo srce bije, pogledamo, ali močno krvavi, kar lahko hitro ogrozi njegovo življenje. Močno **krvavenje** poskušamo takoj ustaviti. Začasno to storimo s pritiskom žile med rano in srcem ob kost. Dokončno ustavimo krvavitev s kompresijsko obvezo. Krvavečo rano pokrijemo z več sloji sterilne gaze ali blazinico prvega povoja.

Nanjo položimo zvit povoj ali podoben predmet in vse čvrsto povijemo. Če povoj prekrvavi, ga ne snamemo. Čezenj položimo novega in ga še močnejše pritegnemo, vendar ud, na katerem je kompresijska obveza, ne sme pobledeči. Na vratu in v dimljah, kjer ni mogoče postaviti kompresijskega povoja, krvavečo žilo neposredno v rani stisnemo s pritiskom prstov, po možnosti preko sterilne tkanine. Tiščati moramo ves čas prevoza. Ranjenec naj leži. Ne damo mu piti. Toplo ga pokrijemo. Ne smemo ga aktivno ogrevati s termoforji! Če je izgubil veliko krvi, naj leži z dvignjenim vznožjem in brez vzglavja. Poškodovano roko ali nogo imobiliziramo. Poskrbimo za hiter prihod v bolnišnico.

Preveza uda, ki popolnoma prekine krvni obtok, je zelo nevarna. Če jo v izrednih razmerah vseeno uporabimo, jo moramo ob prvi priložnosti zamenjati z manj nevarno kompresijsko obvezo.

Šok se lahko razvije pri vsaki hujši poškodbi: večji krvavitvi, rani, zlomu, opeklinah, še posebno, če jih spremljajo hude bolečine. Šok pomeni spremembo v kroženju krvi in prekrvitvi ter prehrani življenjsko pomembnih organov. Šok ogroža življenje poškodovanca, zato skušamo s prvo pomočjo preprečiti njegov razvoj ali vsaj omiliti njegovo težo in trajanje. Bolečine zmanjšamo z dobro imobilizacijo. Prekrvljenost življenjsko pomembnih organov izboljšamo s pravilnim položajem.

Pomemben je hiter, a pravilen prevoz v bolnišnico. Šokirani ponesrečenec je žejen, a mu ne smemo dati piti. Lahko mu le vlažimo ustnice. Toplo ga pokrijemo, aktivno ogrevanje s termoforji je prepovedano. Če ima mokro obleko, ga preoblečemo. Zrahljamo mu pas, ovrtnik in razvežemo čevlje.

Rane vedno pomenijo tudi nevarnost okužbe. Praske in drobne rane temeljito umijemo z vodo in milom ter pokrijemo s sterilno gazo. Pregleda naj jih zdravnik, ki oceni, ali je potrebno cepljenje proti tetanusu. Ran se ne smemo dotikati s prsti ali čim drugim, da jih ne okužimo. Obleke ne vlečemo čez rano, ampak jo razparamo po šivu. Tujke, ki so v rani ali zadrti v telo, pustimo pri miru. Rano pokrijemo s sterilno tkanino, najbolje z blazinico prvega pomoja, ki jo pričvrstimo, da se ne premakne. Poškodovani ud imobiliziramo in ranjenca spravimo do zdravnika, ker je treba rano kirurško oskrbeti čimprej, najbolje v prvih šestih urah.

Globoke rane na oprsju moramo pri obvezovanju neprodušno zapreti. Čez blazinico prvega pomoja položimo polivinil, gumirano platno ali podoben material in vse skupaj skrbno povijemo. Pravilen položaj poškodovanca zahteva visoko vzglavje.

Pri ranah na trebuhu čreva ali pečice, ki včasih zdrkneta iz rane, ne smemo potiskati nazaj v trebušno votlino. Vse skupaj pokrijemo s sterilnim materialom in narahlo povežemo. Pomemben je pravilen položaj, da trebušna stena ni napeta. Tak poškodovanec ne sme jesti in piti.

Pri ugrizninah zaradi nevarnosti stekline ravnamo nekoliko drugače kot pri ostalih ranah. Najprej pustimo, da kri nekaj časa odteka, nato obrišemo slino živali proč od rane in rano obilno izperemo z milnico in vodo, da v čim večji meri odstranimo smrtonosni virus, ki je morda prišel v rano. Rano sterilno pokrijemo šele po izpiranju. Vsaka ugriznina sodi k zdravniku, ki bo odločil o potrebnosti cepljenja proti steklini. (Živali, ki ni zanesljivo stekla, ne ubijemo, ampak jo zapremo, da jo bo lahko pregledal veterinar.)

Vbodnine, povzročene z ostmi, iglami, žebli, bodali in drugimi ostrimi predmeti, so navadno globoke in neredko segajo v telesne votline. Ob predrtju življenjsko pomembnega notranjega organa so pomembne tudi notranje krvavitve (ki so posledica poškodbe velikih krvnih žil) in motnje dihanja, ki življenjsko ogrožajo bolnika. Nikoli ne smemo iz telesa odstraniti tujka.

Piki naših strupenih kač za zdravega odraslega človeka ob pravilni oskrbi niso smrtno nevarni. Nevarni so lahko za otroke. Pičeni mora mirovati. Ud med pičenim mestom in srcem narahlo prevezemo, da kri in mezga iz kože in podkožja ne moreta proti srcu. Ud lahko malo pomodri, a ne sme pobledeti. Imobiliziramo ga. Pičenega prepeljemo ali prenesemo do zdravnika. Prepovedan je alkohol, zarezovanje pičenega mesta ali celo izžiganje. Izsesavanje ne škoduje, a ne pomeni velike koristi.

Piki žuželk so lahko zelo neprijetni, a le izjemoma so tudi nevarni. Pomagamo si s hladnimi obkladki, obkladki s salmiakom, alkoholom ali močno raztopino soli. Nekateri ljudje so na pike žuželk preobčutljivi in lahko umrejo zaradi preobčutljivostnega šoka ali pa se zaduše zaradi otekline v žrelu. Če človeka po piku obide splošna slabost ali pa začne otekati (navadno okoli oči), naj nemudoma poišče pomoč zdravnika. Tisti, ki vedo, da so podvrženi preobčutljivosti, naj imajo vedno pri sebi kakšno antihistaminsko zdravilo (npr. Phenergan).

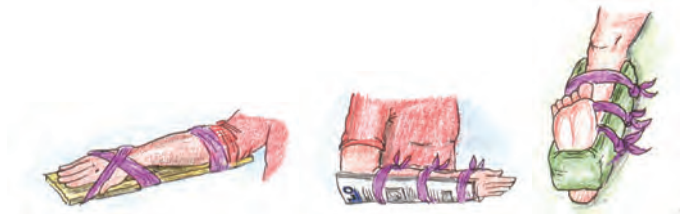

Klopi so razširjeni po celi Sloveniji. So prenašalci več mikroorganizmov, ki povzročajo različne bolezni: erlihiozo, Lymsko boreliozo in klopi meningoencefalitis. Zaščita pred klopi: pravilna obleka (dolge hlače, dolgi rokavi, obutev), uporaba repelentov, pregledovanje telesa po povratku iz gozda, čimprejšnja odstranitev. Za odstranjevanje klopov se prodajajo posebne pincete, s katero klopa primemo za zadek, trikrat zavrtimo pinceto s klopom v nasprotni smeri urinega kazalca in ga izvlečemo iz kože.

Tudi po odstranitvi je treba opazovati mesto, kjer smo klopa našli, če se pojavijo tipični kožni znaki. Pomembno je tudi spremljanje splošnega počutja tistega, ki je imel klopa; lahko dobi vročino, glavobol, mu je slabo, bruha, ga bolijo mišice in sklepi, se splošno slabo počuti. Ti simptomi se lahko pojavijo tako pri Lymski boreliozii kot tudi pri klopnem meningoencefalitisu. Proti klopnemu meningoencefalitisu se je priporočljivo cepiti.

Naglavne uši so drobni, s prostim očesom vidni insekti, ki ne letijo. Hranijo se s krvjo osebe. Ob tem nastajajo drobne ranice, ki lahko močno srbijo. Uši se prenašajo direktno z glave na glavo ob igri, spanju, lahko pa tudi preko skupnih predmetov – posteljnina, brisače, plišaste igrače, glavnik, (okrasne) blazine ... Ko uši opazimo, je pomembno, da natančno pregledamo lasišče vsem članom voda. Vse okužene zdravimo s primernim sredstvom proti ušem! Zdravila za zatiranje uši kupimo v lekarni.

Zvini, izpahi in zlomi so poškodbe kosti in sklepov. Pogosto ne moremo sami ugotoviti, za kakšno vrsto poškodbe gre. Sami ne poizkušamo s silo uravnati sklepa ali kosti. Poskrbimo za imobilizacijo. Pravilna imobilizacija napravi dva sosednja sklepa negibna. Za imobilizacijo uporabljamo posebne opornice ali priročna sredstva (deščice, palice, sveženj časopisnega papirja ...).

Opornice postavimo navadno čez obleko. Vedno moramo paziti, da opornice nikjer ne tiščijo direktno ob kost. Pri odprtih zlomih najprej ustavimo krvavitev in oskrbimo rano.

Kadar sumimo, da je poškodovana **hrbtenica**, ponesrečenca ne premikamo, razen če imamo pomočnike in natančno poznamo ustrezno imobilizacijo.

Poškodba zob. Izbiti zob speremo pod tekočo vodo, čistega vstavimo v luknjico ter ponesrečenca čim hitreje pripeljemo do zobozdravnika. Če ni mogoče zoba vstaviti na njegovo mesto, ga damo v kozarec z mlekom in čim hitreje pripeljemo ponesrečenca do zobozdravnika. Prav tako storimo tudi z odlomljenim zobom.

Opekline so med najbolj bolečimi poškodbami. So zelo pogoste, posebno pri otrocih. Vsako opekline, ne glede na nastanek in obseg, moramo čimprej ohladiti. Najboljša je hladna tekoča voda. Hladimo, dokler boli (npr. 15 minut). S tem zmanjšamo nadaljno okvaro tkiv. Gorečega pogasimo z odejo ali s plaščem. Obleke mu ne trgamo s telesa. Slečemo le tiste, ki so se polili z vrelo tekočino – oparili – in jih ne moremo takoj hladiti. Po hlajenju opekline sterilno pokrijemo z aluplast povojem. Če ga nimamo, uporabimo gazo ali prelikano rjuho. Opeklina na obrazu razen oči ne obvezujemo. Opečeni mora v bolnišnico. Če je pri zavesti, mu lahko dajemo piti čaj ali sok v manjših količinah.

Manjše nenevarne opekline po hlajenju pokrijemo z gazo, namazano z dermazin mazilom ali sterilnim borvazelinom in sterilno obvezemo.

Sončne opekline preprečujemo s pametnim in postopnim sončenjem ter z uporabo zaščitnih krem. Če nas vseeno opeče, si pomagamo s hladnimi obkladki in hladilnimi mazili.

Sončarico povzroči predolgo delovanje močnih sončnih žarkov na nezavaroвано glavo. Občutljivejši so majhni otroci, svetlo lasi in plešasti ljudje. Znaki so rdeč in vroč obraz, hud glavobol, omotica, zmedenost, lahko tudi bljuvanje in nezavest. Pacienta moramo takoj prenesti na hladno v senco. Leži naj z dvignjenim vzglavjem. Glavo mu hladimo z mrzlimi obkladki ali vrečicami z ledom. Če je pri zavesti, naj pije ledeno hladne pijače, nikoli kave ali alkohola. Čimprej mora v bolnišnico.

Dehidracija nastane pri veliki izgubi tekočine (driska, bruhanje, pretirano potenje). Še posebej občutljivi za nastanek dehidracije so majhni otroci. Znaki, na katere moramo biti pozorni, so: suha usta, huda žeja, malo ali nič urina, pospešen srčni utrip in dihanje, vrtoglavost, omotičnost in zmedenost.

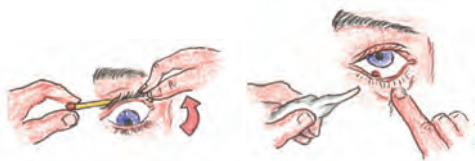
Splošne podhladitve povzročajo mraz, veter, mokrota in utrujenost. Pri podhlajenem ogrevamo jedro (trup in vrat). Preko perila mu na prsni koš in trebuh položimo zloženo rjuho, ki smo jo namočili v topli vodi (40 °C). Prek tega ga oblečemo v pulover in anorak ter zavijemo v odejo ali astronautsko folijo. Udi naj ostanejo zunaj. Pomembno je, da je dobro pokrit tudi vrat, da preprečimo ohlajevanje ovoja. Toplotni ovoj ponavljamo vsako uro. Kadar je pri podhlajenem potrebno oživljanje, vpihujemo pri umetnem dihanju osemkrat v minuti (masiramo le 40-krat na minuto). Če ne moremo ogrevati jedra, ponesrečenca zavijemo v suhe odeje. Ogrevamo ga lahko z lastno toploto. Ne smemo mu dovoliti, da bi hodil sam. V zdravstveno ustanovo ga transportiramo leže.

Lokalne poškodbe zaradi mraza so **omrzline**. Na prostem si roke grejemo s tiščanjem pod pazduho. Prste na nogah premikajmo, tudi če jih ne čutimo. Nos, lica in uhlje si grejemo z rokami. Drgnjenje s snegom, pitje alkohola in kajenje so škodljivi. Ko pridemo v hišo, omrzle dele potopimo v hladno vodo, ki jo s postopnim dolivanjem toplejše v eni do dveh urah segrejemo

na 40 °C. Ud previdno (brez drgnjenja) osušimo in sterilno obvežemo. Pri globjih zmrzlinah imobiliziramo. Hitro ogrevanje ob peči ali radiatorju poveča obseg odmrta zaradi omrzlin. Pijmo vroč sladkan čaj.

Snežno slepoto povzročajo premočni ultravijolični žarki, posebno pri spomladanski smuki in v visokogorju. Očesna veznica postane živo rdeča, veke otekle, da težko odpremo oči. Oči se neprestano solzijo in močno bolijo. Bolnik mora v temen prostor. Na oči mu polagamo hladne obkladke s prekuhano vodo ali kamiličnim čajem. Ko oteklina in bolečina mineta, naj nekaj dni nosi temna očala. Če to ne zaleže, mora na pregled k okulistu.

Poškodbe oči. Pogosto nam v oko pade smet ali mušica. Najbolje je, da počakamo in tujek odplavijo solze. Pomagamo si lahko, da zgornjo veko narahlo potegnemo preko spodnje in to nekajkrat ponovimo. Sami lahko tujek odstranimo s pomočjo namočenega konca čiste tkanine. Včasih moramo pri tem veko umakniti ali obrniti.

Delati moramo s čistimi rokami. Zapičene tujke pustimo pri miru. Oko pokrijemo s sterilno tkanino ali robcem in gremo k zdravniku.

Zastrupitve so posledica škodljivih snovi, ki v telo pridejo skozi usta, dihala ali kožo. Ob zaužitju strupa (zdravila, alkohol ...) dajemo bolniku piti veliko vode. Z draženjem žrela izzovemo bruhanje, da pride čim več škodljive snovi iz telesa. Ne dajemo piti mleka. Vodo naj pije tudi tisti, ki je popil jedko kislino ali lug, vendar ga ne smemo siliti, da bljuva. Slednjega ne delamo tudi pri močno zaspanih ali nezavestnih.

Zelo pogoste so zastrupitve z gobami. Ne jej gob, ki jih ne poznaš, so stare ali pogrete! Nekatere gobe, kot zelena mušnica, so smrtno nevarne. Ob sumu na zastrupitev moramo takoj v bolnišnico.

Zastrupitve s plini najpogosteje povzročata ogljikov monoksid, ki nastaja ob nepopolnem gorenju. Najdemo ga v mestnem plinu, avtomobilskih izpuhkih, ob kuriščih v zaprtih prostorih, ki nimajo dobrih dimnikov itd. Zastrupljenca čim prej umaknemo iz nevarnega okolja. Preden vstopimo v tak prostor, poskrbimo, da plin ne bo zastrupil še nas – napravimo prepih, razbijemo okno.

Nekateri strupi vstopajo v telo skozi kožo. To se najpogosteje dogaja ob nepravilni uporabi pesticidov. Zastrupljenca moramo takoj sleči. Med čakanjem na prevoz v bolnišnico ga umijemo z mlačno milnico.

Pomembno za pravilno zdravljenje zastrupljenec je, da zdravnik čimprej odkrije pravi vzrok. Zato z zastrupljencem pošljemo tudi ostanke zaužite hrane, zdravil, kemikalij ali izbljuvkov, ki jih bodo pregledali v laboratoriju.

Astma je najbolj pogosta kronična bolezen dihal. Najpogostejši sprožilci poslabšanja astme so okužbe dihal, alergeni (hišna pršica, alergeni toplokrvnih živali ...), cigaretni dim, smog, zdravila (aspirin ...), telesna obremenitev.

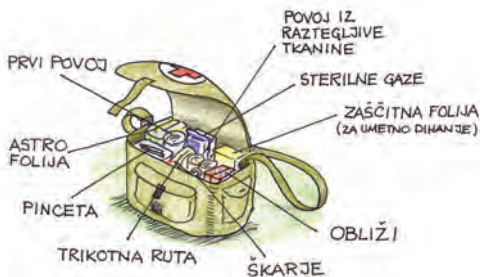
Opozorilni znaki akutnega poslabšanja astme: izrazitejši kašelj, zlasti ponoči, dušenje ob manjšem telesnem naporu, dihanje je zmerno pospešeno tudi v mirovanju, tiščanje v prsnem košu, utrujenost ... Poškodovancu pomagamo pri vpihovanju s samim pršilnikom ali preko dihalne buče.

Sladkorna bolezen. Hipoglikemija je stanje, ko pade koncentracija glukoze pod normalno vrednost.

Vzroki za nastanek: premalo hrane ali neustrezna sestava obroka, prevelik odmerek inzulina ali drugih zdravil, prekomerna telesna dejavnost.

Znaki: nenadna lakota, tresenje, znojenje, bledica, raztresenost, pospešen utrip srca, motnje vida, zaspanost, glavobol ... V kolikor prepoznamo zgoraj naštetе znake in je oseba še pri zavesti, takoj ponudimo ponesrečencu sladke napitke. V primeru nezavesti kličemo center za obveščanje (112), ponesrečencu pa mažemo dlesni s sladko raztopino.

KAJ NAJ VSEBUJE KOMPLET PRVE POMOČI ZA VODOV IZLET?

- PRVI POVOJ, sterilen, 2 kosa
- STERILNE GAZE
- POVOJ IZ RAZTEGLJIVE TKANINE, 2 kosa
- TRIKOTNA RUTA, 3 kosi
- ROKAVICE, 4 kosi
- ZAŠČITNA FOLIJA ZA UMETNO DIHANJE ali ŽEPNA MASKA
- ŠKARJE (Z ZAobljeno KONICO)
- OBLIŽ Z BLAZINICO (različne velikosti)
- PINCETA za odstranjevanje klopov
- ASTRO FOLIJA (srebrno-zlata)

KAJ NAJ VSEBUJE KOMPLET PRVE POMOČI ZA VEČJE AKCIJE?

- Material s prejšnjega seznama (seveda večje količine),
- razkužilo (za roke, druge površine),
- fiziološka raztopina (NaCl 0,9 %),
- termometer,
- vatirane palčke (za čiščenje ušes),
- kramerjeve opornice,
- navadna pinceta,
- zaščitna krema za sončenje,
- hladilna krema za opekline,
- univerzalna vratna opornica.

ZDRAVILA:

- Lekadol (z vitaminom C ali brez) ali paracetamol svečke,
- Propolis (tekočina),
- aktivno oglje,
- tablete z vitaminom C,
- magnezijeve šumeče tablete,
- rehidracijska sol,
- Linex tablete,
- Panatus (sirup),
- Operil kapljice za otroke,
- injekcijske igle in brizge,
- zaščitne rokavice,
- razni čaji,
- topla odeja,
- papirnati robčki,
- beležka, pisalo,
- drugo.

SIGNALIZACIJA

Signaliziranje pomeni sporazumevanje z dogovorjenimi znaki na večje daljave. Poznavanje Morsejevih znakov in semaforja nam pogosto koristi. Včasih rešuje življenje, ko s pravnimi znaki pravočasno priključimo pomoč.

Signaliziranje so poznali že stari Egipčani, ki so si pošiljali znake s pomočjo zrcal. V času turških vpadov na slovensko zemljo so se kmetje obveščali s kresovi. Še dandanes se črnska plemena v Afriki obveščajo med seboj s posebnim udarjanjem na bobne, ki so napravljeni iz votlih drevesnih debel. Indijanci v Severni Ameriki so se sporazumevali z dimnimi signali.

SEMAFOR

Še pred izumom telegrafa so ljudje najprej v Franciji, potem pa tudi drugje, prenašali sporočila optično, s pomočjo velikih semaforjev. Semaforje uporabljamo sedaj predvsem za cestno in železniško signalizacijo. Mornarji imajo posebno abecedo iz zastavic, ki jih obesijo na vrvi. Prav tako uporabljajo abecedo - semafor (Winklerjeva abeceda), pri kateri položaji obeh rok pomenijo posamezne črke in številke.

MORSEJEVA ABECEDA

Samuel Finley Breese Morse je bil severnoameriški slikar in izumitelj. Leta 1837 je sestavil abecedo iz točk in črtic. Po njem jo imenujemo Morsejeva abeceda. Je zelo uporabna. Prenašamo jo lahko z zastavicama, piščalko, lučjo, zrcalom, trkanjem na steno, zakrivanjem in odkrivanjem ognja, dimom itd.

Morsejev telegrafski aparat je priprava, s katero oddajamo sporočila s tasterjem (tipko), sprejemamo pa ga lahko akustično (zvočno - na sluh) ali optično (po vidnih znakih na traku).

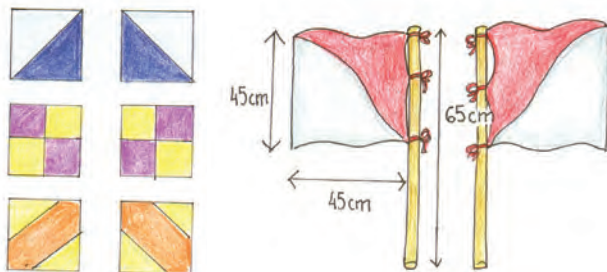
Skoraj tako pomembno kot znanje abecede je tudi to, da znamo pravilno vzpostaviti zvezo med "oddajnikom" in "sprejemnikom". Dogovoriti se je treba za posebne znake, in sicer za začetek oddajanja, za nepravilno oddano

ali sprejeto črko (ali besedo), za konec besede ali šifre, konec stavka, konec oddajanja in še kaj. Radioamaterji, ki se še največ ukvarjajo z vzpostavljanjem zvez, imajo celo vrsto kratic, ki jim pomenijo kar cel pojem (kdo me kliče, vremenske motnje, hočem medkontinentalno zvezo itd.).

SIGNALNE ZASTAVICE

Praviloma so signalne zastavice kvadratne oblike s stranico 45 cm (40–50), dolžina paličic je okrog 65 cm. Signalni zastavici zašijemo iz blaga dveh barv, ki močno izstopata iz ozadja, pred katerim oddajamo znake. Pozimi se najbolj vidijo zastavice modro rumene barvne kombinacije, poleti pa belo-rdeče. Površina ene barve blaga mora biti na isti zastavici enaka površini druge barve.

Ilustracija prikazuje razporeditev barv in oblike krojenja barvnega blaga.

Temna barva zastavice na sliki pomeni rdečo oziroma modro barvo, svetljša stran pa belo oziroma rumeno. Pri signaliziranju s semaforjem uporabljamo dve zastavici, pri oddajanju znakov v morseju pa lahko uporabljamo obe ali pa samo eno zastavico.

Z dvema zastavicama oddamo piko tako, da zamahnemo z eno roko, za črto pa zamahnemo z obema. Zamahujemo tako, da roko v zapestju obračamo in da gledano s strani opišemo iztegnjeno osmico. Tako zastavica ves zamah plapolala in je dobro vidna.

Z eno zastavico oddajamo piko tako, da z iztegnjeno roko zamahnemo z zastavico ob telesu gor in dol. Za črto pa zamahnemo ob telesu in še nad glavo v enem zamahu.

METODE UČENJA

Morsejeva abeceda

Pri učenju si lahko pomagamo z različnimi metodami. Morsejevo abecedo si lažje zapomnimo, če najprej sestavimo skupine, v katerih so črke v vzporedno rastočimi znaki, ki imajo samo pike in samo črte.

Ta metoda je najbolj primerna za učenje sprejemanja na sluh. Vodnik si pripravi nekaj vaj s 60 znaki iz prve skupine. Ko člani voda sprejemajo dovolj hitro, sestavi naslednje vaje, ki vsebujejo črke iz prve in druge skupine, in tako naprej.

Druga metoda predpostavlja učenje težjih črk na začetku (F, L), in nato dalje (C, Y, Q). Člani bodo dobili občutek v razmerju med črto in piko. Težek začetek in zelo lahek konec (zadnje črke v paketu učenja so E, I, M, N, T, A). Pri prvi metodi prihaja do štetja pik in črt, kar pa je neproduktivno.

E . T -

I .. M - -

S ... O - - -

H

Nekatere črke združimo, ker so si nasprotne:

A . - ; U .. - ; V ... - ; G - - - ; Y - . - - ; F .. - .

N - . ; D - .. ; B - ... ; W . - - ; Q - - - - ; L . - ..

Druge so si obratne:

R . - . ; P . - - .

K - . - ; X - .. -

Na koncu so še ostale:

C - . - .

J . - - -

Z - - - ..

Številke se učimo kar po vrsti:

1 . - - - -

2 . . - - -

3 . . . - -

4 -

5

6 -

7 - - . . .

8 - - - . .

9 - - - - .

0 - - - - -

Semafor

Pri semaforju moramo posvetiti pozornost pravilnemu položaju rok. Zopet razdelimo črke v skupine, tokrat po kroženju rok:

1. krog: A, B, C, D, E, F, G
2. krog: H, I, K, L, M, N
3. krog: O, P, Q, R, S
4. krog: T, U, Y
5. krog: J, V
6. krog: W, X
7. krog: Z

Pred oddajanjem izberimo primerno ozadje, da bosta zastavici dovolj vidni. Pri oddajanju smo obrnjeni z obrazom proti bralcu. Zastavici držimo tako, da sta kar najbolj vidni in da ne gremo z roko preko obraza. Pazimo na pravilne kote! Bodimo sproščeni, a natančni. Ne delajmo nepotrebnih gibov, saj bi bralec lahko te gibe pomotoma razumel kot sporočilo.

O ZVEZI TABORNIKOV
SLOVENIJE

Ali veš?

Ali veš, da je Zveza tabornikov Slovenije, nacionalna skavtska organizacija (ZTS) najštevilčnejša mladinska nevladna organizacija? V svoj program vključuje več kot 8.000 mladih, povezanih v skoraj 100 društev tabornikov (rodov), ki delujejo po vsej Sloveniji. Že več kot 60 let ZTS pomaga mladim, da se zavedo svojih potreb, sposobnosti in odgovornosti do sebe, drugih in do družbe. Pomaga jim, da odrastejo v dejavne, samostojne, odgovorne in solidarne državljane in da kot taki soustvarjajo boljši svet. Deluje v javnem interesu na več področjih in skladno z namenom svetovnega skavtskega gibanja ter je od leta 1994 polnopravna članica Svetovne organizacije skavtskega gibanja (WOSM). Ta združuje več kot 30 milijonov članic in članov po vsem svetu.

Ali veš, da je organizacija odprta vsem mladim ne glede na spol, narodnost, strankarsko pripadnost, vero ali prepričanje? Članstvo v lokalnih društvih je prostovoljno, saj se vanje lahko vključi vsak, ki sprejema program organizacije in se ravna v skladu z načeli, prisego in taborniškimi zakoni. Bodoči član ima na voljo nekaj mesecev pripravniškega časa, v katerem se seznanj z organizacijo in njenim programom, ter se na koncu odloči, ali bo ostal član taborniške organizacije ali ne.

Ali veš, da vzgojno-izobraževalni namen organizacije skozi program poudarja pomen aktivnega sodelovanja v družbi, priznavanje in odobravanje raznolikosti (pluralizem), svobodo posameznika, večkulturnost in enakost priložnosti za vse? Vzgoja in izobraževanje temeljita na vrednotah, kot so prijateljstvo, poštenost, strpnost, spoštovanje narave, zdravo življenje, nesebična pomoč drugim – prostovoljstvo, mir, trajnostni razvoj, medgeneracijsko sožitje in pripadnost duhovnim načelom. Program omogoča celovito vzgojo, ki spodbuja telesni, intelektualni, čustveni, družbeni in duhovni razvoj posameznika. Izkustveno ter skupinsko učenje dajeta mladostnikom neprecenljivo izkušnjo drugačnega učenja – učenja skozi lastno vključenost, preko katere mladi postopoma prevzemajo odgovornost za lastne odločitve.

Ali veš, da program za mlade v ZTS postavlja pred tabornice in tabornike različne preizkušnje? Pri njihovem premagovanju spoznavajo samega sebe in druge, razvijajo prijateljstva, zanimivo in kakovostno preživijo prosti čas v varnem okolju in obnovijo moči za nadaljnje napore – učenje v šoli ali delo na delovnem mestu. Spretnosti življenja v naravi, telesna utrjenost, ustvarjalni potencial, iznajdljivost itd. se kalijo med prečanjem rek, pripravo hrane v kotličku, spanjem pod jasnim nebom, med snežnim viharjem ali poletno nevihto. Z raziskovanjem narave, bivanjem v naravi in doživljanjem njenih lepot in izzivov, pa tudi negostoljubnosti, se približajo sebi in se zavejo neizogibne povezanosti

sveta. Odkrivajo talente in razvijajo zmožnosti (kompetence), ki jim bodo koristili tudi kasneje pri opravljanju poklica in v življenju nasploh.

Ali veš, da so člani povezani v majhne vrstniške skupine (vodi) in da je program prilagojen različnim starostnim skupinam (murni, medvedki in čebelice, gozdovniki in gozdovalnice...)? Mladi dejavnosti izbirajo sami na podlagi lastnih želja in potreb, usmerja pa jih usposobljen vodnik. Mlajši se razvijajo skozi igro, starejši se udeležujejo dogodivščin in se soočajo z izzivi. Taborjenje je vrhunec celoletnega taborniškega dela. Ponuja priložnost, da gredo mladi za dalj časa v naravo, pod platneno streho, da izkusijo nepredvidene okoliščine, nočno stražo, prve simpatije, samostojnost in prvo daljšo odsotnost od doma. Ta je še bolj izrazita na mednarodnih taborih in akcijah v tujini, kjer se mladi srečajo s prvimi izkušnjami multikulturalnosti (od kultur in jezikov do običajev), pridobivajo prijatelje iz drugih držav in razvijajo željo po odkrivanju Evrope in sveta.

Ali veš, da je ZTS prostovoljska organizacija, v kateri je aktivnih preko 1.500 prostovoljcev, med njimi tudi odrasli? Ti tedensko opravljajo različne naloge: vodenje skupin mladih, vodenje društev, organizacija izletov, taborjenj, odprav v tujino, izvajanje projektov v lokalni skupnosti, zagovorništvo potreb mladih v družbi ter druge naloge v okviru delovanja društev in ZTS. V izrednih okoliščinah v okviru delovanja Civilne zaščite pomagajo pri odpravljanju posledic elementarnih in drugih nesreč. Organizacija ima razvit izobraževalni sistem, ki prostovoljcem zagotavlja usposobljenost za kakovostno in varno izvajanje nalog. Letno se v sistemu izobražuje več kot 300 prostovoljcev.

Ali veš, da se taborništvo v Sloveniji približuje 100-letnici delovanja? V Sloveniji so se skavti pojavili leta 1922, tri leta kasneje pa je nastala še gozdovniška organizacija. Med organizacijama v takratni Sloveniji ni bilo bistvenih vsebinskih razlik. Gozdovniška je bila organizacijsko bolj svobodna, gojila in zelo poudarjala je sožitje z naravo; skavtska pa je bila trdno organizirana in je imela natančno opredeljen način ravnanja. Naziv "tabornik" je bil prvič omenjen leta 1924 v Narodnem dnevniku. Z njim so poimenovali pripadnike obeh gibanj. Po 2. svetovni vojni, 22. aprila 1951, so nekdanji skavti in gozdovniki sedli skupaj in ustanovili Združenje tabornikov Slovenije, ki se je kasneje preimenovalo v Zvezo tabornikov Slovenije. ZTS tudi danes ohranja svojo taborniško identiteto, ki se izraža z značilnim slovenskim taborniškim grbom, s posebno organiziranostjo, šegami, poimenovanjem enot in oznak ter z drugimi posebnostmi.

ZDAJ VEŠ!

Poišči lokalni rod in se angažiraj tudi ti!

skavtska fundacija
ustanova Zveze tabornikov Slovenije

Slovenska skavtska fundacija s svojim delovanjem pomaga pri rasti in razvoju taborniške organizacije v Sloveniji na ta način, da zbira sredstva, ki se strogo namensko porabijo za uresničitev predstavljenih ciljev. Sredstva se dobivajo iz različnih virov, kot so prispevki posameznikov, gospodarskih družb, različnih fundacij, vlade preko ministrstev in različnih komercialnih promocij. Sredstva, nabrana v fundaciji, morajo ohraniti svojo realno vrednost, za kar skrbi Uprava fundacije, v kateri so strokovnjaki z različnih strokovnih področij in so prostovoljci. Večina sredstev, ki se zberejo v fundaciji, se porabi za financiranje dejavnosti, ki so dogovorjene med Upravo fundacije in vodstvom Zveze tabornikov Slovenije, ki ga predstavlja Izvršni odbor ZTS. Zbrana sredstva se bodo uporabila za nakup in ureditev prostorov v 8-10 regijah v Sloveniji, sofinanciranje izobraževanja vodij in sofinanciranje založniške dejavnosti za izdajanje strokovne taborniške literature.

V zadnjih letih plačniki dohodnine društvom, zasebnim ustanovam in fundacijam, ki delujejo v javnem interesu, lahko namenijo do 0,5 odstotka dohodnine. Potrebno je samo ustrezno sporočilo vašemu Davčnemu uradu. Zahtevo za namenitev ali za njeno spremembo lahko v skladu z uredbo sporočite kadar koli do konca leta Davčni upravi bodisi preko sistema eDavki na spletni strani <http://edavki.durs.si> bodisi pisno ali ustno na zapisnik pri davčnem organu. Za pisno zahtevo izpolnite obrazec in ga dostavite vašemu davčnemu uradu oziroma izpostavi.

Vabimo vas, da pomagate Zvezi tabornikov Slovenije in/ali Skavtski fundaciji graditi boljši svet, tako da namenite del dohodnine za njeno delo!

Zveza tabornikov Slovenije – davčna številka: 65720792

Skavtska fundacija, ustanova ZTS – davčna številka: 59794038

VIRI IN LITERATURA

- Ahčan, U.: Prva pomoč. 1. izd. Rdeči križ Slovenije, Ljubljana 2006.
- Anfosso, R.: Počitniški priročnik. Ljubljana 1982.
- Anko, B.: Izbrana poglavja iz krajinske ekologije – skripta. Ljubljana 1981.
- Bernot, F.: Vremenoslovje za planince. Ljubljana 1978.
- Bolnišnica Golnik, Klinični oddelek za pljučne bolezni in alergijo: Osnove klinične alergologije in astme. Pouk bolnika z astmo (učna delavnica).
- Cerkvenič, B.: Užitne rastline. Taborniški priročnik, Ljubljana 1999.
- Derganc, M.: Osnove prve pomoči za vsakogar. Delo, Ljubljana 1994.
- Godec, R., G. Guzej in I. Lavrenčič: Izleti in taborjenja. Ljubljana 1950.
- Godec, R.: Camping – Turistično šotorjenje. Beograd.
- Godec, R.: Vozli. Ljubljana 1955.
- Jankovič, M.: Fitoekologija. Beograd 1979.
- Kalinšek, I.: Nujna medicinska pomoč. Ljubljana 1984.
- Kresal-Strniša, B.: Moj vod – miselni vzorci. Taborniški priročnik, Ljubljana 1997.
- Kunaver, P.: Mladi popotnik. Ljubljana 1954.
- Mlakar, J.: Dendrologija – drevesa in grmi Slovenije. Ljubljana 1985.
- Neukamp, E.: Oblaki in vreme. Sprehodi v naravo, Ljubljana 1987.
- Nolan, J. P., in drugi: Smernice za oživljanje Evropskega sveta za reanimacijo. Slovenski svet za reanimacijo, Slovensko združenje za urgentno medicino 2010. Dostopno na: http://www.szum.si/Smernice_2010.pdf (10. 11. 2011).

Ogrin, D.: Podnebni tipi v Sloveniji. Geografski vestnik 68: 39–56, Ljubljana, 1996.

Petkovšek Z. in A. Hočevnar: Meteorologija. Ljubljana 1977.

Petkovšek, Z. in M. Trontelj: Skice vremena. Ljubljana 1987.

Polič, M. in V. Zabukovec: Psihologija za tabornike. Taborniški priročnik, Ljubljana 1998.

Pravilnik o kroju, oznakah in praporih ZTS. Tolmin 1993, Izola 1996.

Pravilnik o priznanjih in odlikovanjih. Koper 2001.

Statut ZTS. Ljubljana 1994.

Tabor. Letnik 1 – 47.

Temeljna načela skavtskega gibanja. WOSM, Ženeva 1989.

Več avtorjev: Ali poznaš taborniško organizacijo. Ljubljana 1960.

Več avtorjev: Delo z MČ – posebni del. Taborniški priročnik, Ljubljana 1994.

Več avtorjev: Ishrana u prirodi. Beograd 1977.

Več avtorjev: Naš tabor – del narave. Taborniški priročnik, Ljubljana 1997.

Več avtorjev: Orientacija. Taborniški priročnik, Ljubljana 1983.

Več avtorjev: Osnovni program. Taborniški priročnik, Ljubljana 1997.

Več avtorjev: Pomagajmo ohraniti svet (prevod). Ženeva 1990, Ljubljana 1994.

Več avtorjev: Projekt duhovne vzgoje (prevod). Taborniški priročnik, Ljubljana 1997.

Več avtorjev: Slovenski lovski priročnik. Zlatorogova knjižica, Ljubljana 1980.

Več avtorjev: Tabornikova knjižica. Ljubljana 1983.

Več avtorjev: Vozli in pionirski objekti. Taborniški priročnik, Ljubljana 2001.

Več avtorjev: Življenje v naravi. Ljubljana 1981.

Vzgoja v ZTS. Taborniški priročnik, Ljubljana 2001.

Wolle, R.: Oris razvoja slovenskega taborništva. Taborniški priročnik, Ljubljana 1982.

Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Uradni list Republike Slovenije št. 72/2006 –UBP3.

Zdravstveni dom Koper: Ob pojavu naglavnih uši. Dostopno na: http://www2.arnes.si/~osljvvis/dokumenti/naglavna_us.doc (28. 5. 2007).

ABECEDNO KAZALO

A

alpski pas 18
ambulantni voz 106
anticiklon 54
apollo 136
armafleks 68, 128, 129, 131
astma 194
azimut 78, 82

B

barometer 49
bičev voz 109
biodiverzitet 8
biomi 9
biosfera 9
biotska raznovrstnost 8
bivak 84, 126, 127
bor 17, 27, 150
borovnica 150
breza 21, 141, 150
brinova vejica 135

bukev 9, 21, 22

bukova drva 22

C

celinsko podnebje 45
cepin 24, 71
ciklon 52
čaji 196

Č

čelada 73
čemaž 147
češnja 150
čiščenje vode 143
čoln 72, 74, 93
čolnarjenje 74
črni bezeg 150
črni trn 150, 152
čutarica 69

D

dehidracija 192
dereze 71

detelja 150
diagonalna vez 112
dleto 105, 117
dobra misel (origano) 149
dračje 13, 134, 136, 181
dren 150
drva 13, 17, 22, 134, 137, 181
dušenje 194
dvignjena ležišča 131

E

ekologija 8
ekološka niša 9
ekosistem 8

F

fila 134
filtri za vodo 143
fotolov 4
fotosinteza 9
fronta 52, 53

G

gasilski voz 109

glive 6
gnezdo 134
gobe 19, 61, 154
golaž 153
gore 37
gorilniki 138, 139
gorsko podnebje 44
gozd 17
gozdni požar 172
gozdovniki 205
gozdovniška organizacija 205
gričevje 18

H

hladna fronta 52, 53
hoja 13, 47, 60, 82, 83, 85
hrana 25, 26, 64, 71, 91,
170, 177
hrast 22
hudourniki 170

I

iglu 95, 128
inverzija 44, 50

iskanje 175, 177, 178, 180, 181

izbira poti 82

izleti 58

izpah 190

izsušitev 141

izvir 85, 142, 143, 180

J

jagode črnega bezga 151, 212

jama za odpadke 120, 212

jambor 88, 121, 212

jame 38, 72, 212

javor 23, 24, 212

jedilnica 120, 212

jelka 28, 29, 212

jesen 24, 212

jesenovanje 94, 212

K

karabinski voz 109, 212

karte 71, 75, 79, 80, 81, 84,
85, 170

Kasiopeja 76

kavbojski voz 108

kislice 151

kladivo 70, 103, 105

klici na pomoč 181

klima 49

klini 95, 97, 99, 103

klopi 66, 130, 189

kolesarski izlet 73

kolo 73, 93, 167

kompas 79, 80, 81, 177, 182

komplet prve pomoči 170

kopriva 148

kostanj 24

krajina 16, 17

kramp 70, 105, 117, 118

kritina 126

križna diagonalna vez 112

križna kvadratna vez 111

križne vezi 110

križni voz 108

krvavitve 189

kuhanje 33, 134, 138, 139

kuhinja 119, 120

kurjenje 47, 133, 134, 138

L

ladijski voz 109

latrina 121

leska 25

letni bivač 126

ležišča 31, 129, 131

lipa 26, 150

lokalni znanilci vremena 56

lopata 70

lov 159

lovski oženj 137

lov z lokom 162

luna 76

M

macesen 30

malina 150

marjetica 150

materina dušica 150

mednarodni znaki 181, 182

medvedki in čebelice 145, 205

meh za vodo 69

merilo 79

meta 150

milibar 49

mladinska organizacija 204

mokrišča 35

Morsejeva abeceda 197, 199

mraz 45, 68, 83, 131, 173, 177,
192

mreže 12, 78, 89, 95, 162, 213

mrtva kopriva 148

mrtvi voz 107

murni 205

N

naglavne uši 190

nahrbtnik 64, 66, 67, 68, 69

najlonski voz 106

napenjalni voz 108

napitki 61, 152

narava 5, 6, 8, 15, 16

naravno okolje 11

naravno ravnotežje 11, 13, 29

nasprotni azimut 78

Natura 2000 12
navadna zvezdica 146
navadni tolščak 146
nepredvidene okoliščine
4, 174, 205
netivo 21, 31, 134, 135, 181
nevihte 54
nevladna organizacija 204
nezavest 141, 184, 194
nosila 101
nož 69, 105, 114

O

objekti 77, 79, 85, 105, 124,
209
oblaki 49, 54
obleka 63, 74, 170, 177, 189
obnašanje 60, 160
obutev 63, 64, 170, 189
ocenjevanje in merjenje 85
odnos do narave 3, 6, 11, 13
ogenj 20, 106, 133, 134, 135
136, 137, 138, 181

ognjišče 33, 126, 137
ohranjanje narave 11
okludirana fronta 53
okolje 4, 6, 8, 9, 10, 11, 13,
14, 15, 16, 20, 46, 72,
171, 172, 173, 176, 177
omrzline 192
opekline 191, 192, 196
oprema na izletih 63
orientacija 75, 83
orientiranje 77, 80
Orion 76
orkanski veter 171
orodje 23, 70, 105, 114, 117,
118, 124
osmica 107

P

padavine 44, 49, 52, 54
pagoda 135
palačinke 153
palčev skok 87
panika 184

- parni korak 84
- pasovitost 45
- pasti 161
- pelerine 68
- penjena guma 131
- piki 189
- pionirski objekti 105, 209
- pionirstvo 105
- piramida 135
- pitna voda 91
- planinski izlet 71
- plimovanje 172
- pljučnik 150
- počitek 61
- podaljševalni voz 106
- podhladitve 74, 128, 192
- podnebje 6, 8, 17, 42, 43, 44, 45, 47
- podnebne spremembe 11, 46, 47, 48
- podnebni tipi 3
- pogon 160
- polarni pas 41, 43
- poletni čas 66
- polinezijski ogenj 136
- pomen gozda 18
- pomladovanje 94
- ponjava 119
- poplave 36, 46, 48
- poškodbe oči 193, 215
- potni znaki 90
- preizkušnje 204
- preživetje 5, 6, 11, 140, 161, 164, 177, 181
- program za mlade v ZTS 204
- prostovoljska organizacija 205
- Prussikov voz 107
- prva pomoč 184
- R**
- rane 187, 188
- rastline 145, 151
- reambulacija 84
- regrat 150

rešilna odeja 69
ribiški voz 106
ribolov 163
robida 150
rod (taborniški) 204
rumeni dren 150

S

samonapihljiva blazina 132
sekira 24, 117
semafor 197
seno 130, 131
severnica 76
seznam opreme 63
shramba 119
signalizacija 197
signalne zastavice 198
skavti 205
skavtska fundacija 206
skrajševalni voz 106
sladkorna bolezen 194
slamnjača 131

sledi 166
slovenski gozdovi 17
smreka 18, 30
sneženje 171
snežna luknja 128
snežni plaz 171
snežna slepota 193
sokolarjenje 161
sonce 41, 48, 91, 97
sončarica 192
spalna vreča 64, 68, 101, 102
stojišče 81
strani neba 75, 78, 79
stražni ogenj 137
strela 171, 172
stres 174
subpolarni pas 41, 43
subtropski pas 41
suša 172
sušilnica 119

Š

šipek 150

šok 187

šotor 95, 96, 97, 99, 102,
103, 104, 118, 133, 171

šotorka 100-104, 109, 121, 128,
130, 131

T

tabor 15, 20, 66, 91, 208

taborjenje 15, 66, 92, 93,
126, 131, 170, 171

taborni izumi 124

tabornik 64, 66, 90, 96, 151,
164, 205

temperatura 45, 49, 50, 54,
68, 172, 173

tkalski voz 107

toča 172

toplogredni plini 46, 47

toplotni pasovi 41

topografska karta 80

toporišče 116, 117

trajnostni razvoj 204

travišča 32

trobentica 150

tropski pas 41

trpežni golšec 151

trpotec 152

tuš 120

U

ugriznine 188

umivalnica 120

utopljenec 185

užitne rastline 145

V

varnost 73, 133

varstvo okolja 11

vedenje izgubljenih 176

velika kopriva 148

veter 27, 48-50, 56, 103, 119,
135, 137, 139, 170,
171, 192

vezi 110

vhod 122, 128

višina objektov 88

vitaminski napitek 152

vlaga 49, 50, 95, 130, 142

voda 4, 11, 33-36, 38, 48,
50, 61, 72, 74, 91, 97,
99, 102, 126, 128, 134,
140, 141, 143, 171, 180,
190, 191, 199

vodni stolpec 97

vodni ekosistemi 33, 36

vodova srečanja 94

vodov izlet 195

vozli 106-109

vrba 27

време 49

vročina 173, 177

vročinski val 172

vrstniške skupine 205

vršički 150

vrv 105-113

vrzni voz 109

vzgojno-izobraževalni namen
204

vzporedna vez 110

W

Winklerjeva abeceda 197

WOSM 204, 208

Z

zajčja deteljica 150

zajetje 142

zalaz 160

zasilni šotor 102

zastropitve 140, 157, 193

zavarovane vrste 39

zdravila 193, 194

zelenjavna juha 152

zelenjavna prikuha 152

zemeljski plaz 170

zimovanje 94, 170

zimski bivak 128

zlomi 116, 161, 190

zložljive palice 69

zmanjšanje vidljivosti 54, 83

zmerno topli pas 41

zorni kot 86

zračna blazina 128

zračne mase 51, 52, 54

zračni pritisk 49

zulu 136

Zveza tabornikov Slovenije
2, 204, 206

zvezdni ogenj 135

zvin 190

Ž

žaga 70, 115

življenje v naravi 209

življenjske združbe 8

Foreword

Human activities have huge consequences on the balance of nature. By constantly seeking progress, yearning for material goods, increasing productivity and profit, man has heavily endangered natural conditions of life. Instead of learning more about laws of Nature and respecting them, people have started endangering themselves with their behaviour of depreciation and polluting nature.

In nature all consequences have their own cause. Everyone should take his active part in maintaining environmental balance, because it matters what we are going to leave for future generations. If we do not become more nature friendlier, the nature will turn against us. We are feeling more and more now how hard Nature's revenge is for the irrational behaviour of humans in the past.

There are, luckily, many of us left in the world recognizing the need to keep nature as clean as possible for our health and prosperity. Human desire for clean air, pure drinking water, for walks in preserved nature breathing deeply, where there is no noise generated by the city bustle, is showing more and more.

This manual "In the nature" is the rewritten "Tabornikov priročnik" (Scout's manual) containing instructions for living in the wilderness. It is intended for all those loving life in the wild according to nature's laws. This manual gives readers insights into natural phenomena, it teaches how to orientate in nature and what are "the rules" of nature. It cautions what a true eco-conscious relationship of a man towards nature should be.

The materials for this manual had been collected over several years, a lot of theoretical knowledge and practical experiences have been used. Old chapters were rewritten and expanded. Some topics are presented for the first time.

To make this manual accessible to a wider circle of audiences, the level of comprehension was set for young people in higher classes of primary schools.

This manual offers experiences and instructions for hiking, living and surviving in the wild. As before, next editions of this manual will certainly experience some more changes and amendments. We wish for many suggestions and ideas to enrich it.

Ivo Štajdohar

Abstract

This manual contains practical advice on hiking, living and nourishment in the nature's wild. It is divided into three thematic sections:

- *The natural environment*
- *Hiking, living and nourishing in the nature*
- *Unexpected situations - contingency plan*

The first section is presented in conjunction with the human: relationship towards nature, different types of landscapes, protected plants, funghi and animals, climate and weather. Subchapters are trying to establish a respectful relationship to the natural environment and present characteristics that influence a person's presence in this environment.

In the second section we enter the world of nature through different dimensions: motion, staying and nourishing in the wilderness. Different kinds of equipment for different activities and types of environment and orientations skills are presented for hiking. For staying and living different pioneering techniques, making fires and other aids are presented. These represent the final basic preparations for staying in the wild and an introduction for finding food, that is how to find or purify water and preparation of simple meals. At the end there is a presentation of hunting and fishing.

The third section focuses on emergency situations that lead us to seek shelter in the wilderness. Circumstances which lead us in such situations are presented, possible psychological responses are described. Survival steps and first aid instructions follow.

At the end The Scout Association of Slovenia is presented. The alphabetical index guides the reader to search for certain terms. There is also a bibliography for a deeper insight in these fields.

WOSM

World Organisation of the Scout Movement -
Svetovna organizacija skavtskega gibanja
www.scout.org

- Ustanovitelj:** Lord Robert Baden Powell
- Začetki:** 1907 - eksperimentalni tabor na Brownsea Island.
1919 - prvo izobraževanje (Gilwell).
1920 - 1. jamboree (Kensington, Olympia, Združeno kraljestvo) in **formalna ustanovitev WOSM-a**.
- Članstvo:** - Na začetku samo fantje, od 1970. let dalje tudi dekleta.
- Danes okoli 30 milijonov članic in članov v 161 državah (2012).
- ZTS je postala polnopravna članica WOSM-a **15. septembra 1994**.
- Članstvo je povezano s spoštovanjem statuta, usklajenostjo temeljnih načel in plačano članarino.
- Znak:** **Lilija** ponazarja dolžnost do Boga, do drugih in do samega sebe.
Magnetna igla ponazarja smer, pot.
Dve zvezdi simbolizirata prisego in zakone.
Vrv ponazarja svetovno skavtsko družino.
Ambulantni voz simbolizira moč in povezanost svetovne skavtske družine.
- Struktura:** **Svetovna skavtska konferenca** je najvišji organ odločanja in poteka vsaka tri leta. Na njej sodelujejo polnopravne članice s po šest delegati ter države opazovalke.
Svetovni skavtski komite sestavlja 12 članov. Izvaja sklepe Svetovne skavtske konference in se sestaja dvakrat letno.
Svetovni skavtski mladinski forum je srečanje mladih delegatov Svetovne skavtske konference. Na njem sodelujejo polnopravne članice s po dvema delegatoma v starosti do 25 let ter države opazovalke.
Svetovni skavtski biro s sedežem v Ženevi zaposluje približno 30 ljudi.
Svetovno združenje parlamentarcev je bilo ustanovljeno leta 1991 in združuje člane parlamentarnih skavtskih klubov v različnih državah.
Svetovna skavtska fundacija pridobiva organizacija WAGGGS.
- Delitev:** - Glede na **regijo**: afriška, arabska, azijsko-pacifiška, evrazijska, evropska in interameriška.
- Glede na **religijo**: ICCS - katoliki, CCGC - protestanti, DESMOS - pravoslavci, IUMS - muslimani, UIPL - laični in pluralistični skavti.
- Glede na **regionalno povezanost (v Evropi)**: Velika Britanija, skandinavske države, nemško govorno področje, NOSTRUM - Mediteran in romansko govorno področje.
- Sodelovanje:** - Druga svetovna »dekliska« skavtska organizacija WAGGGS.
- Organizacije, kot so OZN, UNICEF, UNESCO, UNCHR, Rdeči križ.
- Dobrodelne organizacije, kot so Rotary in Lions klubi.
- Organizacije za varovanje narave: WWF, Greenpeace ...
- Akcije:** - Svetovni skavtski jamboree, svetovni skavtski MOOT.
- JOTA in JOTI (Jamboree On The Air, Jamboree On The Internet).
- Regionalna srečanja in akcije.
- Časopis "World Info-Newsletter" na spletnih straneh WOSM-a.
- Centri:** Kandersteg, Švica (www.kisc.ch)

V NARAVO

Priročnik z nasveti za gibanje, bivanje in prehranjevanje v naravi

Izdala in založila: Zveza tabornikov Slovenije, nacionalna skavtska organizacija

Za založnika odgovarja: Teja Čas

Urednik: Tadej Pugelj

Avtorji poglavij:

Dr. Nejc Jogan (Zavarovane vrste rastlin, gliv in živali v Sloveniji, Nekatere užitne rastline, Priprava enostavnejših jedi)

Lea Kavalič (Toplotni pasovi in podnebni tipi)

Marko Koračin (Lov, Ribolov, Fotolov)

Dr. Marko Polič (Vročina in mraz, Stres in panika, Vedenje izgubljenih in organizacija iskanja)

Dr. Franc Pohleven (Gobe in njihov pomen za človeka in okolje)

Tadej Pugelj (Izleti, Bivanje v različnih letnih časih, Nepredvidene okoliščine, Osnovni koraki preživetja v naravi)

Grega Robič (Prva pomoč)

Jernej Stritih (Narava in človek, Tabornikov odnos do narave, Krajina, Podnebne spremembe)

Ivo Štajdohar (Šotori, Uporaba šotorskega krila, Ležišča, Signalizacija, Potni znaki)

Dr. Jelko Urbančič (Vreme in oblaki)

Miroslav Vičič (Pionirstvo)

Roman Volčič (Orientacija, Osnovni koraki preživetja v naravi)

Gregor Zupan (Izleti, Bivak, Ogenj in ognjišča, Pitna voda, Sledi)

Ilustracije: Jaka Bevk – Šeki

Lektor: Miha Bejek

Oblikovanje: Igor Bizjak

Fotografija na naslovnici: Žan Kuralt

Grafična priprava in tisk: Tridesign d. o. o. Ljubljana

Naklada: 2000 izvodov

Ljubljana, junij 2012

Zveza tabornikov Slovenije, nacionalna skavtska organizacija

Telefon: 01/300 08 20; 041/490 444

www.zts.org

www.rutka.net

www.facebook.com/ZvezaTabornikovSlovenije

Izobraževalni center "Gozdna šola" Zveze tabornikov Slovenije ponuja večjim skupinam možnosti za organizacijo taborjenja, šole v naravi ali drugih dogodkov.

V osrčju Triglavskega narodnega parka ob bohinjskem jezeru objekt in šotorišče nudita možnosti za bivanje v različnih letnih časih. V centru in neposredni okolici so na voljo številne programske aktivnosti kot so izleti v hribe, spoznavanje in raziskovanje narave, ter različne športne in kulturne dejavnosti; veslanje, kolesarjenje, orientacija, lokostrelstvo, plavanje, smučanje, plezanje, adrenalinski park, ogledi naravnih in kulturnih spomenikov.

Za dodatne informacije in rezervacijo pokličite na 01/300 08 20 ali na elektronski naslov zts@guest.arnes.si.

ISBN 961-6134-27-2

9 789616 134279

tp

taborniški priročnik